

Данијела Петковић
ОГЛЕДИ О ФОЛКЛОРУ У ПЕРИОДИЦИ XX ВЕКА

Библиотека
СРПСКО УСМЕНО СТВАРАЛАШТВО
Књига 15

Уредник
СМИЉАНА ЂОРЂЕВИЋ БЕЛИЋ

Рецензенти
Др ДАНИЈЕЛА ПОПОВИЋ НИКОЛИЋ
редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Нишу
Др ЈЕЛЕНКА ПАНДУРЕВИЋ
редовни професор Филолошког факултета у Бањој Луци
Др СМИЉАНА ЂОРЂЕВИЋ БЕЛИЋ
виши научни сарадник Института за књижевност и уметност
у Београду

Научна монографија је резултат делатности у
Институту за књижевност и уметност у Београду

Данијела Петковић

ОГЛЕДИ О ФОЛКЛОРУ
У ПЕРИОДИЦИ XX ВЕКА

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Београд, 2024.

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	7
ПРИЛОЗИ I	9
ПРИЛОЗИ II	27
ИЗ НЕКАДАШЊЕ ЦАРЕВИНЕ	37
У НОВОЈ КРАЉЕВИНИ	49
ЧЕКИЋ	61
СРП	81
ЗАКЉУЧАК	113
ЛИТЕРАТУРА	121
РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА	171
НАПОМЕНА	193
БЕЛЕШКА О АУТОРУ	195

УВОДНА РЕЧ

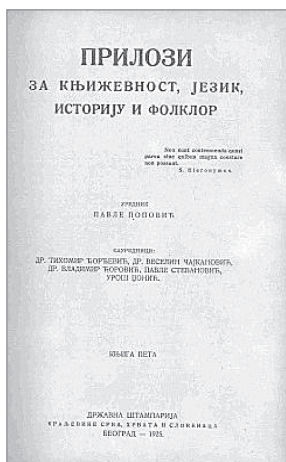
Часописи из области хуманистике одувек су били веран одраз слике свог времена, „царство мњења, ставова уверења... јединствена складишта података о многим појавама, сачувани гласови прошлих дана, чији значај с временом расте” (Вуковић 1983: 368, 368–369). Мисао Богдана Поповића с почетка прошлог века да књижевни листови имају дужност тумача, али и регулатора књижевних појава (Поповић Б. 1914: 74), постала је програмски концепт свих ондашњих водећих часописа, будући да „нема доброг часописа без јасне и одређене идеологије, без јасног и утврђеног односа према владајућим идејама и без тежње да се те идеје или учврсте или разруше” (Палавестра 2003: 27). И када описују, прате и тумаче, и када критикују, регулишу и утичу на културне токове, сви хуманистички часописи представљају веома занимљив извор за изучавања културних, историјских, друштвених и политичких појава.

У фокус овог истраживања ушло је неколико гласила из периода пре и након Другог светског рата која су доносила различит фолклорни садржај – познату и нову грађу и прилоге из области фолклористике у ужем смислу речи, етнологије, антропологије, етнолингвистике, етномузикологије, етнокореологије и других фолклористичких дисциплина. Бирани су мултидисциплинарни часописи који су оставили дубљи траг у нашој култури. Свакако су многи остали по страни, слика нимало није потпуна, нити

претендује на целовитост, али су издвојени примери послужили за сагледавање пресека стања фолклористике и њених водећих идеја у XX веку.

Имајући у виду методолошки, концепцијски, културолошки, социолошки и политичко-идеолошки контекст, поједини листови који су ушли у овај избор и неко време паралелно излазили заузели су опозитне позиције и постали својеврсни антиподни парови. Тако су између два рата два часописа сличних имена – *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* и *Прилози ироучавању народне поезије* – одсликавали релацију академског, кабинетског, званичног, унисоног гласила на једној страни, а на другој – полемичког, полифоног, теренског, неакадемског листа. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду* истраживао је историју, културу и традицију нашег живља на простору некадашње Аустроугарске царевине, а *Руски архив* – политику, културу и привреду Русије из угла руских емиграната у Краљевини Југославији. После Другог светског рата, *Народно стваралаштво – Folklor* профилисао се као лист близак социјалистичким идеалима и традицији НОБ-а, док је рани *Расковник*, окренут селу и његовој култури, критиковао исто то социјалистичко друштво и трпео ударе режима. Сви заједно, било да су битисали у сагласју или дисхармонији, било да су међусобно комуницирали или су се прећуткивали, открили су главна друштвеноисторијска и фолклористичка струјања у некадашњој Србији и Југославији и постали драгоценство сведочанства историје националне културе.

ПРИЛОЗИ I

У времену након Првог светског рата и свеопште обнове, у тек формираној заједничкој држави Јужних Словена, интелектуална елита настојала је да успостави прекинути научноистраживачки континуитет. Тако се у области друштвених наука обнављају угашена друштва и часописи, а такође се оснивају и нова гласила као одраз појачаног интересовања за хуманистичке дисциплине. О томе сведочи Павле Поповић у уводном обраћању културној и научној јавности на почетку првог броја *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*, које је покренуо 1921. г. и потом уређивао безмало две деценије. Задаци које је на истом месту изнео, а то су ширење интереса за националне хуманистичке науке, удруживање научних снага и израз научних резултата специјалистичких области, као што су усмена и писана књижевност¹, политичка, културна, црквена историја, језик, митологија, историја религије и друге сродне дисциплине, спровођени су доследно од првог до последњег броја међуратних *Прилога* (Поповић 1921: I–III), познатих и као

¹ Према речима Миодрага Матицког, појава *Прилога* означила је добијање аутономије за научне књижевне часописе (Матицки 2003: 50).

„Прилози Павла Поповића”, чврсто конципираног и академски усмереног часописа.

Широки обухват разноврсних, а ипак сродних поља истраживања били су плодно тло за фолклористику, те се она, по природи мултидисциплинована, прожета сваким од њих и заинтересована за њихове резултате, складно уклопила у прецизну уредничку концепцију. Фолклористички чланци, било да су међу „Расправама”, „Ситним прилозима” или у рубрици „Књиге и расправе (реферати)”, заузимају запажено место на страницама *Прилоја*. То потврђује и текст Љубомира Стојановића о младом Вуку Караџићу, који је отворио часопис (Стојановић 1921: 1–11), а и сам Павле Поповић када истиче колика је била част за редакцију што је „у првој години, у првом броју, на првом месту” објавила тај рад (Поповић 1931: 39). Интересантно је да је први чланак последњег броја *Прилоја* пред II светски рат, и уједно Поповићев последњи, посмртно објављен текст у овом листу, такође посвећен цртицама из Вукових позних година (Поповић 1940: 1–7). Символично, затворен је круг, а у њему је за двадесетак година објављено око 350 фолклористичких текстова и бележака.

Поред Љубомира Стојановића, који је у првом десетлећу објавио у *Прилозима* само још један фолклористички чланак (о Рељи од Пазара – Стојановић 1922: 88), мада је био присутан кроз белешке и приказе монографије о Вуку (Миљковић 1921: 139; Поповић 1924: 301–307; Поповић 1926: 115), као и у сећању савременика у броју уприличеном поводом његове смрти (1931. г.), значајни су и радови Тихомира Ђорђевића (о пословицама – Ђорђевић 1921а: 224–230; Ђорђевић 1940а: 153–156; арбанашким народним песмама – Ђорђевић 1933: 28–43; Наср-един хоџи – Ђорђевић 1935а: 195; Ђорђевић 1937б: 270; Ђорђевић 1940б: 153; лошем оделу као заштити од урока – Ђорђевић 1935б: 47–55; кувади – Ђорђевић 1936а: 199–213;

полагању самртника на земљу – Ђорђевић 1938а: 468–474; порођајним демонима – Ђорђевић 1940в: 8–26, итд.)², Веселина Чајкановића (о пословицама – Чајкановић 1921а: 65–70; Чајкановић 1921б: 203–211; божићној слами – Чајкановић 1923: 123–132; заклинању откривањем груди – Чајкановић 1926а: 49–53; орасима у обреду венчања – Чајкановић 1937а: 94–101; обичају остављања деце – Чајкановић 1937б: 249–252; о мотиву пропасти и обнови света у митологији и народној епизици – Чајкановић 1938: 475–494; о мотиву преваре смрти – Чајкановић 1940: 142–149, итд.), Бошка Деснице (документи из млетачких архива о ускочким првацима, јунацима епске поезије – Десница 1922: 196–200; Desnica 1924: 88–91; Desnica 1926: 206–218; Desnica 1927: 179–188; Десница 1930: 77–82), Лазара Мирковића (о црквеном утицају на усмену поезију и обичаје – Мирковић 1923а: 231–236; Мирковић 1923б: 141–149; Мирковић 1926: 202–205), Владимира Ђоровића (о предању о убиству цара Уроша – Ђоровић 1921: 190–202; о Љубомиру Стојановићу – Ђоровић 1931: 1–29; Јовану Томићу – Ђоровић 1932: 71–100), Фехима Барјактаревећа (о мевлудима, песмама о Мухамедовом рођењу – Барјактаревећ 1930: 83–87; Барјактаревећ 1937: 1–37; предању о потоцу – Барјактаревећ 1934а: 193–194; Насредин-хоџи – Барјактаревећ 1934б: 81–152). Од стотинак фолклористичких прилога, не рачунајући приказе и белешке, поменути аутори написали су око половину, од тога највише Тихомир Ђорђевић (преко 15) и Веселин Чајкановић (близу 10), једини „сауредници” Павла Поповића у свим бројевима прве серије *Прилога*, заједно са Владимиром Ђоровићем.

² Тихомир Ђорђевић је био један од најзначајнијих сарадника за фолклористику у међуратним *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор* – написао је преко 100 чланака, од којих је десетак студија, петнаестак мањих прилога, близу 70 приказа и бележака, и неколико некролога (в. о томе Петковић 2019: 34).

Међу сарадницима били су и познати страни слависти тога доба: Јиржи Поливка (чланак о приповеткама о метаморфози пола – Поливка 1927: 1–22), Андре Вајан (о узвику давори у народним песмама – Vaillant 1933: 77–80), Андре Мазон (о курсевима о српској и грчкој народној поезији на Сорбони – Mazon 1938: 458–467), Артуро Кронија (о Алберту Фортису и нашој поезији – Cronia 1938: 546–553), Евгеније Љацки (о односу епске поезије и старих спева – Љацки 1936: 1–8 и аналогјама руске и српске епике – Љацки 1938: 495–499), Алојз Шмаус (о Курипешиневом извештају о Косовском боју – Шмаус 1938: 509–518), Герхард Геземан (о новијим теренским збиркама приповедака из Црне Горе – Gezeman 1938: 577–579), а њихов рад је редовно праћен и кроз приказе и реферате. Само су 1929. и 1932. г. изостале фолклористичке студије, али не и извештаји о текућим фолклористичким издањима.

Пажљива анализа ових текстова у првим двама рубрикама, међу ширим и ситнијим прилозима, открива сличну тематску оријентацију и заједнички методолошки приступ. Тако, највећи број чланака разматра и тумачи поједини мотив кроз низ домаћих и страних варијаната (у оквиру усменог текста, обичаја, обреда) и утврђује његово порекло и путеве преношења. Као посебна група оваквих истраживања издвајају се бројни радови на страницама *Прилога за књижевности, језик, историју и фолклор* о вези усмене и писане књижевности – нпр. фолклорни мотиви код Вергилија (Будимир 1925: 160–179), Матије Дивковића и Вићентија Ракића (Стевановић 1938: 595–601), Милована Видаковића (Лесковац 1936: 133–135), Станка Врза (Ковачевић Б. 1932: 169–170), Стевана Сремца (Чајкановић 1925а: 241), у савременом немачком роману (Ђорђевић М. 1938: 612–616), или књижевни мотиви у усменим обрадама, потекли нпр. из грчке културе (Ђорђевић 1935а: 196–197), из црквених песама (Мирковић 1926: 202–205), из Дантеовог *Пакла* (Банашевић

1938: 519–525), итд. Приметно је да препознатљив компаративни метод миграционе и потоње историјско-географске школе доминира у међуратним *Прилозима*.

Много мања, друга група фолклористичких радова занимала се проучавањем историјске основе фолклорних мотива и јунака (поменути текст Владимира Ђоровића о смрти цара Уроша у историји и предању – Ђоровић 1921: 190–202; „О мартолозима у турској војсци” Душана Поповића – Поповић Д. 1928: 213–229; поменути радови Бошка Деснице), испитивањем путева поетског преобликовања првобитног историјског језгра (нпр. Владимир Ђоровић у тексту посвећеном Јовану Томићу – Ђоровић 1932: 88–91; такође и спомињани чланци Евгенија Љацког) и утврђивањем историјских прототипова појединих епских јунака (поменути текст Љубомира Стојановића о Рељи од Пазара – Стојановић 1922: 88; расправе Јована Томића, Томе Маретића и Весе Чубриловића о Иви Сењанину – 1928: 1–11; 1930: 245–246; 1938: 526–545). Ако је српска фолклористика између два рата по нечему била препознатљива, то је пасионирано трагање за епским узорима и историјским догађајима који су могли дати почетни импулс епским сижеима. Научници, културни посленици, па чак и они који то нису – лаици, патриоте, љубитељи историје и старина, утркивали су се на страницама дневних и научних гласила у дешифровању замућене историје коју су запамтили епски стихови. Састављајући дугу листу новина и часописа који штампају историјске прилоге, Владимир Ђоровић управо у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор* сведочи о својеврсној помами за овом врстом истраживања на нашем поднебљу³, а Ђорђе Живановић поставља питање: „Да ли баш

³ „Оволико хисториског интереса није било никад пре, иако су хисториска питања и расправљања о њима била одувек врло присна нашем народу. Било би занимљиво утврдити поближе, који су све разлози за ово јачање хисториског интереса, који наводи толике људе, из разних струка и области, да се занимају тим питањима и да и сами доносе своје прилоге.

за сваку ситницу из народних песама треба тражити потврде у изворима?” (Живановић 1936: 158). Ваља истаћи да су *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, кад је реч о овој популарној тенденцији, задржали дозу фине академске мере – проучавање историјске основе усмене поезије није било доминантно, далеко су бројнија компаративна истраживања мотива и варијаната. Са страница *Прилога* стижу упозорења на клиско тло закључака који почивају на несигурним и малобројним историјским фактима, чије су импликације у тумачењу усмене поезије неретко исконструисане. Прекори су највише били упућени Драгутину Костићу, који је предњачио у утврђивању реалних прототипова и збивања у епској поезији и за којег зато у академским *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор* није било места⁴, будући да су се у њима захтевале добра обавештеност, обазривост и критичност и оспоравали „лако тражење историјских реминисценција у народној поезији” и „метод домишљања” (Ђоровић 1936а: 177; Поповић 1937а: 297–298, Банашевић 1935а: 229–230; Банашевић 1936а: 121).

Посебној групи фолклористичких текстова у *Прилозима*, такође не тако бројној, припадају био-библиографски чланци о познатим фолклористима. Налазе се међу ширим и краћим студијама, а понегде су и у форми приказа или читуља на крају друге свеске појединих годишта (в. нпр. читуље посвећене Јиржију/Ђорђу Поливки – Љацка 1933: 244–245 и Сими Тројановићу – Ђорђевић 1936б: 414–415). Бројеви делимично посвећени успомени на Љубомира Стојановића (1931. г.) и Јована Томића (1932. г.) донели су и прилоге о њиховом животу и раду. Цртице из Вуковог живота откривају Љубомир Стојановић (Стојановић

Извесне обнове хисторизма има данас у целом свету, али га, сразмерно, у оволикој мери као код нас ја нисам могао утврдити ни на једној другој страни. У нас драматурзи праве тезе из хисторије; од млађих наших књижевника и песника понајвише их је радило хисторију као свој главни стручни предмет.” (Ђоровић 1929: 208).

⁴ Подробније о овоме – Петковић 2017: 91–92.

1921: 1–11), Павле Поповић (Поповић 1924: 301–307; Поповић 1940: 1–7), Момчило Селесковић (Селесковић 1937: 81–89), а употпуњавају их и ексклузивно објављена дотад непозната писма (Радојчић 1925: 223–225; Томановић 1934: 186–188). Понешто о лику и делу чувеног енглеског етнолога Џејмса Џорџа Фрејзера сазнаје се из две од низа бележака Тихомира Ђорђевића о Фрејзеровим радовима (Ђорђевић 1932а: 285–287; Ђорђевић 1937в: 350–351) и једне Владете Поповића (Поповић В. 1934: 215–216). О преводиоцима наше усмене поезије – Овену Мередиту и Џону Баурингу писали су Павле Поповић (Поповић 1922а: 106–109) и Владета Поповић (Поповић В. 1938: 554–564).

Сагледавање фолклористике у *Прилозима* не би било ни издалека потпуно без текстова у одељку „Књиге и расправе (реферати)”. Ова веома важна рубрика у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор* заузимала је готово трећину садржаја. За непуне две деценије, у њој је објављено близу 250 бележака и приказа чланака, књига и часописа из области фолклористике, од чега су половину написали Веселин Чајкановић и Тихомир Ђорђевић, први више у првом десетлећу часописа, а други у другом. Рубрика је била замишљена као продужетак наставничког рада уредника (већином факултетских професора), који би праћењем домаћих и европских хуманистичких издања обавештавали студенте и научне раднике о токовима науке. Ова намера доследно је спровођена током две деценије, а чврсто устројство огледало се и у организованој подели области и научних средина које су оценама и белешкама покриване. Стални сарадници континуирано су, понегде готово у наставцима, извештавали о научним издањима из оних области и средина које су најбоље познавали и које су везане за поља њиховог изучавања. Чајкановић је испратио домаће и стране радове (немачке, француске, енглеске) претежно из области митологије, магије, историје античке, германске, словенске

религије, поједине бројеве *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena*, *Гласника Етнографскої музеја*, док је Тихомир Ђорђевић нотирао наше и европске етнолошке радове, нарочито оне у енглеској науци (издања и преводи Фрејзерових текстова, часопис *Folk-Lore*), посебно се интересујући за изучавања арбанашке и циганске усмене традиције (Петковић 2019: 36–37). Павле Поповић је континуирано пратио зборнике и часописе у којима је било и фолклористичких прилога (*Глас СКА*, чешку *Slavia*, француску *Revue des Études Slaves*), а у складу са својим истраживањима усмене књижевности – нове збирке народних приповедака и издања и преводне Вукових књига. Међу осталим, бројним ауторима приказа и бележака издвајају се они који су се специјализовали за поједине области и језичка подручја. Тако је Фехим Барјактаревић пратио истраживања оријенталне фолклористике (арапске, персијске, турске, иранске) на простору Балкана, Истока и водећих европских научних центара, Рагислав Марић – радове из области класичне старине, Михаило Ласкарис – грчка и румунска издања, Фран Илеших – чешку и пољску фолклористику, Едуард Турек – чешку, Едмунд Шневајс је извештавао о немачким радовима, а Милан Мајзнер о немачким издањима европских бајки. Упадљиво је одсуство прегледа руских фолклористичких истраживања. Познавање језика није било спорно, сваки научник тога доба био је врсни ерудита и зналац више светских и класичних језика. Разлози леже у владајућим политичко-економским, друштвеним и научно-критичким струјањима у међуратној Југославији. Окретање ка Западној Европи, школовање наше интелигенције на француским и енглеским универзитетима, одакле су доносили нове идеје, затим политичко удаљавање од бољшевичке Русије и сарадња са руском научном емиграцијом у Прагу, разлог су слабог присуства актуелне руске фолклористике на страницама *Прилога за књижевности, језик, историју и фолклор*.

Међу уредницима и сарадницима *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор* између два светска рата, као уосталом и у ширем научном кругу тога доба, било је одличних познавалаца светских језика и европских токова науке. Знање је подразумевано и кад је реч о рецепцији – аутори у *Прилозима* не преводе стране цитате, а Чајкановић пише и на латинском (Чајкановић 1921а: 65–70; Чајкановић 1926а: 49–53; Чајкановић 1938: 475–494). Међуратни период Јован Деретић види као време доминације критике, „златно доба научне прозе”, када наши хуманисти умногоме превазилазе домаћу средину (Деретић 2004: 915, 931). И заиста, наши фолклористи не само да су стајали раме уз раме са европским и објављивали своје текстове у познатим европским гласилима, него су своје колеге неретко надилазили по знању и ширини приступа, бивајући принуђени да исправљају тврђења оних који су претендовали на тумачење наше усмене традиције без довољног познавања проблематике културе, основне литературе, а врло често и нашег језика. Честе критике страних слависта који су се упустили у такав посао стизале су и са страница *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*. Нпр. Веселин Чајкановић указује Едмунду Шневајсу на грешке и пропусте (Чајкановић 1925б: 318–322; Чајкановић 1937в: 351–352), Тихомир Ђорђевић замера Андреу Мазону недовољно познавање српских усмених песама и приповедака (Ђорђевић 1937а: 183), Хенријети (Нети) Хексли Ролер лоша тумачења наших веровања због слабог знања језика и основне литературе, и уједно и уредништву часописа *Folk-Lore* што је објавило њен чланак (1927а: 335–336)⁵, а Миленко Филиповић критикује енглеску фолклористињу Олив Лоц, оштро комен-

⁵ Више о Ђорђевићевим освртима, био-библиографским приказима и дидактичко-критичким белешкама у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор*, које се тичу сакупљачког, приређивачког и теоријског рада појединих фолклориста, в. у Петковић 2019: 37–39.

таришући да би боље било да је превела неки наш етнолошки чланак него што је покушала да тумачи српске свадбене обичаје (Филиповић 1937а: 180–182).

Треба истаћи посебну специфичност кратких чланака рубрике „Књиге и расправе (реферати)”. Прикази су у *Прилозима* ретко остајали на нивоу представљања садржаја, а белешке, макар и сасвим кратке, само изузетно су се сводиле на пуко нотирање. Уз кратке осврте на раније радове, претходна издања или преводе, обавезно су додавани и подаци о сличним мотивима у нашој или страниј фолклористици, указивано је на варијанте, њихове изворе и научне текстове који се њима баве. У том погледу преглед издања и концепцијски и методолошки потпуно следи шире и краће студије из првих двеју рубрика *Прилоја за књижевности, језик, историју и фолклор*.

Неки прикази вишеструко су надрастали своје оквири, претварајући се одмах након кратког уводног реферата о делу и аутору у мале расправе о питању које је извесни текст отворио. Тако је Чајкановићев осврт на Шневајсову монографију о српском Божићу више тумачење божићних обичаја и природе старе српске религије (Чајкановић 1925б: 318–322), а Ђорђевићев приказ чланка Вејсила Ђурчића о старинском оружју већим делом је нови, бољи, много документованији и подробнији текст на исту тему (Ђорђевић 1927б: 336–342). Сам наслов рубрике „Књиге и расправе” предвиђао је разраду питања које приказано издање иницира.

Праћење научне делатности у *Прилозима* била је важна образовно-дидактичка мисија часописа. У томе су *Прилози за књижевности, језик, историју и фолклор* следили *Српски књижевни гласник*, који је први имао статус „часописа мисије” (Матицки 2003: 48). Након мерила које су поставили Богдан Поповић, Павле Поповић и Јован Скерлић, „ауторитет критичара и универзитетских професора... био је означен као циљ часописне политике”

наше периодике у XX веку (Петров 2003: 55). Полазећи од максиме да је нотирање књига већ половина учења, Павле Поповић је кроз концепцију систематског, прецизног, континуираног, свеобухватног бележења, али и оцењивања књига испуњавао један од најважнијих програмских задатака *Прилоја*, постављен већ 1921. г., а то је ширење интереса за науку и усмеравање и организовање научног рада (Поповић 1921: III–IV). Ако је помно бележење хуманистичких издања доприносило ширењу интереса за науку, онда је обиље коментара и вредносних процена које су реферати о књигама и чланцима садржали испуњавало овај други задатак – организовање и усмеравање научног рада, али и обликовање укуса публике.

Реферати о фолклористичким радовима и у овоме испуњавају предвиђену концепцију, јер је сваки нови резултат научног истраживања био детаљно критички процењиван. Кроз Поповићево, Чајкановићево, Ђорђевићево, Барјактаревевићево решето пропуштане су нове теренске збирке и готово сваки научни закључак. Похвале, покуде, допуне и корекције, савети како треба радити, позиви на истраживање занемарених области уносили су у приказе, белешке и расправе елементе естетичке критике и дидактичке ноте. Постепено, заједничким снагама и сугестијама, водећи ауторитети међу ауторима фолклористичких реферата подучавали су колеге и пратили њихов рад. Као да су удружени исписивали методички приручник, практикум у коме износе позитивне и негативне примере ваљаног научног рада. Нпр. негативан пример лошег закључивања Ивана Касумовића да су све наше пословице које имају сличне мотиве са грчким и римским потекле из античких извора, искористио је Веселин Чајкановић да подучи сакупљаче и будуће компаратисте како доћи до тачних научних закључака. Саветује им испитивање аутентичности извора, проверу путева преношења, проучавање варијаната, прелазних спона, опрезност у тврђењима, чување од лаког, једностраног

закључивања итд. (Чајкановић 1922а: 284–288; Чајкановић 1922б: 288–289). У низу осврта на сакупљену усменопоетску грађу и Вукове настављаче, Тихомир Ђорђевић објашњава како треба приређивати теренске збирке – обавезно је верно записивање, не-улепшавање језика, бележење имена казивача, места записивања, тематско сређивање (в. нпр. Ђорђевић 1931: 243–250). Поједини приређивачи, као што су нпр. Стјепан Грчић или Новица Шаулић, праћени су у континуитету (о књигама Стјепана Грчића – Ђорђевић 1921б: 131–132; Ђорђевић 1932б: 158; Ђорђевић 1932в: 285; о књигама Новице Шаулића – Поповић 1922б: 100–101; Чајкановић 1926б: 329–331; Ђорђевић 1931: 243–250; Поповић 1932: 283–285; Ђорђевић 1936в: 187). Сваку њихову збирку дочекивала је белешка која је истицала добра места, указивала на грешке, подсећала на примедбе упућене аутору у ранијим бројевима *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*, проверавала колико их је приређивач усвојио и евидентирала све чланке листа у којима је било речи о претходним збиркама.

Нарочито су тај увид у све и континуирано праћење произвели утисак да се фолклор на страницама међуратних *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор* исписивао као велика, вишетомна књига у наставцима, која је за две деценије излажења сачувала целовитост и исти курс. Томе у прилог говоре и бројни текстови различитих аутора на исту тему, који се из броја у број настављају (нпр. о опросном писму – Ђорђевић 1922: 80–81; Руварац 1922: 264–265; Мирковић 1923а: 231–236; Иви Сењанину – Томић 1928: 1–11; Маретић 1930: 245–246; Чубриловић 1938: 526–545; Насредин хоџи – Барјактаревећ 1934б: 81–152; Ђорђевић 1935а: 195; Ђорђевић 1937б: 270; Ђорђевић 1940б: 153; изораном шарану – Поповић 1934: 241; Поленаковић 1937а: 275; кратка допуна Тихомира Ђорђевића – Ђорђевић 1937г: 275). Једна почетна идеја повлачила је аналогну или донекле опозитну реакцију, кориговање, појашњавање или макар упућивање

на варијанте. Уобичајено је и допуњавање неког истраживања кратком белешком од неколико редака, одмах испод текста, у којој се наводе слични примери и потврђује изнесени закључак, што је неретко практиковао Павле Поповић⁶, а често се скупно потписивало Уредништво.

О фолклористичким истраживањима јавност је обавештавана и кроз извештаје са састанака разних друштава, на којима је практиковано читање актуелних радова њихових чланова. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* су редовно доносили ове извештаје, првих пет година у оквиру рубрике „Књиге и расправе”, а потом у посебном повременом одељку. За фолклористику су интересантни реферати о састанцима Друштва за српски језик и књижевност, које су потписивали Урош Џонић, први секретар Друштва, а потом и Људмила Михајловић и Драгољуб Павловић. Библиографија на крају сваког годишта, као опус појединог истакнутог научника или као списак књига и часописа које је уредништво добило кроз размену, такође је пружала увид у радове из области усмене традиције.

Сумаран поглед на све фолклористичке чланке у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор* открива да се по компаративном приступу, темељном проучавању путева преношења мотива, систематском пописивању варијаната, консултовању биографских података и историје, академској визури и вредносном процењивању они уклапају не само у концепцију целог часописа, него да су понајвише огледало његовог оснивача и главног уредника – Павла Поповића, у чијем се методолошком приступу комбинују изучавање архивске грађе, компаративно проучавање и анализа (Деретић 2004: 928), а у научно-критич-

⁶ Драгољуб Павловић сведочи о брижљивом раду Павла Поповића, који је био и уредник и сарадник – све радове је читао, исправљао, допуњавао, пишући и сам доста за рубрику „Књиге и расправе” (Павловић 1959: 207).

кој позицији – ублажени теновски детерминизам, биографска критика Сент-Бева и историјска критика (Павловић 1959: 198; Палавестра 1979: 237–238; Деретић 2004: 1094) са критиком укуса (Милошевић Ђорђевић 2000: 129) и идејама миграционе теорије (Пешић, Милошевић Ђорђевић 1984: 158). По оваквим гледиштима Павле Поповић није био усамљен. Огроман научнички углед⁷ утицао је на мноштво следбеника, а управо је заједно с онима са којима је делио блиске научне ставове спровео у дело замисао о компактном методолошки и идејно усаглашеном гласилу. Тај дух јединства осетио се и у кохерентном друштвено-политичком ставу уредништва, које је бранило програмску концепцију југословенства о заједничкој историји књижевности⁸, третирајући нпр. целокупну усмену баштину као „нашу”⁹.

Веома важан аспект анализе фолклорног садржаја у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор* мора укључити и однос према другим важним гласилима међуратног доба у којима су објављивана истраживања усменог наслеђа. У време када су *Прилози* оснивани, после Првог светског рата, велико интересовање за хуманистичке науке није било у корелацији с

⁷ О поштовању које је уживао сведочи и претпоследњи број прве серије *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*, уприличен од стране коуредника поводом његовог 70. рођендана, у коме су своје радове приложили готово сви виђенији домаћи и страни сарадници овог листа.

⁸ О српској и југословенској концепцији историје књижевности Павла Поповића в. Николић 2009: 267–295.

⁹ Понека, ретка исклизнућа из југословенске концепције заједничке традиције, интересантно су сведочанство о неодрживости наметнуте идеје. Нпр. Тихомир Ђорђевић је у приказу осме књиге *Хрватских народних њјесама* приређивачу Николи Андрићу нарочито замерио истицање „индивидуалности хрватске душе” и „хрватске душевности” (Ђорђевић 1940г: 218), Фехим Барјактаревић је бранио став о српским мевлудима, не признајући постојање босанских (Барјактаревић 1937: 2), а Павле Поповић је *Југословенском историјском часопису* упутио апел за више ћирилице (Поповић 1937б: 288–289).

бројем њихових гласила. Павле Поповић је предвиђао експанзију и покретање нових часописа у наредним годинама, како се хуманистичке науке буду све више гранале и специјализовале (Поповић 1921: II). У том духу, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* поздравили су оснивање сваког новог листа и, кад је реч о фолклористици, пропратили прве бројеве *Гласника Етнографског музеја* (Чајкановић 1929: 202–206) и нову посебну серију *Српског етнографског зборника* (Ђорђевић 1934а: 271–272). Међутим, покретање *Прилога проучавању народне поезије* 1934. г., Павле Поповић је прокоментарисао кратко и уздржано тек 1937. г., заједно са другим новим часописима (Поповић 1937б: 287–289), али је зато Никола Банашевић раније, 1935. и 1936. г., у *Прилозима* оштро критиковао прве четири свеске новог листа. Замерао је готово све, од прве до последње стране, од наслова који асоцира на *Прилоге за књижевност, језик, историју и фолклор*, до лоше формулисане библиографије. Критиковао је усвајање нових метода прашке школе и занемаривање старих, трагање за историјском веродостојношћу и одбацивање проучавања кретања мотива, закључивање о прошлости на основу актуелног стања усмене поезије, претерано поклањање пажње певачу, прецењивање старине усмених творевина, непоуздане закључке, лако закључивање и необавештеност (Банашевић 1935а: 228–231; Банашевић 1936а: 119–125). И заиста, по својим доминантним тематским и методолошким преокупацијама, као што су теренска истраживања, испитивање старине, постанка и историјске веродостојности поезије, *Прилози проучавању народне поезије* били су сасвим далеко од строгих, академских, званично признатих *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*. Старији и млађи *Прилози* представљали су супротности: старо и ново, канонско и популарно, конзервативно и модерно, при чему се знакови „+” или „–” ни тада, а ни данас не би могли децидирано ставити ни на једну страну. Границе нису биле непропусне, било

је фолклориста који су сарађивали у оба листа, али је приметно да су најзаступљенији аутори *Прилоџа њроучавању народне њоезије* (Радосав Меденица, Алојз Шмаус, Светозар Матић, Драгутин Костић, Бранислав Крстић, Миодраг Лалевих, Миленко Филиповић, Светислав Стефановић, Харалампије Поленаковић) мало или нимало учествовали у раду *Прилоџа за књижевност, језик, историју и фолклор*. Слично је и са носиоцима фолклористике *Прилоџа за књижевност, језик, историју и фолклор*: Фехим Барјактаревих не сарађује у *Прилоџима њроучавању народне њоезије*, Веселин Чајкановић врло мало – објавио је само два чланка (Чајкановић 1935: 20–24; Чајкановић 1936: 192–202), а Тихомир Ђорђевић такође два текста, али је други подељен и дат у више наставака (Ђорђевић 1934б: 187–200; Ђорђевић 1935в: 24–29; Ђорђевић 1935г: 206–216; Ђорђевић 1936г: 43–50; Ђорђевић 1936д: 202–211; Ђорђевић 1937д: 54–66; Ђорђевић 1937ђ: 211–216; Ђорђевић 1938б: 73–79; Ђорђевић 1938в: 193–199; Ђорђевић 1939а: 53–60; Ђорђевић 1939б: 190–194).

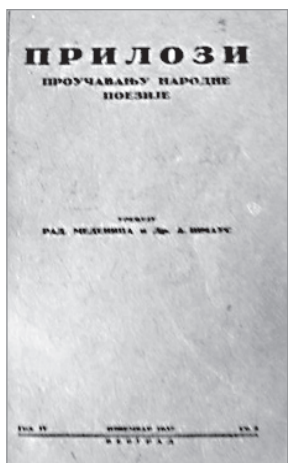
Отприлике на средини између два *Прилоџа* стајао је *Српски књижевни гласник*. Као што је почетком века у своје редове примио и „деловце” и „недићевце”, окупљене око два супротстављена гласила (Поповић 1931: 32–33; Ковић 2003: 367), тако је и две-три деценије касније отворио своје странице и академским и оним мање академским фолклористима.¹⁰ Управо се на страницама *Српског књижевног гласника* тридесетих година прошлог века

¹⁰ Душан Иванић примећује упадљиву отвореност прве серије *Гласника* за фолклористичка истраживања (Иванић 2003: 102), а то још више важи за нову серију, која се спасава „књижевне смрти” осавремењавањем (Петров 2003: 60) и интересовањем „за поетику и естетику новог књижевног нараштаја” (Јовић 2003: 82). Према мишљењу Петра Пијановића, друга серија *Српског књижевног гласника* одсликала је бурно међуратно доба, у коме су се преплитале разнолике књижевне идеје и покрети и када је свака група настојала да покрене своје гласило да би изразила своје поетичке идеје (Пијановић 2014: 332).

одвијала најжешћа полемика између Николе Банашевића и Драгутина Костића, представника поменутих опозитних струјања тога времена. Њихово директно сучељавање кроз низ чланака, „утука” и „утука на утуке”, било је резултат доследног спровођења компаративног приступа (Банашевић), односно, ставова историјске школе проучавања усмене књижевности (Костић).¹¹ А када се завршио рат пером, отпочео је онај други, прави рат, који је угасио и листове и научне сукобе.

¹¹ Костић 1936а: 196–209; Костић 1936б: 264–280; Костић 1936в: 356–375; Костић 1936г: 211–223; Банашевић 1936б: 532–534; Банашевић 1936в: 611–622. В. о томе у: Петковић 2017: 91.

ПРИЛОЗИ II

Неколико година пре Другог светског рата у Југославији је, почев од 1934. г., кратко излазио веома добар и запажен фолклористички часопис – *Прилози проучавању народне поезије*, који су уређивали Радосав Меденица и Алојз Шмаус. Два пута годишње у прецизно организованој и доследној форми ово гласило југословенских фолклориста доносило је студије и мање прилоге о најважнијим питањима усмене поезије, затим теренске извештаје, реферате и белешке о новим издањима, као и текућу библиографију. У то време заиста су били ретки специјализовани стручни часописи, што је према речима Герхарада Геземана у уводу првог броја *Прилози*, било мерило стања ондашње науке (Геземан 1934: 1), али и показатељ главних интересовања фолклориста. Преокупација епском поезијом, сматраном најкарактеристичнијим изразом културе патријархалности, која је поистовећена са темељом народа и државе (Геземан 1934: 1), од почетка је поставила пред сараднике часописа високе захтеве за минуциозним истраживањем ове области, наметнула труд и прегалаштво као императив, што је у неку руку значило и стално постављање питања и трагање за решењима у јасно омеђеном пољу. То је надаље резултирало

мноштвом различитих погледа на исте теме и природно условило не само размену идеја него и надметање, а самим тим и неизбежан полемички дискурс. Ако се томе дода и уобичајени методолошки и стилски принцип тога доба, оштра научна расправа, не чуди што са страница *Прилога њроучавању народне њоезије* неприкривено избијају полемички тонови.

Од почетка до краја они одзвањају у отвореним расправама, чланцима који се надовезују један на други, као сучељена мишљења и директни одговори на замерке. Други пут су то индиректна супротстављања општим, владајућим ставовима у науци, без именована опонената. Много су ређе имплицитне полемике, уобличене као допуна или другачије мишљење на исту тему, док су веома бројни зачеци расправа у кратким критичким освртима на нова издања. Понегде избијају реторички пасажи и полемичке дигресије и у текстовима сасвим другачије природе, у којима се не би могли очекивати, какви су нпр. извештаји о стању епске поезије на терену или чак некролози. У каквом год облику биле – експлицитне или имплицитне расправе, краће дискусије или полемичке дигресије, све их спаја исти тематски оквир и интересовање за невелики опсег важних питања, актуелних управо тридесетих година прошлог века. Ова питања у *Прилозима њроучавању народне њоезије* покривају неколико области: теорију епског поетског жанра, упоређивање варијаната, проучавање одређених мотива, тумачење појединих стихова, трагање за историјским фактима у епизи и методологију сакупљања, објављивања и проучавања поетске грађе.

Теоријска разматрања епског жанра обликована су као полемике које се тичу старости, настанка, генезе епске песме, као и природе и релација песама дугог и кратког стиха. Кад је реч о утврђивању старости наше народне епике, ова проблематика није била нова, започела је већ хипотезом Вука Караџића да су Срби имали „јуначки пјесама од старине” и пре Косовског

боја, али да је он био толико силна промена, разделница од које су „почели наново приповиједати и пјевати” (Караџић 1975: 569). У првој половини XX века питање утврђивања почетака српске епике је нарочито проблематизовано, а научници су се претежно поделили на две струје, на ону која маркира XVI век као раздобље кад су забележене прве песме¹² и која не налази довољно доказа за постојање песама пре тога, јер сматра да чак и кад се помињу личности с почетка средњег века, то не значи да су песме о њима настале још тада, и на другу струју, која трагове старијих епоха проналази у епским стиховима и уз то придодaje сведочанства, записе, белешке учених људи о постојању песама и гусларске традиције и пре XVI века. У *Прилозима њроучавању народне њоезије* ово питање је актуализовао Радосав Меденица већ 1934. г. кроз белешку о *Студијама о народној њоезији* Светислава Стефановића, у којој хвали његово супротстављање Маретићевим и Серенсеновим тезама о невеликој старости наше епике (Меденица 1934б: 141)¹³. У следећој свесци, Миодраг Лалевић је подржао Драгутина Костића само у тврђењу да постоје трагови усменог у бројним писаним споменицима уназад све до XIII века, али је његовим доказима, уз бројне критике на изворе, методологију и начин излагања, приложио додатну грађу (Лалевић 1934б: 269–271). Ако су ово биле почетне искре, чланак Станоја Станојевића из 1935. г. о краткорочном чувању „старе традиције” у народној поезији, коју песма памти највише 200 година, или кроз три-четири генерације, био је прави замајац за даље развијање расправе (Станојевић 1935: 1). У њу се посредно,

¹² У то време још није била позната бугарштица из 1497. године о Јанковом тамновању, па су најстаријим песмама сматрани записи Петра Хекторовића у *Рибању и рибарском њриоварању* из 1556. г.

¹³ Томо Маретић због непостојања доказа одбацује тврђење да су епске песме постојале пре XVI века, иако ту могућност допушта као претпоставку (Maretić 1966: 26–31), док Асмус Серенсен почетке бугарштица смешта у XIV, а десетерачких песама тек у XVII век (Серенсен 1999: 100–108).

критикујући Маретића и Серенсена, исте године укључио Сава Тохољ, указујући на сведочанства о постојању народне поезије и пре Косовског боја (Тохољ 1935: 235–236), и директно Драгутин Костић, подсећајући на различите слојеве традиције коју песма веома дуго чува (Костић 1935б: 156–168), на шта му је Станоје Станојевић одговорио у наредном броју, наглашавајући да млађи, новији догађаји, апсорбовани у епском стиху, трајно бришу старије (Станојевић 1936а: 35).

Питања о настанку и генези епике надовезивала су се на питања о старости епске поезије. Овога пута, фолклористи су се сучељавали поводом теорије о историјском догађају као почетном импулсу за настанак песме, на једној страни, и на другој поводом теорије о миграцијама, утицајима и преносу мотива. Најпре је Видо Латковић критиковао Кравцовљеву тезу о настанку епике након важног историјског догађаја (Латковић 1934: 264–265), а потом и слична Костићева тврђења о песмама „савременим” и „сатеренским” одређеном историјском збивању по времену и месту настанка (Латковић 1936: 140–150), залажући се за чвршће доказе и проглашавајући оваква тврђења „домишљањима”. Уследио је оштар одговор Драгутина Костића већ у истом броју (Костић 1936д: 150–153), у којем је пред крај склизнуо на лични анимозитет двојице опонената и алудирао на Латковићеву подршку пријатељу, циљајући на Николу Банашевића, с којим је Костић управо водио, и тада примећену, а и данас у науци запамћену, већ поменуту жучну расправу на страницама *Српској књижевној гласнику* о генези наше епике и преузимању мотива из западне витешке епике.¹⁴ Одједи овог сучељавања прелили су се делимично и на *Прилоге и проучавању народне поезије*, где су осим Латковићеве пригушене и недовољно транспарентне подршке

¹⁴ О овој полемици у *Српском књижевном гласнику* читаоце *Прилога и проучавању народне поезије* известио је Радосав Меденица кроз две краће белешке (Меденица 1936д: 318; Меденица 1936ђ: 318).

Николи Банашевићу (Латковић 1934: 264–265), против Банашевићевог претераног инсистирања на изворима појединих наших епских мотива у француско-италијанској витешкој књижевности, устали Драгутин Костић (Костић 1935а: 32) и овога пута на истој страни с њим Станоје Станојевић (Станојевић 1936б: 155–156), а затим и Радосав Меденица (Меденица 1936г: 300–304). Резултате миграционе теорије прихватио је Светозар Матић, а за настанак епске поезије истицао је значај епске импровизације. Сматрао је да је Матија Мурко неправедно украо Александру Гиљфердингу славу за уочавање особина непоновљивости сваког новог певања (Матић 1939: 72). Још једну општеприхваћену хипотезу – „теорију прелаза” – о генези поезије од лирике ка епици, коју је између осталих заступао Андра Гавриловић, оспоравао је Драгутин Костић (Костић 1935а: 33–34), а такође и Сава Тохол (Тохол 1935: 137).

Једна од фреквентних преокупација у *Прилозима* истраживању *народне поезије* тичала се одгонетања порекла бугарштица, њиховог имена и релација ових песама дугог стиха и десетерачке епике. Студије посвећене бугарштицама више су теоријске, а мање полемичке, али су се повремено и у њима укрштала копља. Миодраг Лалевић и Драгутин Костић сагласни су око полууметничког, народског, грађанског извора бугарштица (Костић 1935а:32; Лалевић 1937: 199), обојица указују на сличност са тужбалицама, али Миодраг Лалевић истиче да је он први увидео ову аналогију (Лалевић 1936: 73). Драгутин Костић је близак Николају Кравцову по ставу о књишком, али не и феудалном пореклу бугарштица (Костић 1935а: 32), док Сава Тохол везује песме дугог стиха управо за средњовековну властелу и двор (Меденица 1935в: 138). Видо Латковић доводи у сумњу Кравцовљеве тезе о књишком пореклу песама дугог стиха и њиховом познијем настанку од десетерачких песама (Латковић 1934: 266) и исто тако Костићеву тврдњу да су бугарштице и песме краћег стиха постојале напореда

(Латковић 1936: 144–148). Потврђујући Геземанове наводе да у *Ерланџенском рукопису* нема бугарштица, Алојз Шмаус побија Костићеве супротне аргументе којима је покушавао да докаже како се бугарштички стих силабизирао и потом поделио на два осмерца (Шмаус 1936: 211–221).

Сем ове области теоријских преокупација, различити научни погледи долазе до изражаја и у проучавању појединих сижејних варијаната. Упоредна анализа више записа „Хасанагинице” навела је Милана Ђурчина, Матију Мурка и Крешимира Георгијевића на размишљање да је ова популарна песма још жива у народу, али је њихове закључке оповргао у више наврата Радосав Меденица, проналазећи у познијим записима неупитан повратни утицај објављених старијих варијаната (Меденица 1934а: 135–136; Меденица 1938а: 302–303; Меденица 1939а: 126–136).¹⁵ Сличне замерке о неразликовању правих народних и књишких варијанта песама о Светом Сави упутио је Радосав Меденица и Урошу Џонићу (Меденица 1935а: 133–134), а занимање за проблематику везану за овај круг песама показао је и кроз белешку о полемици Тихомира Ђорђевића и Андре Гавриловића поводом мотива свечеве одбране манастира (Меденица 1935б: 134–135). Варијанте песама о Савином бекству у манастир Станоје Станојевић сматрао је типичним примером познијег наноса, који може погрешно да наведе на закључке о великој старости тих записа (Станојевић 1935: 5–6).

Сучељавање ставова о сижејно-мотивским елементима епске поезије није се много распламсавало. Нпр. примедбе Ни-

¹⁵ На критику је Матија Мурко бурно реаговао, упутивши протестно писмо тадашњем председнику Академије наука Александру Белићу. Али, научна објективност није дошла у питање, нити је било поштеде за сараднике *Прилога* проучавању народне поезије и такве угледне научнике какав је био Матија Мурко. Понуђено му је љубазно да своје ставове образложи на страницама *Прилога*, али је он одустао од даље полемике (Аранитовић 1984: 85).

коле Банашевића Браниславу Крстићу да не постоји директна сразмера између окултних мотива и старости песме (Банашевић 1935б: 169–173), Крстић је демантовао у једном кратком чланку (Крстић 1936: 116–117). У анализи појединих мотива издвајају се још нешто пригушенија критика коју је Алојз Шмаус упутио Радосаву Меденици због географског омеђења схеме „гаврана гласоноше” и уске грађе (Шмаус 1937а: 1–20) и другачије тумачење порекла „писања крвљу” у епској поезији које је понудио Харалампије Поленаковић инспирисан текстом из *Прилоја њроучавању народне њоезије* на исту тему Миодрага Лалевића (Поленаковић 1937б: 129–132).

Дискурс полемике на страницама *Прилоја њроучавању народне њоезије* сусреће се и у радовима посвећеним тумачењу појединих епских стихова. Миодраг Лалевић због тога у два наврата критикује Јашу Продановића (Лалевић 1934а: 139–140; Лалевић 1938: 294–297), а Драгутину Костићу погрешно разумевање појединих стихова замерају Видо Латковић (Латковић 1937: 150–151), Владимир Ђоровић (Ђоровић 1938: 53–54) и Светозар Матић (Матић 1937: 308–313). Ипак, највеће интересовање тридесетих година прошлог века изазвали су завршни стихови варијанте Старца Милије о Бановићу Страхињи. Век након Гетеове збуњености неочекиваним поступком српског јунака, Герхард Геземан је поново оживео проблематику управо у *Прилозима њроучавању народне њоезије* (Геземан 1935: 145–156), а дискусија се продужила не само у наредним свескама него се проширила и на друге часописе (између осталих, полемика се развила и у часопису *Наш језик*). Две узастопне године *Прилоја*, 1935. и 1936. г., обележило је управо пасионирано тумачење поменутих стихова кроз чланке и белешке о дискусијама на ову тему. И овде су се фолклористи поделили на два табора – малобројнији, у којем су били Герхард Геземан (Геземан 1935: 145–156), Драгутин Костић (Меденица 1936б: 157) и Јаша Продановић (Продановић 1936: 26–32), сма-

трао је да бан опрашта љуби јер жели да сачува пријатељство са угледном тазбином, док је друга, већа група, у коју су се сврстали Бранислав Крстић (Крстић 1935: 241–242; Меденица 1936в: 157), Богдан Поповић (Поповић Б. 1936: 1–13), Васо Томановић (Томановић 1936: 113–115), Данило Вушовић (Меденица 1936а: 157), Трифун Ђукић (Ђукић 1936: 115–116), Милош Тривунац (Тривунац 1936: 177–189) и Радосав Меденица (Меденица 1936в: 157), завршне стихове тумачила као банов раскид с Југовићима. Већ 1937. г. ова дискусија лагано губи замаха, Никола Вулић предлаже прекид хипотеза, признавање нерешивости питања и „враћање мача у корице (Меденица 1937а: 160), а Радосав Меденица коментаришући још један напис Драгутина Костића о Страхинином опраштању, готово иронично констатује да се аутор трећи пут „навраћа” на последње стихове песме и да изгледа дискусија још није завршена (Меденица 1937б: 323).

Проблематика за коју такође није јеђавало интересовање фолклориста између два рата тицала се трагања за историјским прототиповима епских јунака. Полемичке опаске у *Прилозима ироучавању народне поезије*, кад је реч о овом пољу истраживања, биле су врло честе, а научници врло искључиви и осетљиви и на најмање „нетачности” идентификације, па су нудили другачија, „поузданија” решења, истовремено указујући на недовољност доказа својих колега при утврђивању околности везаних за Марка Краљевића (Латковић 1934: 267; Шаулић 1937: 263), Милоша Обилића (Динић 1935а: 279; 1935б: 276), Змаја Огњеног Вука (Костић 1939: 95–98), Старине Новака (Станојевић 1937: 148–149), Мијата Томића (Латковић 1935б: 140; Филиповић 1935: 240), Ђерзелеза Алије (Латковић 1935а: 125–126; Марјановић 1936: 100–101; Мирковић Н. 1936: 117–118), Вука Мандушића (Меденица 1934в: 279).

Свеопштем утиску континуиране дискусије о епској поезији доприносе и бројне белешке које прате све актуелне полемике и

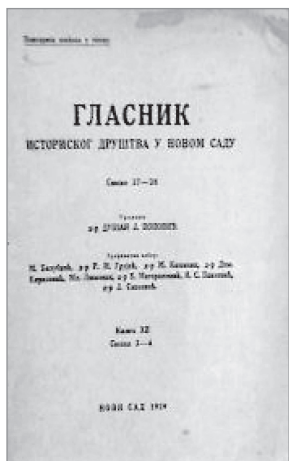
у *Прилозима* ироучавању народне поезије и у другим међуратним часописима,¹⁶ у којима аутори заузимају јасан став и отворено бирају једну страну. Расправе се подстичу и хвале се истраживачи који доводе у питање и актуелна и давно прихваћена гледишта. Поједине белешке, које потписују уредници, а међу њима најчешће Радосав Меденица, нимало нису неутралне, како би било очекивано, па се кроз њих такође критичком суду подвргава методологија сакупљања, објављивања, проучавања и превођења поетске грађе, чиме се уредништво укључује у општу полемику против честих грешака у овим областима фолклористичке делатности. Нпр. кроз више пута поновљену критику упућену Новици Шаулићу (Меденица 1938б: 303; Меденица 1939б: 144–145) или Драгомиру Тешовићу (Филиповић 1937б: 157) због неадекватног објављивања грађе, без података о информаторима и околностима бележења, апеловало се на прихватање научне методологије теренског рада, коју су између осталих промовисали и Матија Мурко и Герхард Геземан, али је још дуго у првој половини XX века наилазила на отпор сакупљача. Исто тако, аутори бележака су врло оштро критиковали одсуство научне инвентивности, препречавање туђих запажања, остајање на старим закључцима, неутемељене судове, баналности, непознавање грађе, литературе или пак лоше знање српског језика код страних тумача наше епске поезије. Иако су високо вредновали критички дух и постављање питања и тамо где се мисли да их више нема, упозоравали су да није довољно само „наоружати се упитницима” на несигурном терену, а не наћи решење (Динић 1935: 276), нити отићи у другу крајност и дивити се лепоти епске поезије или писати о њој

¹⁶ Миодраг Матицки запажа да су се у овој рубрици водиле полемике, коментарисали, допуњавали и пратили научни радови посвећени фолклору, чак и из лингвистичких, историјских, па и педагошких гласила, а „без оцене у *Прилозима* није остала ниједна антологија или хрестоматија усменог стваралаштва, објављена током излагања овог часописа” (Матицки 1979: 366).

површно, с романтичарским заносом, па макар то долазило из пера Симе Пандуровића (Лалевић 1935: 277). Белешке су на тај начин, напоредо с осталим студијама и чланцима, кроз општи полемички тон упућен и домаћим и страним, и афирмисаним и неафирмисаним научним посленицима, вајале и усмеравале међуратне фолклористе.

Овакви полемички прилози, посвећени кључним фолклористичким питањима, маркирали су најважније правце истраживања српског фолклора тридесетих година прошлог века. Жустре научне расправе водећих научника биле су не само манир тога доба него и показатељ посвећеног праћења научних дешавања и живог интересовања за сличну проблематику, што је уосталом и једно од кључних обележја већ помињаних *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*. Енергична размена идеја и директно, нескривено сучељавање ставова стварали су утисак континуиране полемике, серијске расправе и својеврсног научног надметања, које је јужнословенској фолклористици тога доба дало силан замах.

ИЗ НЕКАДАШЊЕ ЦАРЕВИНЕ

Историско друштво у Новом Саду основано је између два рата, у септембру 1827. године, са задатком да проучава прошлост подручја које је насељавао наш народ у Хабзбуршкој монархији, тј. у некадашњој Карловачкој митрополији. Врло брзо, у априлу 1928. г. донета је одлука о покретању органа Друштва и већ у октобру исте године изашао је први број *Гласника Историског друштва у Новом Саду*. Овај „часопис за испитивање и обрађивање прошлости Војводине” (Станојевић

1928: 9) излазио је до 1940. г., најпре три пута годишње, а последњих пет година у четири свеске. Складно устројен, доследан свом програму од почетка до краја, под руководством Станоја Станојевића, председника Историског друштва првих десет година, до његове смрти, и уредништвом Душана Поповића од прве до последње, 42. свеске, *Гласник* је доносио расправе, ситне прилоге, грађу, осврте, приказе и белешке из историје поменуте области.

Желећи да на једном месту окупи научнике који из различитих праваца проучавају повесна збивања и старине Војводине и то представљају на занимљив начин, приступачан широј публици, часопис је отворио своје странице за различите хуманистичке

приступе, али ипак наткриљене водећим, историјским аспектом, доминантним у свим прилозима. Тако су се у преовлађујућем историјском садржају нашли и поједини фолклористички чланци или бар сегменти веома блиски антрополошким, етнолошким, етнолингвистичким проучавањима, као и истраживањима историје и поетике књижевних облика усмене традиције.

Прожимање историографије, архивистике и етнологије видљиво је у бројним расправама о етничком саставу и пореклу становништва појединих места, као што су Баја (Симоновић 1932: 14–23), Нови Сад (Стајић 1936: 257–283), Земун (Јеремић 1937: 442–448), или области Баната (Поповић Д. 1931: 194–207), Барање (Поповић Д. 1932б: 358–374) и Војводине (Поповић Д. 1939а: 21–32). На више места у *Гласнику Историјској друштва у Новом Саду* доказивано је присуство српског живља и других етничких група у појединим местима или областима, прилагањем црквених или општинских докумената и пописа, и приказивано је потоње хотимично, циљано мењање етничке структуре које је спроводила мађарска власт. У том смислу, поменути историографско-етнографски прилози у *Гласнику* потврђивали су идеолошку улогу наше етнологије крајем XIX и почетком XX века, а то је национални задатак обележавања граница и уједињења српских територија (Ковачевић И. 2001: 147–148).

Прилог етнолингвистичким истраживањима представљају студије Петра Скока и Владимира Маргана о топономастици Војводине (Скок 1939: 1–20; Марган 1940: 251–259), културно-историјско предање о имену брега Калварија (Богичевић 1930: 465), као и бројне секвенце расуте у разнородним чланцима о етнимимима – Шокаца (Будимир 1929: 4; Радојчић 1929: 337–338), Буњеваца (Радојчић 1930б: 268–270), Влаха (Радојчић 1929: 349–350), популарном, често обрађиваном питању између два рата, коме су се и у *Гласнику Историјској друштва у Новом Саду* више пута враћали.

Приметно је интересовање за везу етоса и природне средине, што је последица огромног утицаја Цвијићеве антропогеографске школе на етнологска проучавања у првој половини XX века. Тада актуелно утврђивање етнопсихолошких карактеристика и етничких типова није заобишло ни *Гласник Историјској друштва*, о чему сведоче прилози о „утицајним”, „надменим” Грцима, „свађалицама”, који су формирали водећи трговачки сталеж у деветнаестовековним пречанским чаршијама, и „лукавим” Цинцарима и словенским досељеницима у тим варошима, који су желели да се уздигну на ниво Грка, прихватајући њихову културу (Поповић Д. 1932а: 280–283; Поповић Д. 1935: 1–9). Искривљену слику колективног идентитета често дају странци, нпр. енглески путописац Милс о Србима, „Рашанима” (Поповић В. 1935: 99–100), а *Гласник* доноси и мађарске пејоративне изреке о Словацима (Поповић Д. 1939б: 72–75) или тумачење румунске подсмешљиве пословице о Марку Краљевићу (Ковачевић Б. 1929: 250). О правом менталитету младих Срба који су прихватили и деформисали туђу средњоевропску популарну културу неулепшано и критички говоре прегледи студија Јована Савковића о српским младићима и Драге Дејановић и Милице Стојадиновић Српкиње о младим женама у Војводини XIX века. Издвајање два типа – српског школованог кицоша, који је под утицајем „мађарске центриске културе” одбацио националне вредности (Милутиновић 1931: 160), и девојке којој је циљ само да се добро уда, и која у „институтима” стиче једино навике кинђурења, оговарања и нерада (Петровић 1930: 92) – прилог су социо-културној антропологији.

Наведени примери говоре о свакодневном животу у прошлости, а ту се историја недвосмислено преплиће с етнологско-антрополошким¹⁷ проучавањима. На страницама *Гласника*

¹⁷ Термин „етнологско-антрополошки” не укида данашње постојање две оделите хуманистичке дисциплине, али треба имати у виду да су у

Историјској друштва у Новом Саду приложени су и коментари-сани исписи из црквених и општинских књига, уговори, рачуни, писма, приватне белешке и друга архивска документа која сведоче нпр. о пракси потраживања великог мираза за девојке, због чега су многе остајале неударе, на терету породице, или су учествовале у отмицама и брачним нередима (Грујић 1928а: 122–124; Петровић 1930: 92). Исто тако, забележене су тешкоће при разводу брака (Грујић 1929а: 94–95), а писмено образложење раскида веридбе открива обичај враћања дара првом заручнику – да се девојци не „квари срећа” и омогући прихватање дара другог младића (Грујић 1930: 469). Кратак запис о сватовима Јована Јовановића Змаја помиње ритуалне улоге кума и девера, коло, здравице и обредно разбијање судова (Шевић 1930а: 122–123), а једна молба београдско-карловачком митрополиту Мојсију Петровићу потврђује још увек жив табу – сакривање порођаја (Грујић 1928б: 124).

Интересантни и драгоцени су детаљи одевања у Војводини XVIII и XIX века (Јојкић 1932: 107; Поповић В. 1935: 101), затим описи грчке варошке ношње (Поповић Д. 1935: 7), потом женског накита и конђи (Браун 1934: 286). Култура становања највише је заступљена у неколико одломака из путописа, кроз описе типичних сеоских кућа од XVI од XVIII века, земуница до крова укопаних у тло (Поповић Д. 1929а: 90–92; Браун 1933: 351; Поповић В. 1935: 100; Поповић Д. 1939а: 28), поред

српској науци између два рата етнологија и антропологија још увек здружене. Неупитно разлучивање није ни данас прецизно ни лако, поготову што различити научни центри у свету истоветна истраживања подводе под етнологију, а другде под антропологију, или их изједначавају. *Differentia specifica* данас је проучавање друштва, заједнице, културе из аспекта опште, људске цивилизације (антропологија), или са националног становишта (етнологија) (Голубовић 2005: 68–69), док су некадашње дистинкције у подручјима интересовања етнологије и антропологије: традиционално – савремено и сеоско – урбано, умногоме превазиђене (Ковачевић И. 2005: 17–18).

терамара – сојеница, присутних на панонском простору још из времена праисторије (Јанкулов 1934: 41–42; Јанкулов 1937ц: 396–397, 402–403).

Детаљнију слику појединих насеља приказују нешто обухватнији етнолошки радови. Тако један чланак о Турији описује становнике, куће, начин одевања, њихове обичаје, веровања и празновања (Јојкић 1932: 106–107), други доноси запис Стевана Сурдучког о насељавању Надаља и ритуалу побијања коца на сред села као почетне тачке, дрвета света (*axis mundi*), затим о грађењу кућа, бунара, узгајању конопље, лошим условима становања, болестима, поплавама и другим недаћама (Ковачевић В. 1930: 280–283), док ситан прилог из историје Новог Сада представља свакодневицу и обичаје новосадских бостанџија, новог друштвеног слоја, и занимљив детаљ о њиховом чувању традиције – они знају напамет епске песме о Косову и са заносом слушају гусларе (Поповић Дака 1933: 250).

Одмах уз историјско-етнолошке студије уредника Душана Поповића, по бројности и садржајности, пристају и комплексни научни радови Борислава Јанкулова, који остатке материјалне културе праисторијске Војводине сагледава не само из угла археологије него и из аспекта етнологије и биолошке антропологије. У низу текстова које је у *Гласнику Историјској друштва у Новом Саду* у наставцима објављивао од 1934. до 1940. године (Јанкулов 1934: 1–63; Јанкулов 1935а: 165–198; Јанкулов 1935б: 341–359; Јанкулов 1936а: 1–18; Јанкулов 1936б: 241–256; Јанкулов 1937а: 121–141; Јанкулов 1937б: 312–313; Јанкулов 1937в: 379–412; Јанкулов 1939: 257–284; Јанкулов 1940: 225–250), он износи идеје еволуционизма и континуитета расе (народа), које су у друштвено-хуманистичким наукама почетком XX века биле веома заступљене (Михајловић 2017: 93–94). У том духу, испитујући материјалну културу и артефакте далеке прошлости, као што су статуете, накит, посуђе, оружје и други вотивни

предмети пронађени у гробницама, закључује о начину живота некадашњих култура и успоставља паралеле између веровања и обредне праксе становника палеолитске и неолитске Војводине, и њених савремених житеља. Интересантан је континуитет појединих ритуалних радњи, па тако доводи у везу свезивање богова на Покладе, очеве и мајки на Очеве и Материце, или везивање деверског пешкира (Јанкулов 1934:41) са архаичним али још присутним веровањем у задржавање душе мртваца уз помоћ камена, точка, посуде или фигурице који се закопавају заједно са њим (Јанкулов 1936а: 4, 13; Јанкулов 1936б: 246) или након трепанирања лобање (Јанкулов 1934: 18–19). Сахрањивање с оружјем нашло је одјека и у уништавању јуначких атрибута у познатој епској песми о смрти Марка Краљевића (Јанкулов 1935б: 343–344), док епски „зелени мач” или топуз Јанкулов повезује са жезлом, кијаком, батином и чобанском тојагом (Јанкулов 1935б: 353). Накит, новац и друге драгоцености, и у древној прошлости, исто као и у култури прошлог века, били су заштитна средства (Јанкулов 1937в: 406–407), а у гробу су осигуравали прелазак душе на други свет (Јанкулов 1936а: 13–14).¹⁸ Утицај Чајкановићевих студија о култу мртвих и предачкој религији видљив је у запажањима о старости божићних обичаја, о гвожђу као апотропејском средству (Јанкулов 1937а: 126) и амбивалентној улози ковача и Циганина (Јанкулов 1935а: 166–167). Такође су значајна тумачења симболичке релације црвене боје, крви и вина (Јанкулов 1937в: 405–406), орнаментике ћилима и лишћа (Јанкулов 1935б: 358–359), или знака свастике ротиране налево или надесно и сунца које расте и опада у аграрном годишњем циклусу (Јанкулов 1936а: 3).

¹⁸ Предања о скривеном благу и његовом чувару, осим Јанкулова (Јанкулов 1936б: 248), у *Гласнику Историјској друштва у Новом Саду* бележи и Едвард Браун, сведочећи о златним фигурицама змије пронађеним на више места уз закопани новац (Браун 1933: 342).

На страницама *Гласника Историјској друштва у Новом Сагу* у знатној мери су заступљени и прилози важни за фолклористику у ужем смислу речи, тј. за изучавање усмене књижевне традиције, који с обзиром на прецизно тематско опредељење часописа, деле свој предмет интересовања с историјом и културном историјом. Анализирање епике методама историјске школе¹⁹ и трагање за историјским прототиповима епских јунака препознатљива је преокупација српске фолклористике између два рата, па тако и ове у корицама *Гласника* (Петковић 2015: 354). Тада веома популарно и широко заступљено трагање за везама историје и поезије касније је критиковано због историзма који је постао сам себи циљ. Осим три сведена запажања укључена у шире студије – о паралели између Мусе Кесеције и султана Мусе Челебије (Кићовић 1928: 90), о неподударности усменопоетских Бранковића (проклети Вук Бранковић и његови унуци и прауници светитељи) са историјским прототиповима (Радојичић 1939: 292–293), и путописне белешке Евлије Челебије о собоском бану Бочкају о ком се певају песме (Челебија 1932: 85) – издвајају се целовити чланци: Михајла Динића о сремском бану – закаснелом јунаку (Динић 1930: 270–272), и баници Урици, противници краља Стефана (Динић 1932: 63–65); затим Станоја Станојевића о Пипу Спану, узору за лик Филипа Маџарина (Станојевић 1931: 302–304), мађарским краљевима у предањима и епским песмама (Станојевић 1932: 66) и најамнику Волфраду, који је позајмио понешто од своје судбине и имена Вучи Џенералу (Станојевић 1929: 89–90); потом рад Драгутина Костића, који иза лика Вуче Џенерала препознаје војсковођу Еугена Савојског (Костић 1937б:

¹⁹ Зачетник историјске школе фолклора био је руски фолклориста Всеволод Фјодорович Милер. Његове методе трагања за историјским узорима епских ликова и догађаја и супротно, праћења историзације поетских сужеа, водеће од краја XIX века до двадесетих година XX века у руској фолклористици (Азбелев 2010: 104), знатно су утицале на наше међуратне проучаваоце фолклора.

216); Душана Поповића и Риста Јеремића о Лази Харамбаши (Поповић Д. 1929б: 414–419, Јеремић 1940: 142–156); два краћа прилога Светозара Матића о историјским предлошцима Симеона Зорића (Матић 1935: 447–448) и Аднађа Ђурке (Матић 1936: 181) и истраживања Лазара Мирковића и Николе Радојчића, који идући за епском песмом и предањем о погибији кнеза Лазара, испитују аутентичност Лазареве хаљине на дан погубљења (Мирковић 1929: 190–193; Радојчић 1930а: 104–105). Побројани радови нису само сведочанства преплитања историјског и фолклористичког приступа него и потврда битних домена интересовања њихових аутора, заокружених низом потоњих проучавања (средњовековна историја – Михајло Динић, Станоје Станојевић и Никола Радојчић; средњовековне старине – Лазар Мирковић; хајдуци и хајдучија – Душан Поповић; старост и постанак епских песама и њихов однос према историји – Станоје Станојевић и Драгутин Костић; сремска теорија о пореклу епских песама – Светозар Матић).

Следећа група фолклористичких студија у *Гласнику Историјској друштва у Новом Саду* припада подручју историје науке о усменој књижевности и историји културе. Тако сазнајемо да се црквена драма XVIII и XIX века преплела с фолклорним творевинама (Матић 1931: 460–462), а усмена поезија с грађанском лириком у двама деветнаестовековним ђачким песмарицама (Костић 1937а: 64–73; Костић 1937в: 453–459). У прегледу алманаха и календара XVIII и XIX века значајно место посвећено је Вуковој *Даници* (Будимировић 1931: 335–336). Чланак о трговима народне традиције и епског десетерца у Доситејевим делима, као и занимљиво сведочанство о популарности слепог гуслара Марка, потписује Алојз Шмаус (Шмаус 1937б: 48–53), тематски се надовезујући на ранији прилог у *Гласнику* о Иришкој слепачкој академији, гусларској школи у XVIII веку (Исаиловић 1929: 95–96). О занимању Ђорђа Стратимировића за народне

обичаје и усмену поезију пише Никола Радојчић (Радојчић 1937: 476–477), а подробније о историјском методу испитивања српских епских песама, разлучивању традиције и историје Илариона Руварца и његових претходника (Радојчић 1932а: 163–219; Радојчић 1932б: 444–448). Занимљива су, мада не увек прихватљива, размишљања будимпештанског професора Јожефа Бајзе о разноврсним питањима наше усмене поезије, трохеју, миграционој теорији, Вуковим редакторским интервенцијама, а понајвише о преводима српских песама на мађарски језик и њиховој рецепцији у мађарској лирици, где је запажену улогу имао Михаило Витковић (Шевић 1930б: 359–389). О Витковићевим преводима усмене лирике и утицају на мађарску уметничку поезију на народној основи говори и расправа Младена Лесковаца (Лесковац 1935: 42–49).

Нека истраживања посвећена су познатим културним посленицима, који су, између бројних ангажовања, задужили и фолклористику, првенствено својим сакупљачким радом: Вук Поповић (Липовац 1931: 133–135), Ђорђе Стефановић Којанов (Симоновић Пашћан 1933: 381–382), Ђорђе Рајковић (Војиновић 1937: 182, 187) и Исидор Путник (Стајић 1937: 229–230). За истраживаче Вуковог живота и дела ови чланци су веома битни јер сведоче о његовој сарадњи са поменутиим фолклористима. Зато се не могу заобићи ни узгредне белешке или кратке секвенце уклопљене у шире текстове *Гласника Историјској групиња у Новом Саду* које помињу Вукове сусрете и сарадњу или пак нетрпељивост и сукобе са образованим људима његовог доба – с Михаилом Витковићем, Павлом Берићем и Луком Миловановићем (Лесковац 1935: 28–34), с Димитријем Поповићем и сегединском омладином (Ђоровић 1936б: 400, 402), затим с Милицом Стојадиновић Српкињом (Петровић 1930: 85), Глигоријем Возаровићем (Подољски 1932: 27–28, 34), Димитријем Давидовићем и Димитријем Фрушићем (Жеравчић 1937: 345–346), Лукијаном Мушицким (Грујић 1929б:

101–103), митрополитом Стеваном Стратимировићем (Радојчић 1929: 319–320; Георгијевић 1939: 475) и Теодором Павловићем (Малетин 1935: 383–384).

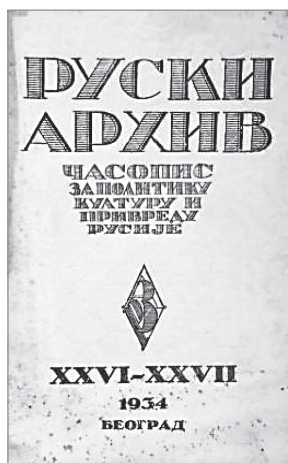
У мањој мери, спорадично, у *Гласнику Истѳорискої друшћива у Новом Саду* објављивана је фолклорна грађа, уклопљена у шире текстове, обично путописе, етнолошке прилоге, коментаре уз списе и другу историјску грађу. Свуда су расуте изреке, пословице, а понајвише културноисторијска предања и одломци усмене историје, која неминовно прати писану, званичну.

Кроз редовне оцене, приказе и белешке, који су у континуитету објављивани свих тринаест година колико је часопис излазио, часопис је пратио новија издања. Тематски, ова група чланака у потпуности је следила оријентацију расправа и ситних прилога, што је, кад је о фолклористици реч, значило да је испратила актуелне монографије о селима и крајевима Војводине, важније етнолошко-антрополошке радове о становницима бивше Карловачке митрополије, о њиховим обичајима, свакодневном животу, култури становања, текстове из историје фолклористике и скорије публиковану усменопоетску грађу са истог културно-географског простора, а све то у разноврсној форми – од нешто обимнијих осврта, у којима се научним коментарима редовно допуњавало и критички сагледавало приказано дело, до сасвим редуковане повремене рубрике „Књижевне вести”, која је пратила актуелну периодику и само пописивала истраживања везана за Војводину, једним делом и фолклористичка (нпр. одговарајући садржај *Slavistische Studien*, *Прилога ѿроучавању народне ѿезије*, *Прилога за књижевност, језик, истѳорију и фолклор*, итд.).

Испоставило се да је допринос *Гласника Истѳорискої друшћива у Новом Саду* истраживањима фолклора веома значајан, иако се на први поглед, идући само за насловима или целовитим прилозима, може погрешно закључити да су фолклористички ра-

дови малобројни и несистематично објављивани. Заправо, много је фолклористичких пасажа, секвенци утканих у шире историјске студије, који пажљивијим посматрањем показују читаву лепезу разноврсних приступа усменој традицији Војводине. Они нимало не заостају за сродним научним проучавањима водећих српских хуманистичких гласила између два рата, и чак додају посебну димензију испитивања преплићући се с историјском тематиком. Фолклористика на страницама *Гласника* не одступа од главних токова домаће међуратне науке ни тематски ни методолошки, већ напротив, кореспондира са свим важнијим фолклористичким монографијама и периодиком. Етнолошко-антрополошки прилози, у којима се још увек осећа јак утицај еволуционизма и антропогеографског метода, излажу теренске или архивске податке о обичајима, веровањима, становништву, етничким карактеристикама, без нарочитог теоријског утемељења (Ковачевић И. 2005: 13–15), док се проучавање усмене књижевности, у трагању за прототиповима и провери историјске веродостојности, ослања на историјски метод, уз подсећање да је све то тада било врло актуелно и да је одговарало тадашњем стању српске науке и духу времена. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду* поставио је себи задатак да опише прошлост Војводине, а том опису дала је нарочит колорит управо слика Војвођана и њихове усмене културне традиције.

У НОВОЈ КРАЉЕВИНИ

Исте године када је покренут *Гласник Историјској друштва у Новом Саду* – 1928, почео је да излази и часопис *Руски архив*, лист руских емиграната у Краљевини Југославији који се бавио политиком, културом и привредом Русије. Циљ који је уредништво изнело на уводним страницама првог броја – понудити југословенској јавности увид у прави живот Русије, показати моћан и разноврстан гениј руског народа, открити његово лице испод бољшевчке или царске фасаде (Уређивачки одбор

Руској архива 1928: III–IV) – оствариван је мање или више доследно у овом листу током свих десет година, колико је излазио. Текстови посвећени народној традицији, иако веома ретки и малобројни, употпунили су широко усмерење *Руској архива* сликама народног живота и науке о њему. Њихови аутори су Надежда Мељникова Папоушкова и Евгеније Љацки, а кроз приказе актуелних студија и зборника придружују им се и Алексеј Јелачић и Драгутин Костић.

Евгеније Александрович Љацки потписује књижевно-теоријску студију из 1934. г. о биљинама и историјским епским песмама, објављену годину дана касније у св. XXXII–XXXIII. Овај руски етнолог, историчар и теоретичар књижевности,

писац, уредник, оснивач и сарадник више научних гласила, професор руског језика и књижевности, по избијању револуције напушта Русију, борави неко време у Финској, потом у Шведској, да би се коначно зауставио 1922. г. у Прагу, на Карловом универзитету, где је наредне две деценије водио катедру руског језика и књижевности. Кратко је предавао и у Србији, од 1933. до 1935. г., а 1936. г. добио је титулу почасног доктора београдског универзитета. Где год је боравио, Евгеније Љацки је имао значајну улогу у културно-политичкој, научној, издавачкој делатности и популаризацији руске књижевности и културе – у Русији је основао издаваштво *Оіањ* и уређивао часописе *Арїус* и *Савременик*, у Финској – *Северни живоић*, у Шведској – журнал *Поред Русије* и издавачку кућу *Северни оіањ*, у Чешкој – издаваштво *Пламен*. Био је сарадник Московског универзитета, петербуршког Института антропологије и етнографије, Етнографског одсека Руског музеја, Института за словенске студије у Лондону, председник Одбора за унапређење живота руских писаца у Чешкој, члан Савеза руских писаца и новинара у Прагу, члан Словенског института у Прагу, Чешког краљевског научног друштва, почасни члан Археолошког института и председник Руског историјског друштва у Прагу, итд. Разноврсна интересовања, од фолклористике до руских класика XIX века, преточио је у бројне студије, од којих су запаженије оне о Александру Пушкину, Антону Чехову, Лаву Толстоју, Фјодору Достојевском, Ивану Гончарову, Висариону Бјелинском, Николају Чернишевском, Николају Гогољу, Максиму Горком, Леониду Андрејеву, Викентију Версајеву, затим превод на чешки *Слова о љуку Игоровом*, као и монографија посвећена овом епосу (Ревякина 1997: 377; Грачева 492–493).

Прву и последњу деценију његовог рада обележиле су фолклористичке студије. Још као студент учествовао је у теренским истраживањима усменог стваралаштва на северу Русије. По

сопственој исповести, мноштво сакупљеног материјала никада није публиковао јер је рукописни зборник од преко двеста народних приповедака, припремљен за штампу, изгорео у пожару у московској штампарији Левенсона, а записи седамдесет биљина и историјских песама, пропраћени географским, етнолошким и музиколошким коментарима, нестали су у бомбардовању почетком Првог светског рата (Љацки 1936: 1–2).

Истраживање Евгенија Љацког у *Руском архиву* „Историјска песма и 'биљина'” (Љацки 1935: 48–61) представља уводни одломак монографије посвећене *Слову о љуку Ијоровом*. То је покушај жанровског разграничења епских песама кроз сагледавање генезе усмене епике. Љацки верује да треба поћи од односа песме и стварности. И историјске песме и биљине садрже и реалије и фикционе елементе, али код првих претежу истина и изворне црте древне стварности, а код других уметничка репродукција и поетска обрада. Супротно раширеном мишљењу, по ком су биљине старији слој певања будући да садрже митолошке, легендарне и бајковите примесе, аутор сматра да су све песме првобитно биле историјске, везане за конкретне личности и околности, а да су биљине плод каснијих прерада. Потврду налази и у народној изреци: „Сказка – складка, песня – быль” („Прича је измишљена, а песма је истинита”) и подсећа на традиционални назив епских песама – старинке, старине. Сматра да песма настаје непосредно после неког важног догађаја и историјско рухо задржава све док се њена веродостојност може проверити „памћењем учесника или писаним сведочанствима”. Касније варијанте се све више удаљавају од историјског језгра, проширују га поетским појединостима, а заборављене детаље надомешћују маштом. Љацки овај процес удаљавања од првобитне варијанте, верне историјском збивању, сликовито упоређује с умножавањем основног снимка, негатива, при чему је свака потоња фотографија све мање слична оригиналу и захтева ретуширање и дораду (Љацки 1935: 49–52).

У теорији усменог стваралаштва оваква хипотеза није новина. Утемељена је још деведесетих година XIX века, са историјском школом руског фолклора. Кад је реч о дефиницији и пореклу историјских песама и биљина, Љацки директно преузима ставове свог учитеља Всеволода Фјодоровича Милера о историчности оба епска жанра, само у различитој мери, и постепеном преласку историјских епских песама у биљине (Миллер 1892: 196). Милер је историјски импулс за настанак епских песама налазио чак и у фантастичним мотивима, попут оног о змајборству које се приписује Добрињи Никитичу. Преузимајући Милерове претпоставке о пореклу овог мотива и разлосима његовог везивања за Добрињу, Љацки парафразира истоветан пример којим објашњава сличности између чувеног богатира и Светог Ђорђа, убице аждаје. Наиме, летописи су забележили да су Добриња и војвода Путјата на силу, огњем и мачем, покрестили Новгородјане – незнабошце, симболично представљене аждајом (Миллер 1892: 40–41; Љацки 1935, 57–58). Такође, Љацки из истог извора црпе и примере о наслојавању лика Иље Муромца, који је временом попримио сељачке, козачке црте. У основи је поново Милерова идеја о деформацији усменог наслеђа (Миллер 1892: 227–232; Љацки 1935: 53–56), што је последица постепене замене носилаца епске традиције, почев од првих твораца – песника-историчара, блиских кнежевским дворovima, преко путујућих певача – скомориха, до казивача из сеоске средине. И код бугарштица је Љацки уочавао исти процес стварања и распрострањања народног епа. Порекло ових ”поема минијатура”, како их је назвао, приписао је творцима из кругова владине и културне хијерархије, касније варијанте – писменом градском становништву, а последње – народу (Љацки 1938: 498–499).²⁰

²⁰ Сличне ставове о феудалном пореклу српске епске поезије, у нашој науци више пута оспораване, изнео је пет година раније Николај Кравцов (Кравцов 1933).

Ове идеје биле веома важне за све проучаваоце српске усмене епике тридесетих година прошлог века упркос томе што се Љацком може приговорити ако се има у виду оригиналност његовог чланка у *Руском архиву*. Наиме, веза епске поезије и историје, без сумње најдуже и највише изучавана област наше усмене књижевности, посебно је била актуелна у периоду између два светска рата. Монографске фолклористичке студије тога доба, а како је показано – и странице водећих јужнословенских гласила: *Прилога њроучавању народне њоезије, Прилога за књижевности, језик, историју и фолклор, Српској књижевној гласника*, врвеле су од отворених или притајених полемика о питањима порекла, старости, историчности и генезе српске епике.

Студија Љацког у *Руском архиву* о издвајању биљина из првобитних историјских песама потпуно се уклапа у ондашње токове српске научне мисли о фолклору и, треба нагласити, открива велику блискост са тезама Драгутина Костића. Обојица сматрају да епске песме настају убрзо после догађаја, на терену блиском збивањима или очевицима – тј., како каже Костић, песме су „савременске” и „сатеренске” (Костић 1933: 14, в. и Петковић 2017: 85). Сматра да се чињенице постепено заборављају, мењају и историјска песма клизи ка мотивској (Костић 1933: 58), односно, кад је реч о ставу Љацког, ка биљини. Двојица научника се разилазе једино по питању првобитног творца епске песме, Љацки га смешта међу људе блиске владару, а Костић заступа тезу о народном пореклу певача. Сличност између њихових теорија потврђује и чланак Драгутина Костића на страницама *Руског архива* из 1935. г. – приказ *Српског епоса* Николаја Кравцова, у ком наш фолклориста поново износи поменуте тврдње о настанку и развоју усмене епике (Костић 1935в: 270–275).

И други кратак текст, овога пута Алексеја Јелачића, опет у жижу интересовања поставља Љацког. Реч је о приказу *Слова о њуку Ијоровом*, објављеног у Прагу 1934. г., дела које је Љацки

приредио и пропратио монографском студијом (Јелачић 1935: 277–280). Јелачић најпре даје кратак историјат објављивања, превођења и проучавања овог епоса који се налази на међи усменог и писаног, а потом анализира редакцију Евгенија Љацког. Похваљује његов метод, минуциозно филолошко истраживање рукописа, рашчитавање нејасних места, умесне поправке делова текста, осветљавање културног и историјског контекста, детаљне напомене, опсежне библиографске пропратнице и на крају сам језик, укус и стил овог истраживача и писца. Научници се слажу да је приређивање *Слова о љуку Игоровом* један од значајнијих истраживачких подухвата Љацког, али судови осцилују од критика на рачун претеране дотераности његове редакције која је произвела нејасне и неубудљиве научне тврдње (Ревякина 1997: 378), до похвала за оригиналност приступа и допринос расветљавању језика и стила овог древног епоса (Жигалов 2013: 273–280).

Фолклористици су у *Руском архиву*, осим поменутих приказа и Љацкове књижевно-теоријске белешке о руској епици, посвећена и три рада Надежде Филаретовне Мељникове Папоушкове. Она је била стални сарадник *Руског архива* свих десет година и аутор чак 17 чланака у њему. Запамћена је као историчар уметности и књижевности, преводилац и приређивач дела руских класика у Прагу и културно-политички активиста између два рата. Крајем 1918.г. напустила је Русију и са мужем, Јарославом Папоушкеком, чешким историчарем, отишла у Праг. Дошколовала се на Карловом универзитету, а потом, од 1923. до 1925. г., у Паризу (Samšiňák 2015: web). За разлику од Љацког, који се усменим наслеђем бавио у првој и последњој фази изучавања књижевности, занимање Папоушкове за фолклористику и сакупљачки рад почиње у средишњем периоду њеног научног ангажовања, тридесетих година прошлог века. Њена интересовања су била разноврсна – социолошка, културолошка, историографска, писала је о ликовној уметности, позоришту, савременим руским

песницима – Сергеју Јесењину, Александру Блоку, Димитрију Белову (Заградка 1996: 234).

Њени радови у *Руском архиву* показују исту ширину и никако се не могу подвести под жанровски једнообразне текстове. Први, из 1932. г., елиптичног наслова – „Загонетка и одгонетка” (Meljnikova Parouškova 1932: 130–141) – симболично открива вишесмисленост онога о чему Папоушкова пише, комбиновањем књижевнотеоријског, књижевнокритичког, социолошког и антрополошког приступа. Наиме, критички осврт на збирку загонетака Рибникове, сакупљених 1929. и 1930. г. (М. А. Рыбникова, *Загадки*, Academia, Москва, Ленинград, 1932), прерастао је оквира приказа и постао занимљива студија совјетског друштва и постреволуционарне друштвено-политичке атмосфере. Оштрим, духовитим коментарима Папоушкова жигосе режим који систематски, постепено и на свим друштвеним нивоима, у свим областима битисања мења свест људи, обилно се користећи на једној страни цензуром, а на другој политичким памфлетима и паролама. На примеру поменуте строго надгледане, тек изашле, збирке загонетака показује како се на силу ствара нова народна књижевност, препуна колхоза, трактора, електрификације, зајмова за индустријализацију, често из пера инфилтрираних непотписаних кореспондената за село и рад (селкора и рабкора) у месним листовима. Сматра да том новом стваралаштву недостаје сопствена форма, јер су се на старе калупе и традицијом утврђено рухо налепили револуционарни, комунистички термини и ратоборан тон. Тако настаје накарадан спој, нимало оригиналан.

За проучаваоце усмене књижевности и етнолингвистике најзанимљивије су свакако теоријске импликације о загонеткама и уопште кратким говорним облицима, расуте у овом чланку. Папоушкова налази zgodnu паралелу између кратких усмених форми и примењене уметности, јер и једне и друга одсликавају истовремено и уметност и стварност. Загонетка представља слику заједнице, а

опстаје и чува утврђени облик и у новим друштвеним условима захваљујући жанровској самосталности. Кроз бројне примере у којима сучељава некадашње и актуелне варијанте, ауторка непогрешиво маркира најважније семантичке промене у генези овог жанра: дословно задржавање загонетке и асоцијативну промену одгонетке (денотата); минималну измену загонетке упућивањем на промену нијансе значења; на крају – увођење потпуно новог „текста” који са првобитним предлошком чува спољашњу везу (кроз ритам и форму).²¹ Актуелност оваквог сагледавања процеса преображавања загонетке потврђују и савремена истраживања (Абдрашитова 2012: 6–9). Папоушкова теоријски поткрепљује неминовност промене жанра који се ослања на стварност, али подвлачи да би се руски живот кроз загонетку видео у целости да није цензуре и програмског одабира тема при састављању збирки.

Три године касније, такође на страницама *Руској архива*, Надежда Мељникова Папоушкова објавила је чланак посвећен руској скаски, у ком наставља истраживање релација усмене књижевности и актуелне стварности (Meļnikova Papouškova 19356: 145–156). На основу својих и туђих теренских искустава, констатује још једном велику виталност усменог стваралаштва, које упркос очекивању званичне совјетске науке није нестало због промењених животних околности и другачије друштвене свести, него се само обновило и прилагодило новом добу. Она подвлачи да скаска никад није била пука забава, већ је одувек имала етичку, естетичку и социјалну функцију. Заједница од казивача очекује актуелност, па се он свесно труди да освежи садржај савременим збивањима. Ако се упореде

²¹ Проучавање семантичке структуре загонетке заснива се на сагледавању односа денотата (објекта, десигната, означеног, скривеног смисла, одгонетке), замене денотата (ознаке, замене објекта у „тексту” загонетке) и слике заједничке и денотагу и замени денотата (Седакова, Толстая 1999: 236). Моделе загонетака, као и однос денотата и замене денотата јужнословенских загонетака у словенском контексту проучавала је Биљана Сикимић (Sikimić 1996).

тврдње Папоушкове о режимском, диригованом мењању традиционалних загонетака, рекло би се да је донекле умекшала свој став и уважила пресудан учинак казивача и колектива у процесу еволуције усмених жанрова. Неминован продор реалија, наравно, открио је лоше, комичне спојеве, нпр. искривљену, погрешно употребљену лексику, непрепознатљиве индивидуализоване јунаке, тако стране традиционалној причи, који пију ликер и једу инострано воће (Meljnikova Papouškova 1935b: 152–155), али су чак и овакви детаљи погодовали ширењу хумористичке скаске. Најбоља запажања Папоушкове односе се на улогу казивача. Веома је актуелно ово померање истраживачеве пажње на приповедачку ситуацију, однос састављача и колектива, као и на индивидуални утицај усменог ствараоца на „текст” варијанте. Ауторка детектује биографске чиниоце, какви су карактер, индивидуални таленат, пол и старосна доб казивача, који детерминишу типове коментара, стил, сижејни ток и, нарочито, разрешење скаске. Тако примећује да жене ублажавају кажњавање грешне мајке²², да млади казивачи наглашавају ласцивне, еротске детаље, а искусни, старији састављачи козерског духа неретко убацују актуелне коментаре којима се критикује садашње државно уређење или привидно наивно избегава коришћење лексема везаних за цара, царско (Meljnikova Papouškova 1935b: 155–156).

Још један текст Надежде Мељникове Папоушкове из области фолклористике уклапа се у ондашња актуелна интересовања за

²² Као илустрација актуелности оваквих запажања и сагласја са истраживачким токовима српске усмене књижевности може послужити студија Светозара Матића из 1934. г. о сремским песмама у Вуковој збирци. Матић је запазио да се епске песме слепих певачица одликују већим степеном лиричности и да жени дају већу и вишу улогу (Матић 1934: 164). Интересовање за личност певача/казивача подстакнуто је међуратним теренским истраживањима Матије Мурка, Милмана Парија, Алберта Лорда, Герхарда Геземана, итд., а такође су и *Прилози проучавању народне поезије* тридесетих година прошлог века посвећивали велику пажњу теренским истраживањима и улози певача (Бован 1979: 339; Петровић С. 2010: 55).

руску народну играчку (Meljnikova Papouškova 1935a: 152–168). Почети изучавања, крајем XIX века, везани су за ширу област дечијих игара, да би се у другој и трећој деценији XX века издвојиле студије Анатолија Бакушинског, Николаја Бартрама, Алексеја Дењшина, Ивана Јевдокимова, Лава Оршанског, Јакова Тугенхољда и Андреја Чушкина о руској традиционалној играчки (Церетелли 1933: 13). Папоушкова комбинује елементе етнографског приступа, социолошке студије културе и политичке критике. Кроз занимљив кратак историјат руске играчке од XI до XIX века представља најчешће дрвене и глинене фигуре животиња и људи, украшене јарким бојама, шарама, туфнама, израђене у сеоским домаћинствима или руком специјализованих ситних занатлија – кустара, из појединих реона руске државе. Традиционалне руске играчке живеле су у домовима богатијих сељака, варошана, а преносили су их хаџије и трговци. Постепено, од доба Петра Великог, продирала је и западњачка играчка, најпре као учило, макета, а потом и као популарна фигура која се трансформисала у зависности од поднебља и историјских струјања. Папоушкова примећује да је упркос томе опстајала изворна руска играчка, највише захваљујући индивидуалним уметницима, мајсторима, који су неговали сопствени стил, по коме су читаве области Русије постајале препознатљиве. Оштро контрастирајући савремене прилике некадашњем златном добу руске уметности, ауторка констатује смрт традиционалне сеоске шарене играчке из кућне радности, која је одолевала вековима, јер је, будући индивидуална, оригинална, бољшевике асоцирала на кулачку, посадничку, па су се трудили да је замене радничком, „колхозком”, заправо, идеолошком. Папоушкова подвлачи да „совјетска револуција није претендовала само на реорганизацију политичког и социјалног поретка, већ и на потпуно преуређење живота на бази пролетерске психологије” (Meljnikova Papouškova 1935a: 159). Зато је настојала да угуши индивидуалне произвођаче, мајсторе,

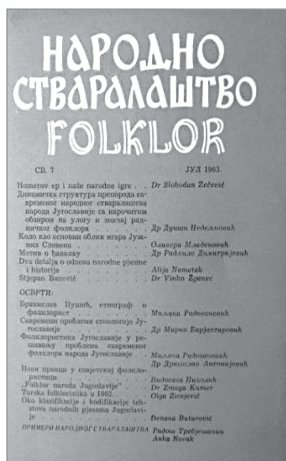
уметнике, да забрани приватну иницијативу и све произвођаче организује у задруге, а потом и фабрике. Затим је играчки доделила социјалну и политичку улогу. Масовна производња окренула се западњачком тржишту, нудећи му као пропагандни материјал фигурице црвених војника и радника с чекићем, али и подилазећи тривијалном укусу најнижих слојева, нпр. додавањем вештачких младежа или асесуара из буржоаских салона.

Сва три чланка Мељникове Папоушкове повезују исти закључци – сучељавајући старо и ново, дореволюционарно и бољшевичко доба, она недвосмислено даје предност првом, констатујући деградацију свих области људског духа и насилно калемљење тенденциозне садржине на сачуване образце. Осуда је утолико тежа, што је режимска идеолошка политика посегла и за усменом баштином, последњим бастионом руске традиције и правог руског бића. Овакав критички став према стању у матици уклапа се у преовлађујућу атмосферу *Руској архива*.

Треба још једном подвући да све текстове о руском фолкору из овог часописа карактерише актуелност, а што је нарочито интересантно, и блискост оновременим токовима проучавања српског усменог стваралаштва. Зато ови чланци, ма колико били малобројни, нису само пресек стања руске емигрантске фолклористике, него и показатељ ондашње позиције српске науке о усменом стваралаштву и потврда ондашњих српско-руских, и уопште, словенских културних и научних релација. Потврдило се још једном да је у овом сагласју пресудну улогу одиграла сарадња руских професора из Прага, тадашњег центра образовања и науке, тзв. Руске Атине, и београдске научне²³ и културне јавности.

²³ Посебну улогу у овој сарадњи имао је Руски научни институт, основан у Београду 1928. Између осталог, овај институт је велику пажњу посвећивао организовању предавања руских научника из читаве Европе (Јовановић 2006: 410–411; Арсенијев 1996: 62–63; Миленкович 1996: 144–145; Уљанкина 2009: 68–70).

ЧЕКИЋ

Часопис *Народно сиваралашиѿво* – *Folklor*, гласило Савеза удружења фолклориста Југославије, био је један од водећих југословенских фолклористичких часописа после Другог светског рата,²⁴ присутан готово три деценије, од 1962. до 1988. г. Њега је 23 године, почев од његовог оснивања, уређивао Душан Недељковић, а четири последње године Драгослав Антонијевић. Формални концепт од четири свеске годишње одржан је од првог до последњег годишта, иако динамика излажења није била

доследна, па су по две, три или четири свеске неретко спајане у један број, али не на уштрб предвиђеног годишњег обима.²⁵

²⁴ Кад је реч о важнијим фолклористичким часописима покренути након Другог светског рата, значајан је још једино *Расковник*. Излазио је од 1968. до 2000. године са мањим прекидима. За разлику од *Народног сиваралашиѿва* – *Folklor*, није имао чврст научни концепт, те је препознатљив по културној и књижевној оријентацији, а нарочито по отворености за теренске записе и усмену грађу, који су пак у *Народном сиваралашиѿву* – *Folkloru* били врло сведени.

²⁵ Укупно је објављено 108 свезака у 48 бројева. До 1982. г., дакле 21 годину излажења, свеске су бројане у низу (до свеске бр. 84), да би последњих шест година нумерација била осавремењена (свеске су обележаване посебно за сваку годину, 1–4).

Научни прилози, претежно краћи, просечно од половине до једног ауторског табака, до 1985. г. нису били окупљени под једним називом, али су заузимали централну рубрику. Осим ове, сталне рубрике биле су и „Осврти” и „Примери народног стваралаштва”²⁶. Након промене уредника, тј. у последње четири године публикавања, часопис је научне радове врло прецизно организовао кроз бројније рубрике и постојећим додао следеће: „Огледи и студије”, „Прикази”, „(Научни) скупови”, „Годишњице”, „Фестивали”, „Изложбе”, „Часописи”, „In memoriam”, „Поменик”, „Библиографија”, „Документи”, али концепт суштински није промењен.

Најзапаженије место у *Народном стваралаштву – Folkloru* имају прилози о фолклору из НОБ-а, Револуције и послератне социјалистичке изградње, о којима ће надаље и бити речи. Појављују се у чак 42 броја (нема их само у 6), нарочито 60-их и у другој половини 70-их година прошлог века²⁷, а чак и у свескама у којима нису доминантни у односу на друге прилоге позиционирани су на ударна, почетна места. Већ од друге половине 80-их година XX века приметно је лагано удаљавање од ове тематике, одржаване потом једино кроз понеки приказ или осврт на све ређе збирке усменопоетских записа о НОБ-у, Револуцији и социјалистичкој изградњи. То је био уједно и наговештај потоњег потпуног заокрета фолклористичке мисли, која ће у последњој деценији прошлог века потиснути овај фолклор на маргине истраживачких токова.²⁸

²⁶ „Примери народног стваралаштва” могу се сматрати сталном рубриком иако су штампани у 41 од 48 бројева. Изостали су само у пет тематских бројева и у две последње године издажења часописа.

²⁷ Изостанак радова о фолклору НОБ-а у првој половини 70-их година више је коинциденција и резултат неколико узастопних тематских бројева, омажа истакнутим фолклористима другачијих сфера интересовања.

²⁸ Нестанак југословенске заједнице и промена парадигме социјалног уређења произвели су потребу за свеобухватном ревизијом историје и

Већина радова о традицији НОБ-а и социјалистичке револуције припада области фолклористике у ужем смислу речи, која усмено наслеђе сагледава из угла народне књижевности, а у оквиру ње фокус је највише на доминантном жанру средине прошлог века – поезији. Теоријски описи, тада рецентног и још увек недовољно истраженог, поетског жанра нису занемарљиви иако би им се могла спочитати извесна површноост приступа и недовољна аналитичност.

Веома важно и једно од основних питања дефинисања ове поезије тицало се разлучивања граница усменог и писаног, народног и уметничког, колективног и ауторског, тј. одређивања критеријума за припадност песме једној или другој сфери, с обзиром на бројне примере и свежа сведочанства о индивидуалним, познатим творцима. Како полемички тон и сучељени ставови углавном нису били својствени *Народном сѝваралашѝву – Folkloru* (Карановић, Вујновић 2013: 154), тако се и у одређивању граница жанра нижу унисони закључци: то су песме познатих или анонимних аутора, дакле појединаца, али прихваћене масовно, мењане и преношене даље као народне (Nazor 1962: 204–208; Недељковић 1962б: 98–108; Недељковић 1962в: 186–197; Недељковић 1963: 330; Вукосавлев 1966: 1354–1355; Мартинович 1966: 1379–1380), а обухватају песме настале у НОБ-у и старије песме актуализоване у НОБ-у, какве су нпр. грађанске, војничке, револуционарне, борбене, бунтовне (Nazor 1969: 129–130), радничке (Мартинович 1966: 1380) и сл.

Доста је радова посвећених дефиницији и месту радничког фолклора. Ово тада актуелно питање разматрано је 50-их и 60-

схватања националног идентитета. То је значило и претресање традиције, тј. разграничавање пожељне од непожељне. Јеленка Пандуревић и Саша Кнежевић примећују да је комунистичко наслеђе „скрајнуто из културног памћења и комеморативне праксе, упркос хуманистичкој идеологији и антифашистичком предзнаку” (Пандуревић, Кнежевић С. 2019: 98).

их година прошлог века на бројним тематским међународним симпозијумима и конференцијама, на којима су водећи европски фолклористи настојали да установе и теоријски уобличе раднички фолклор као посебну грану или поджанр сеоског, градског и фолклора народне револуције. Четири свеске *Народної сйваралашиїва – Folklor* (једна из 1964. и три везане из 1966. г.) доносе саопштења са таквих скупова одржаних у Југославији. Домаћи фолклористи сагласни су да почетке радничког фолклора треба тражити у песми сељака, трудбеника, радног човека, да би се потом радничка песма мењала заједно са социјалним преображајима (Недељковић 1964: 870), постајући песма занатлија, потлачене радничке класе између два рата, пролетеријата, затим устаника и бораца, а после рата – песма ударника и новог једнообразног друштвеног слоја, у коме су се сељак и радник изједначили (Мартиновић 1964: 897–898; Nazor 1964: 900–907). Било да су јој корени рурални, наслоњени на класичну лирску или епску традицију, било да је првобитно ауторска или пореклом из страних жаришта радничког покрета и револуције – Француске, Шпаније, СССР-а (Nazor 1964: 905; Hrovatin 1964: 908–910; Мартинович 1966: 1371–1372), радничка песма наставља своје битисање по фолклорним узусима прихватања, мењања и ширења, као масовна и општа (Вукосавлев 1966: 1352–1355; Мартинович 1966: 1379).

Централно место међу теоријским приступима заузима испитивање законитости развоја поезије НОБ-а и путева њеног настанка, а овом темом се готово искључиво бавио Душан Недељковић. Одбацујући два опозитна гледишта на порекло фолклора – као потпуно индивидуалне или колективне творевине, заступа тезу о дијалектичком и динамичном јединству колективног и индивидуалног принципа.²⁹ Будући да је и сам

²⁹ Маја Бошковић Стули је у студији из 1960. г. указала да проблем ауторства у поезији НОБ-а није тако једноставан, да би коначно требало одбацити романтичарско становиште о народу, колективу, као творцу неке

био учесник у рату, имао је привилегију да непосредно испрати пут појединих песама, од њиховог настанка, преко потоњих трансформација, до коначног фиксирања у записима, првим партизанским збиркама³⁰, а потом и у Анкетном пресеку, теренској збирци песама НОБ-а и социјалистичке изградње Фолклорног одељења Етнографског института САНУ³¹. Сматра да индивидуални стваралац полази од неке традицијом усвојене, колективне поетске творевине, мења је и прилагођава новим околностима, потом такву нову песму колектив преузима и даље модификује, да би се у последњој фази она чврсто фиксирала, при чему се и даље шири, али више није подложна изменама. Промене настају као резултат негације застарелог и прате друштвена догађања. Прожимање колективног и индивидуалног је континуирано, видљиво кроз мноштво верзија, које могу настати истовремено у различитим срединама и етносима, независно једна од друге, али увек под сличним друштвено-историјским околностима³² – тзв. полигенетичност (Недељковић 1971: 16). Варијанте се губе

поетске творевине, те да је овде очигледно „трајно проžиманје улоге појединца и колектива” (Bošković Stulli 1971: 333).

³⁰ Душан Недељковић је у ослобођеном Ужицу 1941. г., у листовима које је уређивао – *Весџима* и *Борби*, објављивао прве записе песама о НОБ-у, а потом је врло брзо, 7. 11. 1941. г. објавио и прву збирку усмених *Антифашистичких њесама* (Антонијевић и др. 1969: 394, 404; Јовашевић 1981: 49).

³¹ Ова теренска збирка садржи око 20.000 песама НОБ-а и социјалистичке изградње, записаних од 1949. до 1953. г. на градилиштима Југославије и у областима где се водила интензивна ослободилачка борба, а све према упитнику, анкети, коју је саставило Фолклорно одељење Етнографског института САНУ, под руководством Душана Недељковића (Недељковић 1960: 42–43).

³² У нашој фолклористици се већ 60-их година прошлог века осећа утицај совјетских компаратиста, првенствено идеја Виктора Жирмунског, који је први уочио да поред фолклорних аналогичности различитих народа насталих посредством позајмица и контаката, постоје и историјско-типолошке сличности, као последица подударног историјског тренутка и сличног друштвеног контекста (Жирмунский 1958: 144–145).

и повлаче пред последњом, естетски најбољом песмом, а све се поклапа с тренутком када и само друштво више нема потребу за даљим трансформисањем, тј. када постане савршено и срећно (Недељковић 1962б: 98–108; Недељковић 1962в: 186–197; Недељковић 1963а: 328–343). Овај марксистички, оптимистички, утопијски, али ипак временски ограничен еволуционизам Душана Недељковића огледа се у његовом уверењу да је и сам сведок, савременик тог златног доба, савршеног социјалног уређења, које очекивано прати и најсавршенији усмени израз, после чега даље трансформације и варијанте нису могуће – а тај врхунац је фолклор НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње, као одраз идеалног, југословенског, социјалистичког друштва.

У свом одушевљењу савременим усменим творевинама иде тако далеко да их проглашава „квалитативним скоком” и препородом у односу на традиционалне облике (Недељковић 1963в: 496), а преображај старијих образаца у нове формулише као законитости неминовног развоја и успоставља директну линију од митолошких до партизанских песама, од орског двостиха до баладичних песама у колу и маршу, од хајдучке и устаничке епике до песама о новим јунацима, од гусларске хронике до хронике револуције, од предратних песама радника и пролетера до песама НОБ-а, од тужбалица до оптимистичких антитужбалица, итд. (Недељковић 1963в: 497–501; Антонијевић и др. 1969: 408–410; Влаховић 1984: 15). Побројане релације су неспорне, али је из данашњег угла неприхватљива идеја о прогресу, поготово што Душан Недељковић своје закључке не поткрепљује било каквим аналитички изнађеним параметрима, па чак ни естетичким, већ се искључиво ослања на поменуту тезу о развоју народне песме као прецизном показатељу степена развоја друштва, те истиче да у доба „комунистичког хуманизма” (Недељковић 1963в: 501) народне песме достижу врхунац већ самим тим што постају

израз слободног човека и ослобађања од сваког нечовештва и угњетености (Недељковић 1969: 410).

Душан Недељковић је закључке до којих је дошао уобличио као дефиниције, принципе, провлачио их и изнова на примерима потврђивао кроз готово све своје радове, а одмах су их безрезервно прихватили бројни млади следбеници и поштоваоци његовог лика и дела, много пута цитирали и таксативно наводили у овом гласилу, сматрајући их неприкосновеним начелима, врхунским открићима и највишим дометом теоријске мисли о фолклору НОБ-а, при том нимало не доводећи у питање било који суд и не продубљујући даље проблематику. Еклатантан пример из серије оваквих чланака којима се изнова потврђује Недељковићева теорија о „преображају и законима развитака нашег фолклора” јесте нпр. констатовање преиначења појединих мотива, јунака, облика и идеја илинденске епике у песмама НОБ-а и Револуције (Николић Стојанчевић 1968: 133–152).

Међу теоријским приступима, питања развоја поезије НОБ-а и односа према класичној традицији била су нарочито интересантна у *Народном сиваралашићу – Folkloru* претежно 60-их година прошлог века. Жанровска типологија остала је некако по страни, подразумевана, узгредна и парцијална.³³ Тек у другој половини 70-их и почетком 80-их година XX века појављују се спорадично текстови о појединим врстама (о епској легенди – Љубинковић 1976/1977: 17–30, фацетијама – Златановић 1978:

³³ У гласовитој, много пута и на страницама *Народної сиваралашићва – Folkloru* цитираној студији Душана Недељковића, опет о законитостима развитака певања о НОБ-у, Револуцији и социјалистичкој изградњи, објављеној у *Зборнику* Етнографског института још 1960. г., помињу се неке врсте песама (орске, корачнице, приповедне, баладе, епске песме, врабац, шаљиве љубавне, бећарац, антиужбалице, партијне песме, песме социјалистичке утакмице и изградње, песме из логора итд.), без претензија за целовитом типологијом, која је овде успутна, летимична и осцилује између тематских и формалних критеријума разврставања (Недељковић 1960: 39–167).

28–30, песмама манифестима – Недељковић 1981a: 1–12, хумористичким и сатиричним песмама – Родић 1983: 83–88) и једна краћа типологија партизанских песама (Rodić 1984: 49–55).

Извесне анализе појединих песама само условно се тако могу декларисати јер су ти приступи веома сажети, површни, више прегледи садржаја, па тако нпр. Петар Влаховић представља три антитужбалице (Влаховић 1962: 209–212), а Соња Подворник две варијанте на тему „Косовке девојке” о видарицама и рањенику на Сутјесци (Подворник 1976/1977: 155–160). Примери на којима се задржава Душан Недељковић повод су за његове индуктивне теоријске закључке, нпр. песма о болној омладинки Мари (Недељковић 1962b: 102–105; Недељковић 1962в: 188–190; Недељковић 1971: 17–26) или Здравку барјактару (Недељковић 1962в: 192–196), док се анализе песама о крајинским партизанима (Недељковић 1966: 1444–1455), Титовом походу на Москву (Недељковић 1963a: 336–337) и градњи школе у Увцу (Недељковић 1963b: 408–412) приближавају донекле студијама случаја.

Блиску концепцију има и неколико чланака о епској поезији у којима се уочава проширивање гусларског репертоара новим песмама о устанку и офанзивама НОБ-а (Оровић 1962: 93–97; Родић 1981: 41–42) или контаминација епске парадигме лирским, похвалним и социјалним темама о новој друштвеној свакодневици – миграцијама, електрификацији, индустријализацији, фабрикама, унапређењу пољопривреде, напретку, бољем стандарду, слози и новом квалитету живота после рата (Antonijević 1966: 1345–1351; Nyart 1969: 49–53; Недељковић 1975: 1–15; Родић 1981: 46).

Основна оријентација групе радова о стваралаштву НОБ-а у појединим крајевима је преглед садржаја грађе – у Јабланици и Пустој Реци (Требејшанин 1969: 137–147), Врању (Златановић 1975: 37–45; Златановић 1979: 36–40), на Космету (Вучинић Варга 1978: 37–43; Вучинић Варга 1979: 32–35), Козари (нпр.

песме о Младену Стојановићу, козарачком устанику – Родић 1979: 22–31).

Између осталих текстова посвећених циклусу формираном око једног јунака издвајају се, очекивано, једино прегледи песама о Титу. Интересантно је, међутим, да су присутни релативно касно, тек од средине 70-их година, и то претежно у бројевима који су испратили Титове јубилеје (1976/1977) и комеморативни скуп поводом његове смрти 1980, док је доминантна тематска преокупација у првој декади *Народної сїваралашїва – Folklor* раднички фолклор. Истраживања песама о Титу своде се претежно на преглед тематских скупина (Младеновски 1973: 1–10; Јаџоски 1973: 11–28; Јаџоски 1976/1977: 31–41; Недељковић 1976/1977: 1–8; Stanonik 1979: 3–15; Plana 1980: 10–25) и скицирање Титове поетске биографије – од организатора устанка и војсковође, преко градитеља порушене земље и новог друштва (Љубинковић 1976/1977: 23–28; Јаџоски 1976/1977: 32; Plana 1980: 12), до митског спаситеља на белом коњу (Љубинковић 1976/1977: 27), „знамења слободе и среће” (Недељковић 1976/1977: 5), симбола мира, социјалне једнакости и правде, при чему се потцртава континуитет с лирском и епском традицијом претходних епоха кроз адаптацију образаца јунака из митолошких и обредних песама, илинденских песама, радничке лирике, хајдучке, граничарске, устаничке епике, песама из Балканских ратова и Првог светског рата (Љубинковић 1976/1977: 20, 23; Каровски 1976/1977: 10–11; Каровски 1980: 26–30; Stanonik 1980: 31–36). Два текста осврћу се на околности певавања песама о Титу (Stanonik 1979: 5; Anić 1980: 1–9), а све допуњава и библиографија радова о Титу у револуцији, коју је у три наставка приредио Јован Јањић (Janjić 1976/1977: 280–302; Janjić 1978: 94–99; Janjić 1979: 201–205).

Фолклористици у ужем смислу речи припадају и ретке странице посвећене прози НОБ-а, прецизније анегдотама (Требјеша-

нин 1969: 138–139; Vošković Stulli 1969: 331–333), као и малобројни помени скечева и адаптација у дијалогској форми, тј. драмских изведби у току рата на ослобођеним територијама (Ђопић 1971: 2, 4; Требјешанин 1969: 143–145; Радишић 1971: 37–39).

Истовремено, ови текстови су део културе сећања, а такође подлежу социолошком и етнолошко-антрополошком пољу опсервације, заједно са другим запаженим сведочанствима о партизанским културно-просветним делатностима у Другом светском рату.³⁴ Веома су сликовите и драгоцене белешке у *Народном сиваралашићу – Folkloru* о првим приредбама на слободним територијама и организацији културног живота (Јовашевић 1966: 1468–1469; Јовашевић 1981: 48–50; Требјешанин 1969: 1430–146; Ђопић 1971: 1–5; Радишић 1971: 36–41), сакупљачкој делатности у току рата (Јовашевић 1966: 1470, Јовашевић 1981: 49), подстицању и ширењу стваралаштва које прати и поетски уобличава ратне догађаје и ратну свакодневицу (Vojvodić Bajić 1971: 6–15; Nikolić 1975: 16–36) или чува сећање на њих кроз послератне наступе, сусрете и фестивале аматерских културно-уметничких друштава (Златановић 1979: 36–40). Ови чланци доносе вредна запажања о отвореној социјалној и политичкој ангажованости фолклора тог доба, експлицитној мобилизаторској и агитаторској улози партизанске поезије у рату и послератној популаризаторској, естрадној функцији фолклорних ансамбала, која је имала за

³⁴ Кључне одлике културе сећања, како је дефинише Јан Асман, подразумевају успостављање јединственог односа заједнице према одабраном догађају из прошлости, важном за утврђивање идентитета тог колектива (Assmann 2005: 36–37). Императив памћења првих успеха народноослободилачке војске, која на тек ослобођеним територијама успешно организује културно-уметничку и просветну делатност, наглашава промишљено, одговорно и свеобухватно успостављање темеља будућег идеалног друштва. Из тог аспекта, овакви текстови не могу избећи ни идеолошко читање и одредницу „политике сећања” и „политичког коришћења историје” (Kuljić 2006: 10).

циљ да учврсти темеље једнакости и јединства разноликости новоствореног идеалног социјалистичког друштва братских народа.³⁵ То су такође сведочанства идеолошко-пропагандне основе, присутне у свим сегментима настајања и преношења поменутих усмених творевина, јер је фолклорно стваралаштво у духу идеја борбе и Револуције било сугерисано, препоручљиво и свесно подстицано од стране органа Комунистичке партије Југославије задужених за културу и просвету.³⁶

Преостали, не тако бројни етнолошки чланци сегментирају се у три омање групе, омеђене трима декадама, а истражују период након социјалистичке револуције. Шездесетих година прошлог века, у духу идеја историјског материјализма, запажени су покушаји тумачења друштвених појава степеном социо-историјског развитка, као и усклађивања научне делатности са социјалним захтевима новоизграђеног друштва. Етнологија је покушавала да постане практична и употребљива, нпр. подстичући на проучавање специфичности посебних етничких група на подручју предвиђеном за изградњу хидроцентрале ради лакшег пресељења становништва (Барјактаровић 1963: 530–531), или указујући на потребу познавања обичаја становништва колубарског краја ради смањења трошкова насталих због одсуства радника, пореклом из руралних крајева, који с посла изостају да би испоштовали

³⁵ Фолклор НОБ-а је начин комуникације оних који су га стварали и преносили, шифра тога доба, другачија за потоње генерације реципијената – сматра Дуња Рихтман Аугуштин (Rihtman Augustin 1975: 152), а Твртко Чубелић наглашава његову естрадну функцију, под чиме подразумева функционалност и ангажованост у ширењу једне идеје кроз јавни наступ (Čubelić 1975: 177, 181).

³⁶ Дистинкција познат/непознат аутор није поуздан маркер за дефинисање граница фолклора НОБ-а и његовог наслеђа, а ни околност спонтаног/инструисаног стварања није меродаван фактор. У томе су сагласни и бројни аутори *Народної стваралаштва – Folklor*, сведоци настајања партизанског фолклора, као и истраживачи после њих (в. преглед најрелевантнијих радова на ову тему – Ђорђевић Белић, Пандуревић 2001: 163–185).

традиционалне обичаје (Антонијевић и др. 1969: 432). Текстови у *Народном сиваралашићу – Folkloru* из седамдесетих година XX века описују новоустановљене социјалистичке опште и појединачне прославе које су потиснуле некадашње религиозне празнике – обележавање 8. марта, 1. маја, дана школе, матурских вечери, испраћаја у војску, рођендана и преживелих модификованих обичаја, какви су свадба, бабине, погреб, комендија, моба, свињска даћа, итд. (Првуловић 1978: 12–21; Степановић 1979: 131–144). Тематски број из 1981. г. посвећен годишњици устанка и Револуције, донео је четири текста о новим обичајима везаним за ватру и о симболици и историјату штафете младости (Влаховић 1981: 22–26; Vlahović B. 1981: 27–28; Barišić 1981: 29–34; Nedeljković 1981b: 35–40).

Радови из области етномузикологије о југословенским песмама НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње нису много заступљени. Сагласно доминантној тематској оријентацији *Народної сиваралашића – Folkloru* шездесетих година прошлог века, један чланак разматра посебности мелодије радничких и пролетерских песама (Žganec 1962: 6–7), док су два каснија историографске белешке о сакупљачкој акцији Радио Београда у другој половини седамдесетих година XX века, у којој су снимљени бројни музички записи песама Револуције и сведочанства о пореклу њихове мелодије и текста (Караклајић 1978: 113–118; Кецман 1978: 119–125).

Малобројни етнокоролошки прилози истражују партизанска кола и игре у току и после рата. Осим питања класификације (Допућа 1963: 635; Илијин 1964: 659–660), највише је речи о најпознатијем и најраширенијем – козарачком колу, које је од локалног „сељачког”, „плетеног” прерасло најпре у „мобилизаторско”, „масовно коло Револуције” (Илијин 1963: 358), онда у „свечано”, па у симбол здружених југословенских народа (Младеновић 1962: 21; Младеновић 1963: 507). Радничко коло из прве половине XX

века такође је доживело бројне трансформације, али је опстало и након Другог светског рата (Плијин 1964: 659). Прожимање етноко-реолошких, социолошких и културно-историјских метода остварено је кроз испитивање феномена популарности партизанских приредби (Требјешанин 1969: 140–142) и сплетова игара у оквиру сценских наступа после ослобођења, често изван југословенских граница, који су након Вука, наново били заслужни за продор нашег фолклора у европску културну и научну јавност (Младеновић 1962: 22; Златановић 1979: 36).

У оквирима помињаних фолклористичких дисциплина (фолклористике у ужем смислу речи, етнологије, етномузикологије, етнологије) налазе се и историографски прегледи стваралаштва истакнутих научних радника који су се бавили фолклором НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње у оквиру своје области интересовања. Ту су осврти на студије Васиља Хаџиманова (Недељковић 1970: 172–187), Милице Илијин (Младеновић 1979: 61–64), Ника Мартиновића (Влаховић 1983: 1–29), али су далеко најбројнији они посвећени научном опусу и ангажману Душана Недељковића, у чијим се радовима прожимају филозофија марксизма, социологија, теорија усмене књижевности, етнологија, етнопсихологија и друге хуманистичке дисциплине (Илијин 1969: 1–4; Јанковић 1969: 5–10; Ђулибрк 1969: 11–13; Антонијевић и др. 1969: 389–434; Младеновић, Стојановић М. 1979: 1–20³⁷; Ђорђевић Дес. 1979: 86–89; Јовашевић 1981: 48–50; Антонијевић 1984: 3–8; Влаховић 1984: 9–18; Младеновић 1984: 19–26). Несумњиво је један од разлога за оволику пажњу огромно и свестрано залагање Душана Недељковића, одражено у импозантном броју од 1000

³⁷ Овај чланак, потписан иницијалима О. М. и М. С., записник је са скупа посвећеног Душану Недељковићу. Претпоставка је да су приређивачи Оливера Младеновић и Миодраг Стојановић, секретари редакције часописа.

библиографских јединица за чак 65 година научне делатности (Влаховић 1984: 10), од којих је у овом часопису објављено 29 студија и 13 критичких осврта (Младеновић 1984: 23). Други разлог је углед, ауторитет, утицајност и висока позиција коју је Недељковић имао у ондашњем културно-научном миљеу, чврсто спрегнутим с политичким деловањем. Уредник *Народної сїваралашїва – Folkloru* био је учесник НОБ-а, носилац Партизанске споменице, добитник Седмојулске награде и Награде АВНОЈ-а, иницијатор сакупљања стваралаштва о НОБ-у још у току рата, покретач послератног теренског истраживања, дугогодишњи руководилац Фолклорне секције Етнографског института САНУ, затим професор универзитета у Скопљу и Београду, па академик, више пута председник и потпредседник Савеза уружења фолклориста Југославије, организатор домаћих и међународних фолклористичких симпозијума, уредник бројних гласила и издања, итд. Оно што су аутори похвалних чланака о Душану Недељковићу знали, али нису помињали, јесте његов ангажман у државно-политичкој сфери, почев још од четрдесетих година прошлог века – био је председник Државне комисије за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових помагача, директно одговоран за прогон, хапшење и судбину бројних неистомишљеника комунистичке власти (Цветковић 2004: 82–83), а као члан Суда части Београдског универзитета одлучивао је о подобности својих колега, учествујући у неправедној осуди и чистки многих угледних професора (Bondžić 2004: 82–85). Отуда не чуди бројност радова о делу Душана Недељковића у *Народном сїваралашїву – Folkloru*, где су чак два броја посвећена јубилејима његовог живота и рада, али је из данашње перспективе немогуће не приметити формирање извесног култа његове личности, кроз упадљиво ласкање, слаткоречивост, претенциозност и утркивање сарадника ко ће га више похвалити и што чешће цитирати, чак и када је

високопарност, непрецизност и празњикавост његових исказа преточена у еуфемистички надимак који су му дали – Дуга Ријеч. Имитиран, слеђен, навођен више него Маркс, Енгелс и Лењин, до те мере је обележио *Народно стваралаштво – Folklor* да су дословно пренети и писмо њему упућено (Путилов 1969: 15–18), поздравни говори њему у част (Младеновић, Стојановић М. 1979: 1–20), интервјуи у којима он сам говори о својим студијама и заслугама (Антонијевић и др. 1969: 389–434), па чак и атмосфера са свечаног дочека мештана у родном Исакову на обележавању Дана устанка (Ђорђевић Дес. 1979: 86–89).

Прегледни чланци о научном раду разнородних фолклориста сведоче о тенденцији овог гласила, више пута и експлицитно исказаној, да мултидисциплинарно приступа изучавању наслеђа НОБ-а и подстиче на корелацију различитих фолклористичких дисциплина, али и да као орган Савеза удружења фолклориста Југославије испрати сва актуелна дешавања на овом пољу. У том смислу, фолклористика о стваралаштву НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње била је врло савремена, а часопис је врло често читаве бројеве посвећивао јубилејима устанка и борбе. Осим осврта на нове збирке, на прештампана и допуњена издања усмене баштине НОБ-а и на научна испитивања која их прате, а све у оквиру редовне рубрике часописа, спорадично се објављују прегледи стања фолклористике, пописи истраживача фолклора НОБ-а и њихових ужих интересовања (Радовановић, Антонијевић 1963: 531–538), најаве домаћих и међународних конгреса, у којима је редовно бар једна тема ратни или раднички фолклор (Fabijanić 1962: 282–283), као и подробни извештаји и закључци са таквих симпозијума (Petrović 1963: 372–375; Nedeljković, Pijjin 1964: 949–950³⁸; [Uredništvo] 1966: 1429–1431³⁹; Каровски

³⁸ Белешка је потписана иницијалима D. N. и M. I.

³⁹ Белешка је непотписана, али се претпоставља да ју је приредио неко од тадашњих чланова редакције.

1979: 64–67). Већ крајем 70-их и почетком 80-их година XX века овакве најаве и извештаји сведени су на објављивање програма скупова, али је приметно да је фолклор о стваралаштву за време и после Другог светског рата и даље заступљен бар као једна од две-три теме.

Иако је часопис генерално остварио добру међународну сарадњу и објавио радове многих угледних страних фолклориста, удео страних проучавалаца наслеђа НОБ-а није велики. Одзива је на овом пољу било тек повремено првих година од покретања листа, а биланс поправљају саопштења са два међународна симпозијума о радничком фолклору, 1964. и 1966. г., који су пренети у целости у укупно четири свеске. Тако су се у *Народном стваралаштву – Folklori* нашли чланци о бугарском, руском (совјетском), словачком, пољском, мађарском, румунском, немачком и бурјатском радничком и партизанском фолклору.

Народно стваралаштво – Folklor углавном остаје лист доследно усмерен на подручје бивше Југославије, с акцентом на савремени фолклор (а то значи добрим делом – на усмене творевине НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње), како је и најављено у првом броју.⁴⁰ Југословенска оријентација је, нажалост, како то добро запажају Зоја Карановић и Татјана Вујновић, значила опредељивање за одреднице „наше”, „југословенско” или „српскохрватско” културно наслеђе свуда где је могло да стоји „српско”, а с друге стране, и несметану употребу атрибута „македонско”, „словеначко” и „албанско”, делимично због несвесног занемаривања сопствене традиције, а делимично због свесне

⁴⁰ У уводном чланку 1962.г. Душан Недељковић образлаже будућу оријентацију часописа: „Razume se da folkloriste Jugoslavije najživlje interesuje dalji zakonit razvitak našeg narodnog stvaralaštva pod današnjim uslovima Narodnom revolucijom stečenog bratstva i jedinstva naših naroda folklorno i etnički tako bogato humano raznolikih od Đevđelije do Subotice i Gorice...” (Nedeljković 1962a: 3).

намере да се подстакну мањи народи (Карановић, Вујновић 2013: 155). Штавише, у прилог јасним намерама и несумњивом упливу политике говори форсирање текстова о албанском фолклору НОБ-а и послератне социјалистичке изградње баш пред крај 70-их година прошлог века, непосредно пре отвореног заоштравања односа са албанском мањином у тадашњој Југославији. Императив очувања савеза братских народа натерао је уредништво да зажмури на очигледне сигнале покушаја сепаратизма који се спремао. Како другачије посматрати преглед албанских народних песама о Титу и Револуцији Шефћета Плана, у којем се једна група предратних песама тумачи као израз отпора „albanskih narodnih masa protiv nepravdi, izrabljivanja i fizičkog i duševnog tlačenja, koje je nad njima činila velikosrpska buržoaska vlast” (Plana 1980: 13), иза чега следи подугачка дигресија и цитат из Титовог говора о дугогодишњем великосрпском угњетавању осталих народа у предратној Југославији.

На крају готово сваког броја, на неколико последњих страница, представљана је омања фолклорна грађа у рубрици „Примери народног стваралаштва”. И ова рубрика потврђује истакнуту позицију коју је у часопису имао фолклор НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње, јер грађа из ове области обухвата половину свих примера, тачније, објављена је у 22 од укупно 41 броја, у којима има ове рубрике. Доминирају избори из партизанске и радничке лирске усмене поезије, понегде са мелографским записима, знатно мање је епске поезије и прозе (претежно анегдоте), а све из рукописних и штампаних збирки и архива. Понегде су усклађени с тематиком свезака или се надовезују на неки чланак, као додатак на крају броја.

Закључак о улози *Народної стваралаштва – Folklor* у проучавању стваралаштва насталог у току и после Другог светског рата је дихотоман. Свакако је несумњив значај овог часописа за прикупљање и популаризацију грађе, као и за подстицај на

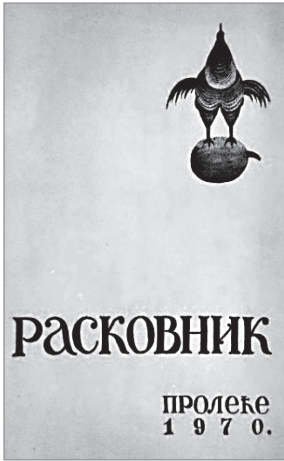
њено мултидисциплинарно проучавање. Актуелан, још увек у настајању, фолклор НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње био је репрезентативан израз тежњи *Народної сїваралашїва – Folklor* да буде модеран југословенски и међународни часопис, посвећен не само класичној традицији него и савременим усменим токовима. Промовисање ратно-револуционарне тематике ишло је укорак с послератном комунистичком пропагандом о савршеном државном и социјалном уређењу и исто тако идеалној братској заједници равноправних народа, чије усмене творевине у том тренутку не могу бити никако другачије до савршене, најбоље и на највећем ступњу развитака. У том смислу, фолклористика НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње на страницама *Народної сїваралашїва – Folklor* одиграла је важну идеолошко-пропагандну улогу⁴¹ подупирања државног система, и у много чему је заслужна за овенчавање Савеза удружења фолклориста Југославије Орденом братства и јединства са златним венцем Председника Републике, поводом 25 година рада. Следећи теме, идеје, па чак и стил главног уредника, неприкосновеног ауторитета, сарадници се губе у китњастом празноречју и високопарним хвалоспевима, у маниру тадашњих политичких полетних говора⁴², не одмичући даље од површних прегледа и мерила естетске критике, држећи се строго зацртаног пута. То је друга страна медаље, која је показала да наука о фолклору НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње у овом листу није достигла високе домете. Данас, након деценија помпезног величања, па година

⁴¹ Смиљана Ђорђевић Белић истиче да је дискурс о фолклору НОБ-а „на размеђи научног и идеолошког” (Ђорђевић Белић 2016: 72).

⁴² Говорећи о инструментализацији и политичком ангажовању фолклора НОБ-а, Данијела Поповић Николић и Снежана Божић указују и на обрнуту спрегу, када усмено стваралаштво преузима политичке идеје и израз (Поповић Николић, Божић С. 2021: 209). У овом случају, реч је о политизацији фолклористике и истом механизму, али сада на примеру прожимања политичког и научног дискурса.

игнорисања, ћутања и одрицања, савремена фолклористика приступа темељној ревизији, а научници, с временске дистанце, ослобођени политичких и идеолошких стега, критички разматрају овај фолклорни феномен и враћају га у оквире националне културне баштине.

СРП

Часопис *Расковник*, посвећен у почетку књижевности и култури на селу, а потом уопштено књижевности и култури, био је веома запажен у Србији и Југославији у другој половини XX века. Излазио је четири пута годишње, најпре у посебним свескама, а касније и као двоброј, троброј или четвороброј, у чак сто бројева, од 1968. до 2000. г., од чега је изостао седам година, највише седамдесетих година прошлог века: 1973, 1974, 1976–1979. и 1986. г. За више од три деценије излажења, часопис је прошао кроз неколико уредничких и концепцијских промена, али је истовремено задржао препознатљиву „вуковску” оријентацију ка националној култури и традицији. Покренула га је горњомилановачка дружина песника са села „Сунцокрет” на јесен 1968. г. у Враћевшници, а први уредници били су Добрица Ерић и Драгиша Витошевић. Њима се од трећег броја придружио и Владета Кошутић, те су заједно били носиоци овог листа у првој фази излажења, све до почетка осамдесетих година прошлог века и друге обнове часописа, док је још био тематски усмерен искључиво на културу села.⁴³ Условно, прва етапа се може

⁴³ О обновама и етапама часописа сведоче Љубинко Раденковић, који је на уредничком месту овог гласила провео чак две деценије (Раденковић

продужити до првог квартала 1982. г., после ког су сва тројица поменутих уредника препустила кормило млађим сарадницима и повукла се из редакције. Овде ће бити речи управо о фолклору у *Расковнику* за време његовог „првог живота”, када је говорио за гласило уметника аматера са села.

Већ на самом почетку издања разрешен је избор назива овог листа. На клапнама корица првог, а потом доследно и свих потоњих бројева, цитирано је познато објашњење из Вуковог *Рјечника* о биљци која отвара све браве. У непотписаној „Речи на почетку” у првој свесци часописа уредници су одмах открили на које се то браве односи – реч је о превазилажењу „господског ниподаштавања” и атмосфере „скоројевићко-малограђанско-би-рократског расположења” према „уметничким и културним напорима на селу” ([Уредништво] 1968: 3–4), тј. о савладавању отпора званичне, интелектуалне, грађанске, културне елите и отварању врата уметницима наивцима са села. Заборављено значење ове важне биљке симболичан је прекор свима који су заборавили и маргинализовали село и своје корене.

У том контексту, цео први број окренут је аматерском стваралаштву и доноси избор из поезије и прозе, фотографије, скулптура и дубореза самоуких уметника са села, као и текстове који подстичу ову врсту израза и критикују културни заокрет од вуковске традиције. Строго гледано, класичан фолклор је остао по страни (одабране су само 42 пословице из Вуковог издања из 1849. г.), мада се данас наивно песништво⁴⁴ и други пост-

1987/1988: 3–5; Раденковић 1993: 3–5; Раденковић 2000: 3–6), затим Зоран Вучић, дугогодишњи сарадник и један од уредника од 1982. до 1985. г. (Вучић 2000: 167–173), а такође и Миодраг Матицки говори о различитим „животима” *Расковника* (Матицки 2001: 187–189).

⁴⁴ Пионирске кораке у истраживању и популаризацији поезије самоуких сеоских песника у нашој науци и култури начинио је Драгиша Витошевић (Поповић Николић 2022: 12, 15, 57), о чему сведочи изузетна

фолклорни⁴⁵ жанрови, па и целокупна тривијална и популарна култура, односно све на размеђи усменог и писаног, не може искључити из фолклористичких истраживања. Интересантно је, али став уредника и других који су у првом броју *Расковника* похвално писали о наивним уметницима није битно другачији, чак је веома близак савременом, ширем поимању фолклора, које и традиционалне, и временом измењене, и нове усмене наративе подједнако укључује у фолклорни фонд. Творевине уметника са села њихови проучаваоци у *Расковнику* смештају негде између народног и књижевног стваралаштва, наглашавајући да је „тешко наћи границу која их је још недавно раздвајала... не знамо где престаје једна а где се продужава друга” (Димитријевић Р. 1968: 46). „Сеоски Орфеји⁴⁶... препородитељи предања... укидоше разлику међу народним и књижевним стваралаштвом” (Кошутић 1968: 47). Ипак, данак времену ондашње фолклористичке мисли јесу доминантни естетски критеријум валоризације и извештај еволуционизам. Слично општим ставовима истраживача у запаженом фолклористичком гласилу друге половине XX века *Народном стваралаштву – Folkloru*, по којима се нова усмена

монографија о наивном песништву и наивним ствараоцима Данијеле Поповић Николић (Поповић Николић 2022).

⁴⁵ Промене поимања фолклорних творевина и домена фолклористике, као последице измена и укрштања различитих културних модела, подробно је приказала Смиљана Ђорђевић Белић кроз дијахронијски и теоријски преглед проучавања појмова као што су: фолклоризација, певање на народном, народска, грађанска поезија, пучка, дивља књижевност, наивна литература, фолклор „треће културе”, постфолклор, парафолклор, неофолклор, антифолклор итд., додајући низу значајних истраживања и свој теоријски допринос у дефинсању ових термина (Ђорђевић Белић 2016: 24–36).

⁴⁶ Овај назив за песнике са села усталио се након веома запажене прве антологије српског аматерског песништва *Орфеј међу шљивама*, коју су 1963. г. приредили Драгиша Витошевић и Добрица Ерић (Витошевић, Ерић 1963).

лирика с тематиком НОБ-а доживљавала као естетски врхунац и највиша етапа развоја фолклора (Петковић 2022: 72–73), и у *Расковнику* из првог периода преовлађују просуђивања да је песništво наиве израз вековима потиснутог а сада ослобођеног уметничког набоја, степен изнад наслеђене фолклорне базе, чије окоштале, превазиђене, круте и спутавајуће образце коначно напушта. „Сељак песник се ослободио дуге анонимности” (Димитријевић Р. 1968: 45). Самоуки песници су напустили дотрајале облике, стереотипе, прешли на слободан стих (Кошутић 1968: 48), показујући пун распон новог израза, којим мењају епску објективност „лирском субјективношћу, толико нагомиланом током векова у народу и у појединцу” (Кошутић 1968: 49). Окретање ка новим струјањима, с друге стране, није ишло даље. Преовлађивало је мишљење да поезија песника са села треба да сачува изворност и чистоту строгим избегавањем „интелектуализма” (Димитријевић Р. 1968: 46).

Све до 80-их година XX века у *Расковнику*, како је примећено, „преовладава књижевно стваралаштво писаца са села и оних који одатле вуку своје корене, док фолклорно више служи као украс – оно је обележје амбијента у којем писци стварају” (Раденковић 1993: 4). Однос заступљености писано – усмено заиста на први поглед јесте такав, али само ако се под усменим подразумева искључиво класичан фолклор. Показаће се, међутим, да је слика сасвим другачија ако се усмени наративи посматрају у ширем смислу.

Кад је реч о класичним фолклорним формама, које тај статус задобијају уклапањем у звуковске жанровске обрасце, доследно су у првој фази *Расковника* обједињаване у истоименој рубрици. Испрва је она заиста скромна и заузима једва страницу, две, али је брзо прихваћен уреднички подстицај на сакупљање „народних умотворина”, па се одазивају културни посленици и љубитељи фолклора, најпре из разних крајева Србије, потом и Југославије,

и шаљу забележене наративе. За њима се организују и поједини унутрашњи сарадници листа, предузимајући путовања у руралне средине и доносећи запажену фолклорну грађу. Тако се већ крајем друге године излажења рубрика „Расковник” проширује на десетак страница, а затим наставља да расте и 70-их година прошлог века. Нпр. у тринаестом броју, с јесени 1971. г., иако већ наступају први материјални проблеми часописа, достиже близу 30 страница, што је готово четвртина свеске. По правилу, била је опсежнија када је осим уобичајених прилога из разних крајева, доносила и записе сакупљене у истом региону – нпр. у Горњој Херцеговини ([Уредништво] 1971б: 43–69), Драгачеву ([Уредништво] 1972а: 69–85), Црној Гори ([Уредништво] 1981: 3–42), итд. Најобимнија (око 40 до 50 страница) постаје деценију касније, после поновног покретања листа и делимичне промене концепта, када је на важности добила и премештањем на почетак листа.⁴⁷

Како је ова рубрика највећим делом обухватала актуелну теренску грађу, мања или већа заступљеност појединих врста у рубрици „Расковник” била је слика ондашње жанровске распрострањености усмених творевина у одређеним просторним и временским оквирима. У том смислу, на терену су првих година највише бележене лирске песме, културноисторијска предања, изреке и пословице. Потом су укључене и басме, загонетке, клетве, тужбалице, епитафи, демонолошка предања у форми мемората, веровања, шаљиве приче, анегдоте, казивања о обичајима, одломци биографских прича, итд. Записи класичне епске поезије били су веома ретки, први тек дванаест година након првог броја (Војводић 1980: 11–15), а други о боју на Косову, годину и по

⁴⁷ Рубрика „Расковник” постојала је до 1985. г., а након последњег обнављања часописа 1987. г., на истој почетној позицији, заменила ју је рубрика „Народне умотворине”, која је до последњег броја задржала истоветну концепцију.

касније (Војводић 1981: 3–18), оба са подручја Мораче. Будући да се сматрало да епике у вуковском духу на терену више и нема, ове песме су представљале извесну ексклузиву.

Један од начина да се у ову сталну рубрику унесе свежина, било је нпр. објављивање стихованих загонетака из разних крајева (Андрејевић [Андрејић]⁴⁸ 1972: 61–64), а у једном броју дате су чак и редуковане псовке, тачније делови фраза који се помињу у псовкама (Митић 1980: 14–16). Пошто се уредништво *Расковника* залагало за неискварен, вуковски језик и више пута осуђивало све већу употребу псовки у јавном дискурсу и медијима (Витошевић 1969/1970: 81–82; Кошутећ 1970а: 93–96; Витошевић 1972б: 115–134), о чему ће бити више речи касније, оваква стилизација била је солмонско решење да се не занемари занимљива, ретка грађа и истовремено остане доследан прокламованим језичким и стилским принципима. Регионални колорит носили су не само наративи одређених крајева, него и специфични локални називи тих усмених облика. Тако су нпр. представљени драгачевска „варовања”, односно веровања шта ваља а шта не ваља радити (Мечанин 1980б: 30–36) или „викалице” – басме против града (Маринковић 1972: 78–79).

Уредници су се такође трудили да подстакну сараднике на сакупљање у слабо истраженим крајевима и проналажење специфичних, мање распрострањених облика, које је Вук ређе бележио, нпр. да забележе имена заселака, долина, рушевина, објашњења назива, натписе на надгробним споменицима, везовима, надимке, имена стоке, да потраже старе рукописе, бележнице, писма, запишу или сниме казивања старих људи о прошлости, наглашавајући да то данас не изгледа важно, али ће у будућности бити веома драгоцено ([Уредништво] 1971/1972: 109). Сарадници су се заиста брзо одазивали и после једне такве сугестије да се

⁴⁸ Сакупљач је у овом прилогу погрешно именован као Андрејевић уместо Андрејић.

нарочито обрати пажња на оно што је мало записивано – дечје песмице као облици заклинања, басме, легенде о људима и местима⁴⁹, опис годишњих обичаја (Уредништво 1980б: 132–134), у наредним бројевима нашли су се управо примери поменуте грађе (нпр. дечје песме – Станишић 1980: 11–12; Милосављевић 1980: 12 и песме које прате дечје игре – Андрејић 1980: 12–13 или одломци из „Календара народних обичаја” у четири наставка, који је описао обичаје и веровања везане за верске празнике – Тешић 1980а: 22–2; Тешић 1980б: 39–42; Тешић 1980в: 25–29; Тешић 1980г: 37–38). На тај начин је координисана сарадња уредништва и записивача донекле обликовала тадашњу слику о стању фолклорних жанрова на терену.

Иако је највећа пажња била усмерена ка прежицима класичних усмених форми, будући да неповратно нестају, повремено се пробијао и свежи дах новијег стваралаштва, и то највише у хумористичким наративима – шалама и анегдотама, чија успешна рецепција захтева сагласност са актуелним тренутком (нпр. анегдоте о народним посланицима, порезницима и сељаковом покушају оглушења о закон о забрани гајења коза у послератној социјалистичкој Југославији – Маринковић, Николић С. 1972: 83–85, или кратке шале из емисије „Село весело” – [Уредништво] 1975в: 97–98). Интересантно је да новији слој лирике – песме из НОБ-а и социјалистичке изградње – готово да није нашао места у првој фази објављивања овог листа. Док је други запажени фолклористички часопис који је излазио истих година – *Народно стваралаштво – Folklor* – као што је поменуто, поклањао пажњу управо овом жанру, не штедећи похвале за ову врсту усмене поезије и уз то, наравно, за Тита и Партију, дотле је *Расковник* на

⁴⁹ Термин легенде је у *Расковнику* употребљаван испрва за предања, али истовремено и за легендарне приче. Од 80-их година XX века паралелно се користи и термин предање, и то више у фолклористичким прилозима него у именованој грађе.

ту тему упадљиво ћутао.⁵⁰ Након Титове смрти, у првом летњем броју објављено је шест усмених песмица о њему, на свега две стране ([Уредништво] 1980в: 9–10), а годину дана касније, у броју посвећеном 40-годишњици устанка, две партизанске песме, такође на само две стране (Златановић 1981а: 5–6). Ову грађу нису пратили ни белешке, ни коментари. Пригодни комеморативни или јубилејски уводни текстови уредника готово да не постоје. Изузетак су два поменута броја – бр. 24 из 1980. г., након Титове смрти, и број 28 из 1981. г., где је на почетку песма „Југославија” Бранка Миљковића, иза чега се уредништво полудискретно заклонило.

Један део материјала који је попуњавао рубрику „Расковник” проналажен је у рукописним или већ објављеним фолклорнима збиркама. Одломци из поменутих збирки од 1980. г. ушли су у састав посебне подрубрике назване „Вуковим трагом”, где је представљан неки сакупљач или часопис и његова грађа (нпр. Раденковић 1980а: 27–29; Раденковић 1980ж: 48–50; Раденковић 1980з: 33–36). На крају броја 26 из 1980. г. штампан је и посебан додатак – неколико шалвих прича и предања из збирке Милана Кнежевића, која је планирана као прва књига новопокренуте Библиотеке „Расковник” (Кнежевић 1980: 155–174).

У првој деценији излажења *Расковника*, усмени запис је био испраћен веома оскудним подацима, који су обавезно садржали само име записивача, а уз то, али не доследно, и име казивача и место где је запис сачињен. Након друге обнове листа ова обавештења се спорадично проширују, па се додају, истина штури, подаци о казивачима, као што је нпр. њихова старост, или текст прате објашњења непознатих речи и обредног контекста. Веома

⁵⁰ Смиљана Ђорђевић Белић примећује да се *Народно стваралаштво* – *Folklor* углавном оријентише на савремено стваралаштво, а да *Расковник* „радије објављује варијанте ’традиционалних’ сижеа” (Ђорђевић Белић 2016: 67).

ретко су дате шире информације, још увек се стидљиво пробија савременији методолошки концепт теренског рада, али се заокрет од 80-их г. XX века ипак назире. Тако се у белешци након приређење грађе Радмила Мечанин дотиче питања распрострањености појединих фолклорних врста на терену, околности бележења, контекста извођења и става извођача према фолклору (Мечанин 1980а: 21–22).

На страницама првих бројева *Расковника* чести су подстицаји на сакупљање традиционалних форми фолклорног стваралаштва, било кроз упозоравање да оне нагло нестају, било кроз критику стручне јавности која је занемарила овај посао, али испрва нема никаквих упутстава за теренски рад (Шијаковић 1969: 87–89; Витошевић 1970а: 130). Такође се помиње организовано прикупљање грађе од стране тек оформљених аматерских сеоских секција, обука локалних теренаца добровољаца, снимање магнетофоном и упутство које ће редакција часописа тек припремити (Милошевић Бревинац 1970а: 130–132). Након почетног одушевљења читалаца, прихватања послова сакупљања и прстизања све већег материјала почетком 70-их година прошлог века, увиђају се и озбиљне мане, а то су стилизација и дотеривање записа.⁵¹ Прве критичке реакције и захтеви за аутентичношћу бележења били су посредни. Тако Новак Килибарда преноси молбу Педагошке академије у Никшићу просветним радницима да њихови ученици верно и без измена запишу усмену грађу од укућана, а да наставници не селекују и не одбацују лошије верзије, него да све записе проследе Академији (Килибарда 1972: 97–98). Почетком 80-их г. XX века полако је сазрела и научна мисао о неопходности верног записивања, па упутства постају директна и конкретнија – сакупљачима се сугерише снимање магнетофо-

⁵¹ Миодраг Матицки примећује да су временом уредници „постали опрезни када је реч о ’записивачима’ спремним да мистификују како би удовољили оном што се у часопису тражило (Матицки 2001: 189).

ном, критикују се они који поправљају текст и упућују поново на терен да направе тачан запис, а евентуално се дозвољавају само правописне корекције (Лакићевић 1980а: 106–107; Лакићевић 1981: 19). Редакција је очекивала прецизна бележења, текстове на дијалекту, никако на књижевном језику, а такође и опремљене нешто детаљнијим подацима о изворима, казивачима, времену и месту записивања (Уредништво 1980г: 153).

Осим усмених облика у рубрици „Расковник”, фолклорни материјал је у првој фази изласка часописа присутан и на другим местима, нарочито у рубрикама „Спомени”, „Данас” и касније „Сведочења”, али ту није прецизно жанровски омеђен, нити увек конципиран у виду усмених записа. Због тога се, уосталом, чинило да је лист много мање фолклористички него што заправо јесте. Фолклорна грађа је у текстовима из поменутих рубрика инкорпорирана у казивања, сећања, а понегде се још удаљава од изворног наратива и уклапа у литерарно-публицистичку прозу.

Најпре се издваја тематски блок посвећен старим ратницима, у ком су одломци из њихових казивања, бележака, дневника, писама, претежно о Балканским ратовима и Првом светском рату (Јевтовић 1968/1969а: 29–40; Божић 1969: 46; Аћимовић Петронијевић 1970: 50–56; Пјевовић 1970: 61–63; Милетић 1971: 33–47; Јевтовић и др. 1972: 55–57; Кошутић 1972а: 41–62; Јованић А. 1972: 45–55; Лазић 1972: 55–56; Чвркић 1972: 56–60; [Уредништво] 1980д: 72–75; [Уредништво] 1980ђ: 76–84; Кавеџић 1980а: 69–74; Кавеџић 1980б: 90–96; Пријић 1980: 55–66; Кавеџић 1981: 110–114) и по једно сећање на догађаје из Аустријско-пруског (Опачић 1980: 88–89) и Другог светског рата (Тешић 1981: 45–66). Тематски и формално, овакви текстови данас би жанровски одговарали усменој историји прожетој појединостима биографске приче, али се на стилској разини понегде удаљавају од аутентичног фолклорног наратива, у примерима где је видљива рука аутора или записивача, која дотерује

исказе и конструише целовите реченице, иако се труди да очува дијалекатске лексичке особености.

Друга група текстова односи се на одломке биографских прича људи са села, које се прожимају причањима о свакодневном животу и уклапају у усменоисторијски фон. Исповест је ретко у форми аутобиографске приче (Пејовић Беговић 1969: 41–45; Симовић 1970: 64–67), а ближа је усменим наративима када је у епистоларном облику (нпр. писма печалбара рођацима и њихови одговори – Павловић М. 1980а: 60–70) или је конципирана као разговор са саговорником, интервју (нпр. Деспотовић 1972: 66; Кошутић 1972б: 75–78; Јевтовић 1972б: 79–80; Кошутић 1975а: 71–74; Колаковић 1975: 75–80). Запажени су записи етнолога Данице Лале Јевтовић, дугогодишње сараднице *Расковника* у његовој првој фази излагања, која је највише на терену разговарала са сељанкама о њиховом животу и у великој мери верно скицирала одговоре на питања (в. нпр. Јевтовић 1970а: 67–70), обележавајући тачкицама прекиде у говору или описујући чак и ситуације бележења – „у аутобусу од Пожаревца до Београда” (Јевтовић 1970б: 76), „на Каленић пијаци, 20. октобра 1970. године” (Јевтовић 1971: 79), „уз црну кафу слушала и забележила” (Јевтовић 1972а: 64). Биографске приче и описи сеоског живота срећу се неочекивано и у редовним интервјуима које је неко од сарадника водио са познатим наивним уметником (Павићевић 1969б: 75–78; [Уредништво] 1970б: 117–120; Растегорац⁵² 1970: 63–68; Паунић 1972: 107–112; Димитријевић К. 1975: 117–128), старим сеоским лекаром (Мариновић 1970: 140–141), гусларом (Крстајић 1981: 105, 107), итд.

И други разговори са сеоским житељима – о животу некада и сада, о стању пољопривреде и тежачким пословима, такође

⁵² Удаљавање од аутентичног интервјуа у овом примеру потврђује и сам записивач наводећи да је разговор „на магнетофонску траку снимео и обликовао” (Растегорац 1970: 68).

имају фолклорну подлогу – своје коментаре информатори штедро илуструју једноставним говорним облицима и краћим наративима, попут сентенци, изрека, пословица, благослова и афоризама. Првих година то су традиционална, генерацијама неизмењена искуства живљења (Митровић 1969: 49–51), а када на ред дођу савремене теме о селу и пољопривреди, продира оштра критичка нота, уосталом, врло честа на страницама *Расковника* првих година излажења, овде завијена у мудру реч сељака, а све на рачун аграрне политике социјалистичке Југославије, усмерене ка императиву сталног напретка:

„Не можемо пољопривредне културе мењати сваки час. Није лоза празилук. Сад чупај, сад сади. Или у сточарству: није бик краставац па да га сваке године можеш производити.” (Станић 1972: 93)

„Сељак мора дуго и много да трчи да би у месту стајао... Ми смо највећи мајстори у доношењу одлука, али нисмо ни шегрти у њиховом спровођењу.” (Станић 1972: 94)

Критички тонови су видно стишани након прве забране листа почетком 70-их година прошлог века, што резултује и другачијим избором одговора пољопривредника у 1975. години, када се *Расковник* први пут обнавља и када је под будним оком органа власти. Нема више јетких речи тежака, већ само похвала због већих приноса, механизације рада, лакше обраде земље, општег напретка, који омогућавају узгајање усева без копања: „Лебац – што се каже – без мотике” (Станић 1975: 68). Подршка организовању домаћинстава у задруге такође се ослања на изреке и фразеологизме:

„Прошла су времена када су у лудога биле овце, а у мудрога вуна. Нема више да те неко наведе на лед па да те пушти ока пукне. На чистом рачуну сам стек’о поверење у задругу.” (Станић 1975: 67)

Ублажен је и коментар једног сељака због запостављености села:

„Сељак је изгубио поверење... Имало би доста да се критикује. Али опет, у селу никад није било боље него данас! Зато и у критици треба наћи меру...” (Витошевић 1980в: 148)

Још један вид прожимања усменог и писаног такође је остварен као компилација, али сада – уметничке прозе и фолклорне потке. Велики је број приповедака у форми сказа у којима се комбинује ауторски увод и закључак са главним делом препуштеним казивачу локалне или породичне историје (нпр. прича деда Љубе о турском спровођењу робиња и храбром отпору једне од њих – Маринчић 1971: 89–92). Преплитање путописа и репортаже о неком крају са етнолошким и етнопсихолошким запажањима, историјом и усменим наративима које је истраживач у том подручју снимео био је препознатљив манир Владете Кошутића у уводном тексту којим је представљао усмено наслеђе и описивао становнике области по којој је путовао – Грбаљ (Кошутић 1969/1970: 51–55), Лика (Кошутић 1971: 103–105), Кална (Кошутић 1980а: 63–71), Сврљиг и Сокобања (Кошутић 1982: 3–7), иза чега би следио већи блок његових фолклорних записа. Слично, Комнен Бећировић у текст о историји Мораче уноси предања, делове епских песама, усмену историју из казивања старих Требјешана, анегдоте, изреке, итд. (Бећировић 1981: 76–96).

Фолклорна језичка грађа у првој фази *Расковника* најчешће је груписна у рубрици „Језик наш насушни”⁵³. Након позива редакције на сакупљање умотворина, народног говора и сарадњу у „језикословљу” 1970. г., са упутством да се записују целе реченице да би се тумачило значење речи у контексту, редовно су са терена пристизале речи, фразе, изреке и мали речници

⁵³ У броју 23 из 1980. г. рубрика је названа „Језик наш”, а од наредних бројева „Језик насушни”.

локализама из разних крајева – Босанске Крајине (Кошутић 1970б: 89–91), Рашке (Милошевић Бревинац 1970г: 109–111), Браке (Марковић Б. 1970: 79–80), Лике (Милошевић Бревинац 1971а: 153–155), чачанског краја (Николић Р. 1971: 71–73, Маринковић 1975: 89–90), Топлице (Стојиљковић 1972: 67–68), Калне (Кошутић 1980б: 87–90), а највише је примера из говора Васојевића (Марсенић 1975а: 104–112; Марсенић 1975б: 119–120; Марсенић 1975в: 113–118; Марсенић 1975г: 90–92; Рајовић 1981а: 132–134; Рајовић 1981б: 93–94; Рајовић 1981в: 68). Расковничкој етнолингвистичкој грађи припадају и занимљиви избори који разбијају монотонију устаљених језичких прилога, нпр. изреке које почињу на исто слово (Стојичић 1971/1972: 54–55; Стојичић 1972а: 74–76; Стојичић 1972в: 68), синоними за глаголе „напио се” из Лужнице и Понишавља (Пејчић 1981: 65–66) и „ударити” из Врњачке Бање (Бојовић 1981б: 67), имена која снаша надева новим члановима породице (Милошевић Бревинац 1975б: 116–118), избор и објашњење појмова који су у језик ушли из различитих послова и заната, нпр. мали шумарски (Милошевић Бревинац 1969/1970: 79–80) или железнички лексикони (Милошевић Бревинац 1972б: 83–88). Конкурс *Расковника* за сакупљање народних имена и презимена такође је наишао на запажен одзив (Уредништво 1970в: 173–180; Матицки 1980: 23–26; Загора 1981: 49–50; Богдановић 1981:92). Овакву грађу испратило је неколико краћих етнолингвистичких чланака из визуре етимологије (Милошевић Бревинац 1972б: 83–88), ономастике (Милошевић Бревинац 1969: 79–82; Михајловић 1971: 183–186; Грковић 1975: 105–112; Јаћимовић 1981: 85–91) и један дијалектолошки прилог о говорима Црне Горе (Ђупић 1981: 115–131).

Остали текстови ове рубрике су критичко-полемички окренути ка ондашњем стању језика, који се, према мишљењу редакције и читалаца *Расковника*, удаљио од народног језика и Вуковог пута. Овај часопис је био један од главних иницијатора

питања чистоте и кварења језика, о чему се доста полемисало и у другим гласилима и на научним конференцијама, нарочито 70-их и почетком 80-их г. XX века. Уредници и сарадници *Расковника*, тзв. расковничари⁵⁴, у оквиру своје мисије очувања, унапређења и презентовања културе села, преузели су на себе више задатака, а један од главних, осим прикупљања и објављивања класичних усмених творевина, био је и брига о чистоти вуковског језика и тежња за одбацивањем „уведеног” језика, пуног страних речи (Витошевић 1968а: 63). Помињана је већ осуда употребе псовки (Витошевић 1969/1970: 81–82; Кошутећ 1970а: 93–96; Витошевић 1972б: 115–134), али је критика још више од тога била усмерена на прекомерну и популарну употребу туђица у јавном говору, која је довела до тога да човек са села често није потпуно разумео новинаре, писце и представнике власти. Сматрало се да тадашњи водећи медији – радио, телевизија и штампа, неповољно утичу на говор села, па се он неповратно повлачи пред модерним струјањима, због којих се губе изворне речи (Кошутећ 1968/1969: 47), а туђице прете „да претворе наш језик у најодвратнији и најбљутавији есперанто” (Кошутећ 1968/1969: 52). У критикама је најдаље отишао Драгиша Витошевић. Позивајући се често на Вука, сматрао је да би он данас поручио учењацима да су „преучили”, научили туђе језике и заборавили свој, што је „опасна духовна колонизација”, јер народ више не разуме стручњаке (Витошевић 1972б: 122). *Расковник* се подсмевао вести да је у једној фабрици ангажован тумач који запосленима преводи материјал о радничком самоуправљању (Симовић Д. 1980: 134–135).

⁵⁴ Драгиша Витошевић објашњава да је ову кованицу најпре осмислио Радомир Константиновић 1963. г., називајући тако Вука. Назив је преузет потом за уреднике и сараднике *Расковника*, оне који у вуковском духу продужују његов посао, а онда је обухватио и самоуке писце, песнике, сликаре, вајаре са села, сакупљаче народног стваралаштва, љубитеље села и проучаваоце села, све поштоваоце Вуковог дела, али не пасивне, већ прагаоце, његове настављаче. (Витошевић 1975: 155–156).

У складу с прокламованим, водило се рачуна да сви прилози у часопису и по језику одговарају вуковском духу, а такође су праћени написи у другим листовима и јавна реч у медијима, на научним конференцијама и политичким седницама, одакле су бирани негативни примери и превођени на народни језик (Витошевић 1968/1969а: 52–54; Витошевић 1969/1970: 81–82; Симончић 1972/1973: 83–90). У језичком пуризму се понегде и претеривало, па је тако Милан Радојевић похвалио говор глумице Мире Ступице на Конгресу културне акције о потреби враћања изворним речима и јасном језику, али је истовремено пронашао и њене грешке – туђице које су јој се поткрале (Радојевић 1971а: 57–58), а потом је предложио и замену речи „конференција”, „конгрес”, „акција” – домаћим (Радојевић 1971б: 58–59). Слична крајњост била је и критика и „гађење” због назива фудбалских екипа – „Анималси”, „Џез јунајтед”, „ТНТ”, „Ветеранс”, „Ампулаши” итд. (Павловић М. 1980б: 126–127), или замерка што наше спортске, културне и радне организације имају „називе који немају ничег заједничког с нашом револуцијом, НОБ и изградњом земље” (Стојадиновић 1980:132). Уз ово јасно позивање на револуционарно и социјалистичко наслеђе, примећује се и другачије усмеравање критичког тона након забране листа и друге обнове 1980. г. Утишавају се замерке на стање језика, а самим тим и критике одговорних институција и органа, које долазе из пера уредника, а препуштају се културним посленицима Савеза комуниста (нпр. изводи са седнице Комисије Председништва Централног комитета Савеза комуниста Србије за идејно деловање СК у култури – [Уредништво] 1980а: 71–74).

С друге стране, хваљени су и навођени примери лепе употребе изворног језика и необичних старих речи ([Уредништво] 1969б: 69–70). Полемичку мисао пратили су свежи фолклорни наративи – актуелне анегдоте и вицеви на тему сељака који по-

грешно разуме језик политичких активиста ([Уредништво] 1970а: 97–98; Симончић 1972/1973: 90).

Осим подручја народног језика и етнолингвистике, у *Расковнику* се писало и о бројним другим питањима из различитих области фолклористике. Иако у првој фази изласка овај часопис није претендовао да буде научни, није заобишао важне теме фолклористике свог времена. Ова разматрања се могу наћи у различитим текстовима – прате објављену грађу, или су у одломцима предговора представљених фолклористичких збирки, у деловима излагања са конференција, краћим научно-публицистичким чланцима, или пак у критичким освртима на појаве у култури које се тичу села.

Заједно са сталним позивима редакције на сакупљачки рад, који су перманентно присутни на страницама готово сваког броја, уз подстицај се провлачила и критика затеченог стања у овој делатности. У годинама зачињања листа констатовано је да се проучавањем усмених творевина баве једино још понеки професор или студент (Јанић 1968/1969: 70), да нема много заинтересованости за теренски рад, што се правда недостатком стручњака (Витошевић 1970а: 129–130), али се примећује да се и сами фолклористи радије баве архивском грађом и нису много заинтересовани за проучавање и бележење актуелне грађе (Јевтовић 1969/1970: 108–111; Милошевић Бревинац 1970б: 109–111).⁵⁵ Такође и Српска академија наука и уметности иде утабаном стазом – на већ истражени терен шаље стручњаке, а записе ентузијаста са неистражених подручја дочекује с непове-

⁵⁵ И деценију касније владало је исто неразумевање стручне јавности и недовољно занимање за фолклорну традицију: „Врхунски домет истраживачког посла своди се на ауторово одушевљење лепотом народног стваралаштва и богатством народног духа. А и како би се могле потегнути 'високе' теорије, кад се традицијски облици народне културе код нас још увек називају 'празноверницама.'” (Раденковић 1981д: 114)

рењем (Костадиновић 1969: 111–112).⁵⁶ Грађа пристигла из разних крајева стоји необјављена (Раденковић 1981д: 113), издавачке куће је ретко прихватају (Мариновић 1969: 99). Одушевљење и елан сакупљача аматера, инспирисане између осталог и *Расковниковом* иницијативом, није пратило исто ангажовање научника и институција. Узроке треба тражити у преовлађујућем ставу фолклористике тог времена, па и самих сарадника листа, да актуелна грађа не може да се мери са вуковском, класичном, да се углавном могу чути само варијанте већ постојећих наратива, које заостају за примарном грађом, па сакупљачи треба првенствено да траже што старије песме, а нови записи могу да послуже само за испитивање промена (Лакићевић 1980в:122). Исто тако, не треба објављивати све примере, већ попут Вука треба одабрати за штампу само успеле (Јанић 1970: 98–100; Минић 1971/1972: 69; Килибарда 1972: 97). Пропуштање усмених наратива кроз рендген естетског вредновања и неговање антологијског принципа одабира трајало је у српској фолклористици више од једног века, а у *Расковнику* је било доминантно нарочито 70-их година прошлог века. На тај начин је парадоксално настала колизија између сакупљачког ангажовања и константних критика које су оспоравале вредност материјала.

У истом домену су и бројна претресања „правог” и „лажног” песништва, марамбоовска тема, популарна у српској фолклористици и пре а нарочито после Другог светског рата, која је такође нашла одјека и у *Расковнику*. Насупрот хвалоспевима о лирској поезији наиваца, која се, према мишљењу уредника, како

⁵⁶ Драгиша Витошевић јетко констатује: „Постоје, истина, још увек, тамо по унутрашњости, поједини занесени, често самоуки скупљачи народног блага, али њих велике научне установе не само што не окупљају него, напротив, обесхрабрују и одбијају. Једноме од њих, на пример, Академија је за велику збирку, право животно дело, понудила као откуп износ који је од прилике једнак путном трошку од сакупљачевог места до Београда и натра! О неком објављивању, пак, ни помена...” (Витошевић 1972: 118).

је поменуто, надоградила изнад фолклорне базе, стоји потпуно одрицање сваке вредности новим облицима десетерачке епике. Те нове песме су имитације „које појединци увелико склепавају и чак успевају да добро уновче” (Витошевић 1968/1969в: 91), „којекако уримоване поеме” о сабраћајним несрећама, преминулим руководиоцима, поплавама и другим баналностима (Лакићевић 1980в: 118), производ „полуповарошеног села... последњих наших трубадура”, који не слушају савете фолклориста да је певање у десетерцу превазиђено и „да се никад не треба враћати старим излоканим путем, већ у старом, нама драгом крају, треба утирати нове путеве, стазе и богазе” (Јанић 1969: 72). Високи естетски захтеви били су оружје против стваралаца нове десетерачке поезије, а гуслар је могао бити похваљен само ако своје гусле окачи о клин и посвети се другачијем певању, нпр. случај Милорада Павлићевића, који „није остао само код гусала”, већ саставља и пригодне, родољубиве, описне, елегичне стихове и пише прозу (Витошевић 1969: 87). Упркос негативном ставу стручне јавности, гуслари су опстајали и били веома популарни, о чему сведоче и сами „расковничари”: „...у сваком селу, безмало, има по један стихотворитељ који на тај начин води хронику сеоских збивања” (Витошевић 1969: 86). О нападима „учењака”, који тврде да гусле и десетерац пропадају, говори и Радован Бећировић Требјешки, један од најпопуларнијих гуслара, демантујући их подацима да има много младих гуслара, да су гусларске вечери веома посећене, његове књиге распродате, а песме преузимање, мењане и даље ширене⁵⁷ (Крстајић 1981: 107), закључујући да наука не може да „измијени оно што живи у срцима људи” (Крстајић 1981: 109).

⁵⁷ Смиљана Ђорђевић Белић разматра промењену позицију епског певача постфолклорних епских хроника, на коју утичу истицање ауторства, индиректан контакт с публиком и другачији канали трансмисије епског певања (2017: 105–117).

На истој линији лажног песништва, у равни с новом десе-терачком поезијом, оштро је критикована нова, вулгаризирана и тривијализована лирска поезија, банализованих осећања и примитивне мелодије, у коју су ушли нови изрази, попут цаде и механизације (Лакићевић 1980в: 119–122), затим тужбалице, које су после рата изгубиле уметничку вредност и почеле да звуче као политички обрачуни (Килибарда 1972: 98–99), а такође и експанзивна и тада веома популарна „народна музика”, која је, по мишљењу фолклориста, духовно сиромашна, малограђанска, примитивна и представља фалсификат, кич, шунд (Витошевић 1968б: 64–65), опонашање народног, због чега је треба звати „народском” а не „народном” (Павићевић 1969а: 85) и забранити или бар добро опорезовати њено емитовање и ширење (Вучић 1981б: 169). Као и у случају гусларске праксе, и овде је струка покушавала да утиче на фолклористичке и културне токове: „Народну уметност треба заштитити од кварења... оштрим мерама против производње овакве робе, – или ширењем правих културних вредности...” (Павићевић 1969а: 86). Очеvidно је да су границе фолклора, сагледане из угла поборника наивне уметности, ипак схватане много мање еластично кад је реч о делима масовне културе.

Сем оваквих критичких текстова, у домен фолклористике улазе и краћи чланци који се доста приближавају научним, иако им неретко недостају шире научне референце. Они допуњују грађу коју часопис објављује, разматрају усмене жанрове и њихове специфичности у одређеним подручјима или збиркама. Такви су нпр. радови о клетви (Пековић С. 1970: 100–102), тужбалицама (Опачић 1971: 149, Килибарда 1972: 98–99), натписима и сликама на споменицима (Николић Р. 1975а: 93–100; Николић Р. 1975б: 107–116; Николић Р. 1975в: 71–84), изрекама (Стојичић 1981: 95–102), басмама (Опачић 1981: 20–22), лирским песмама (Бован 1981: 85–104; Златановић 1981б: 143–156), влашком колу (Ђорђе-

вић Драг. 1970: 87–88) и црногорском ору (Бојовић 1981а: 47–48). Број научних чланака убрзано расте након друге обнове часописа, а отварају се врата и страним фолклористима. Рамон Менендес Пидал у два наставка пише о југословенским и западноевропским епским певачима (Пидал 1980а: 81–95; Пидал 1980б: 91–106), а следеће године у *Расковнику* је објављен тематски блок од осам радова фолклориста Тартуско-московске школе (Мелетински 1982: 49–67; Цивјан 1982: 68–71; Топоров 1982: 72–88; Успенски 1982: 89–94; Левинтон 1982: 95–102; Толстој 1982: 103–108; Иванов 1982: 109–114; Јелизаренкова, Топоров 1982: 115–119).

Један мањи број текстова прати рад фолклориста – сакупљача и проучавалаца усменог наслеђа. У почетку су то више белешке о етнолозима аматерима, нпр. о сакупљачкој делатности Љубише Ђенића са Златибора (Ђоковић 1968/1969: 92–94), Николе Пеличића, Јеврема Јововића и Благоја Марковића из Црне Горе (Мариновић 1969: 95–99), Балинта Вујкова из Суботице (Мерковић 1972: 104–106), Ђока Стојичића из Босне и Херцеговине и Баната (Стојичић 1972: 67–68), Рајке Боројевић из Стоца (Јевтовић 1975а: 153–156), Владимира Тошића из Мрчајеваца (Марковић Љ. 1980: 126–128). С порастом научних чланака након 1980. г., и ова истраживања постају комплекснија, нарочито након покретања подрубрике „Вуковим трагом”, коју је приређивао Љубинко Раденковић и у којој су представљани биографија и библиографија сакупљача, затим његова теренска и научна ангажовања (у форми интервјуа) и на крају, како је већ поменуто, одабрани одломци из његове грађе. Такви су нпр. тематски одељци посвећени Момчилу Златановићу (Раденковић 1980б: 30–31; Раденковић 1980в: 32–36; Раденковић 1980г: 36–38), Драгутину Ђорђевићу (Раденковић 1980д: 43–44; Раденковић 1980ђ: 44–46; Раденковић 1980е: 47–48) и Владимиру Бовану (Раденковић 1981б: 41–42; Раденковић 1981в: 43–48; Раденковић 1981г: 49–22). Одмах уз њих су и подсећања на заслуге и

делатности знаменитих фолклориста, као што су Владан Недић (Коштутић 1975б: 133–138; Лакићевић 1980б: 149–152), Ђура Даничић (Јовић 1975: 113–116) и Хаџи-Тодор Димитријевић (Златановић 1980: 95–100; Витошевић 1980а: 112–113).

Паралелно с освртима на рад сакупљача, у *Расковнику* је више пута изрицана оштра критика организација задужених за културну делатност јер не примећују и ваљано не вреднују дугогодишња залагања етнолога амтера, теренаца и културних прегалаца на селу. То се нарочито односило на критеријуме за додељивање Вукове награде и лош избор, који се, према мишљењу „расковничара”, из године у годину понављао. Вукова награда „без вуковског духа” (Павловић М. 1969: 99–100), додељивана је академцима, научницима, уметницима, књижевницима, глумцима, а не сакупљачима усменог блага и људима који су живот посветили настављању Вуковог рада (Ђенић 1969: 96–97; Пековић Р. 1969: 97–98; Глушчевић 1972: 93–95), она „многа више ’открива’ установе него појединце, и више Београђане него људе из унутрашњости, и пре ’функционере’ него ’аматере’” (Витошевић 1972б: 120). Драгиша Витошевић описује профил људи који у забаченим срединама цео живот проведу у сакупљању фолклорне грађе и писању хронике краја, а Вукова награда их, по правилу, заобилази. Зато је упорно апеловао на измену става надлежних институција и комисија у установама културе према фолклористима аматерима:

„Ипак, иоле мудра културна политика морала би рачунати с овим ’слободним стерцима’. Ако им се већ не може (па и не помишља!), *одужији*, ако високе награде чува за позната имена и ’своје људе’, она би морала и ове ’безимењаке’ бар подржати и подстаћи. За то нису потребни никакви новци: довољно је било какво признање и охрабрење *озго*. Једна, рецимо, најобичнија похвалница (или ако хоћете ’отменије’ названо ’диплома’) може усамљеном човеку доћи као драгоцен ослонац, сведочанство да

није сам и, што је (у његовој средини) још важније, да није 'луд'. И прави плодови би се тек онда могли очекивати!

Зато, дајте, другови, из културних и других заједница, штампajte бар такве похвалнице! За оне многе који никакво признање не очекују а некакво признање одавно заслужују! Доделите га бар онима најупорнијима, тј. 'најлуђима', да не би и даље важили као 'луди људи'. И да би их било, не само што више, него уопште, јер су нам и данас, као и јуче, као и увек, добродошли и непоходни!" (Витошевић 1981: 100)

Међу прилозима прве фазе *Расковника*, истичу се чланци који прате свакодневни сеоски живот и описују занате, народну радиност и материјалну културу послератног села. Континуирано су објављивани у рубрици „Данас”, а већину потписује етнолог Милорад Милошевић Бревинац. Били су веома пријемчиви, не само због актуелности и маркирања рецентних социо-културних појава на селу, него и због непретенциозне форме излагања, која тежећи научно-популарном приступу, неоптерећена научном литературом, комбинује путопис, репортажу и лирску прозу са социолошком и етнолошком анализом.

У току једне деценије, ови текстови су нарочито сведочили о убрзаној промени села у социјалистичкој Југославији. Тако се нпр. сарадници *Расковника* чак четири пута осврћу на ткачку делатност и ткаље. Крајем 60-их и почетком 70-их година XX века о њима се говори афирмативно, с подстреком, као о наивним уметницама које имају прилику да развију народну радиност на селу и покажу своју уметност свету (Милошевић Бревинац 1968/1969: 43–45; Милошевић Бревинац 1971г: 99–101), затим се представља једна од важнијих женских задруга у Драгачеву (Боројевић 1972: 127–128), да би се већ почетком 80-их г. прошлог века указивало на оно што би се данас могло назвати брендирање, тј. на прерастање аматерског ангажовања у професионални посао, при чему се као пример наводе удружења Сирогојки и Драга-

чевки, која веома скупо наплаћују своје рукотворине (Јевтовић 1980: 113–116). Од осталих послова, веома је интересантан опис специфичних рабација на Тари – сплавара, који дрва извлаче и превозе реком (Ђорђевић Ч., Баштовановић 1980: 75–82) или савремених кириџија који превозе и продају пољопривредне производе далеко од свог краја, нпр. „кромпираши” у Београду (Милошевић Бревинац 1972в: 102–105), затим пољопривредних делатности на Пештеру (Милошевић Бревинац 1970в: 93–94), Повлену (Милошевић Бревинац 1972а: 77–82), па и у самом Београду, где се петнаест хиљада средњошколаца самоорганизовало и учествовало у необичној масовној моби – берби кукуруза да би се спасла летина ПКБ-а (Тутуновић 1972: 111–112).

И други етнолошки чланци – о епитафима који откривају породичне прилике и положај жене у сеоској средини (Николић Р. 1972: 57–62), задушницама и другим посмртним обичајима (Милошевић Бревинац 1971б: 157–159; Контић 1981: 44–46), сеоским грађевинама (Милошевић Бревинац 1980а: 75–77), ношњама и одевању (Милошевић Бревинац 1970д: 106–109; Милошевић Бревинац 1980б: 75–78) – показују видљиве промене свакодневног живота на селу. То потврђују и социолошка и етнопсихолошка разматрања ових промена, у којима фолклористи анализирају утицај индустријализације на миграцију из села у град (Павићевић Св. 1970: 103–106), измену природе и изгледа сеоских средина (Милошевић Бревинац 1975г: 123–139), а потом и промену доминантних делатности (Милошевић Бревинац 1975в: 98), све већу машинизацију, нестајање задружног рада, индивидуализацију и изоловање (Јевтовић 1980: 113–116). Готово да пророчки одјекују запажања Лале Јевтовић:

„... наслућује (се) будућност усмерена у правцу сувопарне, рационализаторске компјутеризације. Озбиљно је питање судбине човека у свету машина. Мит машина надјачава. Да ли је на помолу грубо и беспштедно уништавање досадашњих хуманистичких

вредности, без повратка за било каквом фолклорном маштовитошћу и осећајном фантастиком?...” (Јевтовић 1980: 116)

Овде је већ реч о подручју социологије културе и културне антропологије села, о чему је у *Расковнику* доста писано, и то највише о стању културе на селу и односу село – град. То су углавном критички настројени текстови који сведоче о негативним последицама промене материјалне културе – у социјалној и духовној сфери. Констатује се културна маргинализација села (Витошевић 1968/19686: 79; Витошевић 19726: 115; Витошевић 1980в: 146–148), заустављање културног развоја (Павићевић Св. 1970: 105), промена и прекид с традицијом (Јевтовић 19756: 144), нестајање библиотека и домова културе ([Уредништво] 1969а: 90–91; Витошевић 19726: 116), небрига о артефактима (Јевтовић 1968/19696: 77–79), недостатак књига на селу (Витошевић 19706: 132–133), недовољан труд у описмењавању сељака (Данојлић 1968/1969: 75–77; Лакићевић 1980в: 117), његово заглупљивање и „кварење” традиције ширењем шунда „одозго” (Витошевић 19726: 116, 125). Дobar део кривице, према суду „расковничара”, сноси град, нарочито онај велики део његовог миљеа којег чине досељеници из руралних подручја. Између села и града јаз је све већи (Витошевић 19726: 134), на једној страни је дух колективизма и узајамне помоћи (Милошевић Бревинац 1972/1973а: 79–81), обавезујуће јавно мњење и низ неписаних правила које појединца обликују према потребама заједнице (Милошевић Бревинац 1975а: 77–92), а на другој етнопсихолошки профил градског човека који се руга сељаку и заборавља своје корене (Лукић 1980: 129). О томе сведоче погрдни изрази за човека са села (Витошевић 19726: 117; Милошевић Бревинац 1975в: 95), па чак и злонамеран хумор на његов рачун који долази из емисија попут популарног „Села веселог”, где слика сељака уопште не одговара стварности (Јанић 1980: 106–109). Људи са села се гледајући у град одричу својих обичаја и стиде свог језика (Милошевић Бревинац 1971в:

64–65), мењају навике и у тој имитацији скоројевићки прихватају чак и оно што је ружно и кич који град нуди (Лукић 1980: 128), не схватајући да се врхунска светска и сеоска култура не искључују и да ни култура ни појединац не смеју да одбаце фолклорни удео (Витошевић 117: 134).

Упркос овим разним негативним појавама, *Расковник* у првој фази свог излагања није пропустио да истакне и позитивна културна дешавања на селу – велико интересовање за библиотеке, књиге и читање (Јованић 1969/1970: 105–107;), оснивање етнолошких секција и друштава (Станкић 1969: 106–107; Милошевић Бревинац 1970а: 130–132; Милошевић Бревинац 1971/1972: 75), организацију манифестација (нпр. „Шабачка чивија” – Милошевић Бревинац 1972/1973б: 109–111). Томе у прилог говоре и бројне белешке на крају сваког броја, у рубрици „Прибележено” а потом, од 1980. г.у рубрици „Годишње доба”, које прате актуелна културна догађања на селу – изложбе, књижевне вечери, приредбе, саборе, као и она која се тичу села – радио и ТВ емисије о селу, штампу, листове, културне и завичајне зборнике, појаву нових монографија о селу и фолклористичких збирки, затим делатност Етнографског музеја, саопштења фолклориста на конференцијама и научним скуповима, рад фолклорних секција, друштава, хроничара села, „расковничара” и све конкурсе, јубилеје и награде из поменутих области.

Међутим, *Расковник* у првој фази излагања, „по духу садржају и језику” ([Уредништво] 1971/1972: 105), није био само часопис вуковске оријентације који је пратио и промовисао сеоску културу. Био је много више од тога, представљао је читав један пројекат који је добио своје следбенике, другим речима, био је покрет који се трудио да очува традицију, културу и језик села и подстакне ангажовање и стваралаштво наивних уметника. Часопис је у том настојању био само један канал деловања. Преко њега су најпре покренута ова важна питања, полемике

и иницијативе, који су нашли одјека и у ондашњој штампи, и у стручној јавности, и међу читаоцима. Крилатица „Књигу у село, књигу о селу, књига за село” (Ђоковић 1969: 109) промовисала је идеје ширења писмености, отварања библиотека у селу, проучавања сеоског живота, наслеђа и културе и одабир штива намењеног сеоском живљу. *Расковник* је годинама организовао конкурсе за најбољег сеоског књижничара и књижницу, подстицао сакупљачку делатност, усмеравао рад аматера етнолога и етнологских секција на селу, штампао актуелну теренску грађу. Планови су били још амбициознији – „Расковничка трибина”, „Расковнички караван”, „Расковничка кућа”, „Расковничка галерија”, сабори народног стваралаштва, изградња етно-парка у Гружи, сарадња с установама културе у различитим градовима и с политичким организацијама, покретање више едиција које би пратиле концепт рубрика у листу и представиле фолклор из различитих крајева Србије, казивања старих ратника и исповести жена са села, социолошке и етнологске студије о селу, студије о језику, зборнике народних имена, монографије о наивним ствараоцима, итд. ([Уредништво] 1971/1972: 111–118; Витошевић 1972б: 131–132). Жеље су биле велике, финансијске могућности мале, а подршка надлежних институција незнатна. Балон снова се распршио веома брзо и већ 1972. г. констатовано је да готово ниједна замисао није остварена. Силом сужена само на мали тромесечник, „богата расковничка, тј. вуковска мисао у ствари је била сведена на животарење...”, уредници су добили похвале и скинути с дневног реда (Витошевић 1972б: 133). Од планираних активности једино су наредних година уприличени „Расковнички састанци” четвртком ([Уредништво] 1972д: 124), покренута трибина – „Расковничка посела” (Вучић 1980б: 140–141) и едиција „Расковник” за фолклорну грађу и записе с терена (Уредништво 1980е: 143). После забране, ентузијазам је још више опао, „расковничари” се усмеравају претежно само на

лист ([Уредништво] 1975а: 147–148), а с обновом гласила 1980. г. амбиције даље сплашњавају, *Расковник* брише из поднаслова одредницу „село” и постаје само часопис за културу и књижевност, песници наивци добијају све мање простора (у просеку око десетак страница по броју) и доживљавају прве критике „из куће” (Вучић 1980а: 134–135; Вучић 1981а: 160–162).

Првих година излажења *Расковник* кореспондира с читаоцима, они активно одговарају на иницијативе, учествују у разматрањима питања језика, пишу редакцији и добијају одговоре, шаљу прилоге и грађу, а живу комуникацију часопис такође одржава и са другим листовима. Комисија Завода за проучавање културног развитка СР Србије у свом критичком осврту могла је само да похвали концепт *Расковника* ([Уредништво] 1972ђ: б. п.), лист који је изазвао огромно интересовање и због велике тражње чак доштампао прва издања. Село је овакво гласило дочекало с одушевљењем и захвалношћу до те мере да се, у време његовог неизлажења, појављују и добротвори који нуде помоћ, па чак и земљу на продају само да би *Расковник* пребродило материјалне потешкоће ([Уредништво] 1975б: 156).

Ипак, недостатак средстава није био највећа препрека. Она несавладива била је већ поменута оштра критика свих негативних појава које се тичу културе села, а посебно државних институција које су за то одговорне. Чак и кад није била директна, погађала је у мету и одзвањала бриткошћу и досетљивошћу. Тако су нпр. „расковничари”, и иначе незадовољни оснивањем Покрета за чување старина јер су сматрали да је то непотребно поред сељака који своје старине и традицију одувек чувају (Момировић 1971: 82–87), дочекали његово брзо гашење и одржали му годишњи помен ([Уредништво] 1972г: 123), а такође и парастос Етнографском музеју, алудирајући на надлежне који га не обнављају (Раденковић 1981а: 110). Републичку заједницу културе више пута су оптуживали да издваја премало сред-

става за *Расковник* и да чак из године у годину смањује буџет, а насупрот томе часопис бива хваљен и добија награде (Уредништво 1971а: б. п.; [Уредништво] 1972б: 130–131). Исто тако, не финансира теренски рад сарадника иако се овакав часопис „не може правити без одласка на ’терен’, без живог додира са народом и људима” (Витошевић 1971а: 25). Политичари и власт, скупштинска и законодавна тела прозивани су због одсуства политике развоја села (Ђоковић 1971/1972: 77), недовољног буџета за културу ([Уредништво] 1969а: 90), занемаривања описмењавања, потцењивања учитеља (Витошевић 1972б: 125, 129; Павић, Антић 1972: 135–137) и лошег снабдевања библиотека у селу (Витошевић 1970б: 133). „Расковничари” су подсећали да је село заслужно за народну армију, народни устав, народну власт, да је оно пружило руку Комунистичкој партији, уздигло НОБ до Тита и легенде и изградило социјалистичко самоуправно друштво (Јевтовић 1975б: 140), а да је упркос свему томе, село понижено и занемарено. Општина се сељака сети само кад се убира порез ([Уредништво] 1969а: 91), међу посланицима и у Савезу комуниста врло је мало сељака ([Уредништво] 1969а: 91; Витошевић 1972б: 116), поново се успоставља класно друштво, што значи „збогом социјалистички идеали и самоуправљање” (Витошевић 1972б: 122). Све ово су биле исувише храбре речи у време још увек јаке политичке диктатуре у титовској Југославији.

Уз то, *Расковник* је у првој деценији излажења више пута бранио непопуларну „буржоаску” културу. Није одбацивао средњовековну књижевност, заборављене српске хероје из Балканских ратова и Првог светског рата, није предратну оставштину – библиотеке и архиве, сматрао „буржоаским културним благом” (Витошевић 1972б: 12), нити је могао да прихвати да је Први српски устанак акција „сеоске буржоазије” (Витошевић 1980б: 129) и да се „Јефимијини дани” преименују у „Дане песникиња и везиља” ([Уредништво] 1972: 123).

Укидању листа четири године након покретања пресудили су „националистички испади” – у пролеће 1972. г. на првим странама објављен је циклус „Косовски круг” сеоског песника Србољуба Митића (Митић 1972: 3–7), у ком стихови прве песме „Лазар” графички формирају круну, а на јесен исте године песма Милене Јововић „У поход Косову” (Јововић 1972: 6–7). Објављивање ове друге песме осудила је *Полиџика* 2. 2. 1973. г., после чега је лист забрањен. Пре тога није помогло извињавање уредника већ у следећем броју, ни оправдавање ауторке да није имала националистичке претензије, нити обећање да ће се уредништву убудуће придружити представници издавача, Општинске заједнице културе и Републичке културнопросветне заједнице, који ће обавезно бити из редова Савеза комуниста Југославије, а да ће *Расковник* настојати да буде гласило свих народа и народности Југославије ([Уредништво] 1972/1973: 77–78). Љубинко Раденковић сведочи о извештају једног страног дописника који *Расковник* описује као једини часопис „у комунистичком свету који није под контролом владајуће партије” (Раденковић 1993: 4). Главни разлог гашења био је то што је овај лист „измицао контроли ондашње свемоћне партијске машинерије која је све надзирала и настојала да све усмерава” (Вучић 2000: 167).

Неколико година касније, нарочито након првог, па онда и другог покушаја обнављања, „расковничари” су били много опрезнији кад је реч о критикама и пажљиво заобилазили бар оне које имају политичке импликације. Ипак, након броја посвећеног Косову, у зиму 1981. г. уследиле су опет оптужбе за „повампирени национализам” – изнова у *Полиџици* 15. 3. 1982. г., затим у *НИН*-у 23. 5. 1982. г., а потом и у загребачком *Данасу* 1. 6. 1982. г. (Уредништво 1982а: 191). Иако су се политичке околности промениле и репресија ублажила, а часопис избегао нову забрану, стари уредници и оснивачи *Расковника* (Драгиша Витошевић, Добрица

Ерић и Владета Кошутић) након овог напада су се повукли, чиме је и формално окончана прва фаза изласка овог листа.

Средином 1982. г. оформљено је ново уредништво, које су чинили Љубинко Раденковић, Зоран Вучић, Драган Лакићевић и технички уредник Радоје Каведић, прва тројица – млади уредници који су се претходне две године калили уз старију гарду. Први следећи број, на јесен, представио је само радове са научног скупа „Наше усмено народно стваралаштво данас” и тиме симболично најавио другачију концепцију, у којој ће осим усмене грађе велика пажња бити посвећена озбиљним научним фолклористичким студијама. Ако је Драгиша Витошевић био „душа *Расковника*” ([Уредништво] 1982б: 121) и неко ко је својим ентузијазмом, енергијом, љубављу према вуковској традицији, наивцима и селу, кроз прецизна запажања и оштру неумољиву критику обележио почетке овог листа, онда је Љубинко Раденковић, који је након њега преузео вођење листа, био главни стуб, који је на почетним темељима у наредне две деценије носио зиданицу озбиљног, зрелог и веома запаженог фолклористичког часописа. Уз њега су стајали и други уредници и сарадници, истрајавали мање или више и учествовали у креирању и променама часописа, а од свих њих свакако су највећи печат листу дали Ненад Љубинковић, Добривоје Младеновић и Александар Лома.

Расковник из прве фазе излагања запамћен је као необичан, другачији, препознатљив часопис, веома добро прихваћен и од читалаца и од стручне и научне јавности, радо читан, нестрпљиво очекиван, слеђен и коментарисан. До краја одан вуковском духу и посвећен култури села, динамичан, маштовит, вазда променљив у чврстом концепту, са поглављима распеваних, поетских назива, истовремено традиционалан и модеран, свеж, актуелан, жив, у непрекидној кореспонденцији са обичним људима, сав у настајању, био је инспирација, подстрек и својта свима који су волели село. Истовремено је био и сведок великих промена које

су се на том селу дешавале, покушавајући да спасе од заборава културно и духовно наслеђе и да новом поколењу, одбеглом у урбане средине, укаже на потребу чувања здравих корена. Зато је цео *Расковник* с краја 60-их и у првој половини 70-их г. прошлог века сведочанство једног турбулентног времена и сав, од корица до корица, представља веома вредан материјал фолклористике и студија културе.

ЗАКЉУЧАК

Преглед фолклорне грађе и студија о фолклору у одабраним часописима XX века осветлио је главне правце српске фолклористике прошлог века и улогу коју су у њеном представљању, поучавању и усмеравању имала ова гласила.

Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор били су један од водећих хуманистичких часописа у новој држави Јужних Словена после Првог светског рата. Текстови из области фолклористике, у облику расправа, ситних прилога и осврта на нова издања, заузимали су важно место у међуратним *Прилозима*. Доминирали су они који испитују мотиве, варијанте, њихово порекло и путеве преношења, а уз њих су била доста заступљена и истраживања историјског језгра усмене поезије. Осим тематике, све чланке повезује слична методологија, у којој предњаче компаративни приступ и методе миграционе и историјско-географске школе фолклористике. Оваква концепција била је блиска идејама историјске критике и критике укуса, односно, научно-критичкој позицији Павла Поповића, оснивача и уредника *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор*. Уз њега, веома запажену улогу у овом часопису између два рата имали су и Веселин Чајкановић и Тихомир Ђорђевић. Будући да су били врсни зналци домаће и светске фолклористике, обрађали су велику пажњу на сараднике *Прилога*, сакупљаче и приређиваче грађе, те су са страница овог гласила често долазили дидактички и критички тонови који су настојали да подуче и домаће и стране фолклористе. Имајући у виду поменуте методе и доминантну тематику, *Прилози за*

књижевности, језик, историју и фолклор, са својим строгим, академским приступом и чврстом програмском концепцијом, у међуратној фолклористици налазили су се на супротној позицији у односу на *Прилоге проучавању народне поезије*.

Ови други *Прилози* су имали много краћи век – излазили су само шест година у четвртој деценији прошлог века, али су и за то кратко време привукли велику пажњу стручне јавности као један од ретких ускоспецијализованих листова тога доба. Били су израз тадашњег огромног интересовања за народну поезију, нарочито епску, и маркирали најважније правце истраживања фолклора тридесетих година прошлог века. Тако су се у фокусу сарадника овог часописа нашли: изучавање старости и генезе народне поезије, трагање за историјским прототиповима јунака и веродостојним чињеницама које је поезија усвојила, однос бугарштичког и десетерачког стиха, различито тумачење појединих стихова, проучавање улоге певача, методологија сакупљачког рада, извештаји са теренских истраживања, итд. Распламсале научне расправе водећих фолклориста, уважених ерудита, и сучељавање опозитних запажања, били су не само манир *Прилога проучавању народне поезије* и, уопште, уобичајен научни дискурс тог времена, него и показатељ посвећеног праћења дешавања у фолклористици и живог интересовања за њене токове. Енергична размена идеја и континуирано разматрање сличне проблематике произвели су продужену, али конструктивну полемику, која је прерасла у јавно научно надметање, али је уједно и моделовала и подстицала јужнословенску фолклористику тог времена.

Допринос науци о фолклору стизао је и са страница гласила другачије оријентације, у којима је фолклористика била споредна. Тако је веома занимљиве и важне чланке, првенствено везане за етнологију, антропологију, етнолингвистику, али и за проучавање историјске основе усмених творевина и историју фолклористике,

између два светска рата објављивао историјски часопис *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. Чврста концепција и усмерење на изучавање прошлости подручја бивше Карловачке митрополије, условили су да се међу корицама овог листа нађу и поједини прилози значајни за истраживања традиције. Иако су фолклористички радови били малобројни и спорадични, фолклористичке секвенце, уткане у шире историјске студије, нису биле тако ретке. Ти чланци нису одступали од главних струјања домаће међуратне науке ни тематски ни методолошки, већ су, напротив, кореспондирали са свим важнијим фолклористичким истраживањима. У етнолошко-антрополошким прилозима било је популарно и актуелно утврђивање етнопсихолошких карактеристика и етничких типова, али се још увек осећао јак утицај идеја еволуционизма, континуитета расе и антропогеографског метода, док се проучавање усмене књижевности, у трагању за прототиповима и провери историјске веродостојности, ослањало на историјски метод. Прилози о фолклору у *Гласнику Историјској друштва у Новом Саду* оживели су слику прошлости Војводине описујући традиционалну културу и свакодневни живот њених становника, испуњавајући главни национални задатак тадашње етнологије, а то је обележавање националних граница и окупљање националних територија.

Руски часопис намењен југословенској јавности – *Руски архив*, имао је врло широко усмерење – истраживање политике, културе и привреде Русије из угла руских емиграната у Краљевини Југославији. Текстови посвећени народној традицији у овом листу нису били бројни, али су употпуњавали слику српске и руске међуратне фолклористике. У фокусу су, на једној страни, били проучавање генезе епских песама и испитивање односа историје и стварности, што је сагласно тада веома заступљеним темама фолклористичких чланака у ондашњим југословенским часописима. Готово истоветне тезе Евгенија Љацког и Драгутина

Костића о историјском догађају као почетном импулсу за наста-
нак епске песме, која се постепено мења и временом заборавља
примаран догађај, наслањале су се на учење Всеволода Милера
с краја XIX века, које је још готово пола века било веома акту-
елно и међу руским и међу српским фолклористима. На другој
страни, чланци Надежде Филаретовне Мељникове Папоушкове
комбиновали су елементе етнографског приступа, социолошке
студије културе и политичке критике, самеравали усмено ствара-
лаштво старог и новог, дореволюционарног и бољшевичког доба
и уочавали политичко-идеолошко учитавање нове садржине у
традиционалне обрасце. Занимање за контекст казивања, при-
поведачку ситуацију и индивидуални утицај усменог ствараоца
на фолклорну творевину приближавали су ову ауторку сарад-
ницима *Прилоџа њроучавању народне њоезије*, који су делили
слична интересовања за методологију теренских истраживања.
Поменута истраживања у *Руском архиву* открила су интересовања
руске емигрантске фолклористике, али и везе са српском науком
о усменом стваралаштву између два рата.

Након Другог светског рата, почев од 60-их година XX
века, издвојила су се два фолклористичка часописа – *Народно
сїваралашїтво – Folklor* и *Расковник*. Први је био орган Савеза
удружења фолклориста Југославије, а препознатљиву црту давали
су му новије стваралаштво из НОБ-а, Револуције и послератне
социјалистичке изградње, прилози о овој грађи и, у оквиру тога,
највише научни осврти на партизанску и радничку поезију. Број-
ни су били чланци који дефинишу ову поезију, однос усмено–пи-
сано и одређују границе поетског жанра, а централно место међу
теоријским приступима имали су радови Душана Недељковића
у којима је испитивао прилагођавање традиционалних форми
новим садржајима и законитости развоја поезије са становишта
марксистичког еволуционизма и естетичке критике. Жанровска
типологија није била разрађена, више је била узредна, а већина

текстова се базирала на прегледу садржаја и тематских група, међу којима се издвајају песме о Титу и раднички фолклор. Од осталих фолклористичких дисциплина, заступљених у знатно мањој мери, били су запажени етномузиколошки, етнокоролошки и етнологски прилози, који су претежно били сведочанства из области културе сећања на културни живот, на мобилизаторску и агитаторску улогу приредби у току рата и њихову послератну функцију подржавања идеја југословенског братства и јединства, а била су упечатљива и подсећања на покушаје практичне етнологије, која се после рата ангажовала у унапређивању социјалистичког друштва. Значај *Народної сїваралашиїва – Folklor* за изучавање усмене грађе из времена НОБ-а, Револуције и послератне социјалистичке изградње био је највише у подстицању на њено прикупљање, проучавање и у инсистирању на корелацији различитих фолклористичких дисциплина. Научни радови о овом сегменту усменог наслеђа нису достигли велики домет. Идеолошки инструментализовани, забављени прожимањем научног и политичког дискурса, више су били слика једног доба и део комунистичке пропаганде о савршеној држави и најбољем могућем социјалном уређењу које, очекивано, мора да прати и најсавршенији усмени израз. У маниру тадашњих политичких полетних говора, не одмичући даље од површних прегледа и мерила естетске критике, држећи се строго зацртаног пута Душана Недељковића, фолклористи су три деценије понављали хвалоспеве о стваралаштву које представља „квалитативни скок” у односу на традиционални фолклор, али су га заправо слабо описивали. Након друштвено-политичких промена и слома југословенских идеја, наступило је потпуно одбацивање и игнорисање наслеђа НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње, али је данас савремена фолклористика приступила његовој темељној ревизији.

Крајем 60-их година прошлог века започео је свој живот и други важан послератни фолклористички часопис – *Расковник*,

који је за преко три деценије излажења прошао кроз различите етапе. У првој фази излажења, док је био посвећен култури и књижевности на селу, био је својеврстан контрапункт *Народном стваралаштву – Folkloru* по основној оријентацији, концепцији и прилозима. Доносио је више фолклорне грађе, и то класичну, традиционалну, а заобилазио стваралаштво НОБ-а. Осим у класичном облику, фолклорна грађа се у раном *Расковнику* појављивала и као инкорпорирана у лирску прозу и публицистичке текстове – казивања, сећања, исповести, интервјуе, путописе и репортаже. *Расковник* је неговао препознатљиву „вуковску” оријентацију ка националној култури, традицији и језику, подстичући и усмеравајући сакупљање поетске и етнолингвистичке грађе кроз сарадњу с аматерима етнологима и етнолошким секцијама на селу, кроз штампање актуелног теренског материјала, а такође и кроз инсистирање на очувању чистог народног језика, без туђица. Желећи да буде разумљив и доступан обичном човеку из народа, овај лист није претендовао на научност, па су фолклористички текстови, неоптерећени ширим научним референцама, више допуњавали грађу и пратили рад фолклориста – сакупљача и проучавалаца усменог стваралаштва. Ипак, једна од главних тема послератне фолклористике у ужем смислу речи – претресање „правог” од „лажног” песништва – нашла је место на страницама овог листа. Доминантни естетски критеријум и изван еволуционизам били су пресудни у проценама актуелног стања фолклора и тенденцији глорификовања наивног песништва као врхунца уметничког израза на делници усменог и писаног. Етнолошке и социолошке анализе испратиле су нагле промене села под утицајем убрзане индустријализације и урбанизације, а чланци из области социологије културе и културне антропологије разматрали су стање културе на селу и социо-културне релације село – град. У првој фази излажења *Расковник* је био много више од обичног листа, он је кроз огромно ангажовање уредника и сарадника листа,

тзв. „расковничара”, међу којима су се тада нарочито истицали – Драгиша Витошевић, Владета Кошутић, Милорад Милошевић Бревинац, Даница Лала Јевтовић, и пред крај прве фазе Љубинко Раденковић, прерастао у читав један покрет за очување културе и традиције села, који је развио живу кореспонденцију с читаоцима и имао бројне следбенике и помагаче и у стручној јавности и међу сеоским живљем. Препознатљива оштра критика свих негативних појава које се тичу културе и социјалног положаја села, а посебно државних институција које су за то одговорне, била је узрок забране листа у другој половини седамдесетих година прошлог века. *Расковник* из прве фазе излажења због специфичне улоге у култури једног доба представља драгоцен материјал за различита фолклористичка изучавања.

Сваки од ових листова је осветлио шири научни, културни, књижевноисторијски, социо-политички и идеолошки контекст свога времена, а својим фолклористичким прилозима одсликао је делић мозаика различитих идејних струјања у српском фолклору XX века, откривајући велику сагласност и уклапање у шире словенске и светске токове науке о усменом стваралаштву. Било да су се међусобно допуњавали кроз разматрања сличних питања, било да су се опозитно позиционирали, строго делећи поља изучавања и бирајући различите, па и супротстављене приступе, заједно су употпунили слику наше фолклористике. Понеки од њих је осим отиска свог времена носио и печат главног уредника и најактивнијих сарадника. Ови часописи су исто тако кроз методолошке, дидактичке и критичке текстове умногоме утицали на сакупљачки рад и приређивање грађе – подстицали су бележење усмених наратива и истовремено самеравали ту грађу према класичној, вуковској, па је тако данак доминантној естетској критици у нашој науци о усменом стваралаштву у XX веку плаћен парадоксалним ограничавањем и занемаривањем могућих фолклорних токова. Упркос томе, свакако су сви ови часописи,

гласници идеја свог времена, својим разноврсним фолклорним прилозима учествовали у формирању националног културног кода и зато представљају непроцењив, драгоцен материјал за изучавање не само српске фолклористике него и наше културне историје и целокупне националне културе.

ЛИТЕРАТУРА

- Абдрашитова, Мария Овсеевна. «Загадка как жанр современного фольклорного дискурса». *Молодой ученый*. 1. 2 (январь 2012): 6–9.
- Азбелев, Сергей Николаевич. «Академик Всеволод Федорович Миллер и историческая школа русских былиноведов». *Проблемы филологии: язык и литература*. 1 (2010): 103–120.
- Андрејевић [Андрејић], Томислав Сењанин. „Загонетке у стиху (Из Поморавља, Ресаве, Левча, Шумадије и Босне)”. *Расковник*. V, 15 (1972): 61–64.
- Андрејић, Томислав Сењанин. „Дечје игре”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 12–13.
- Антонијевић, Драгослав. „Академик Душан Недељковић”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 1–4 (1984): 3–8.
- Антонијевић, Драгослав, Даринка Зечевић, Милица Илијин, Радмила Петровић. „Дијалог са проф. Душаном Недељковићем о његовом досадашњем раду на пољу етнолошких наука и фолклористике”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 389–434.
- Аранитовић, Доброло. „Проф. Радосав Меденица о покретању часописа 'Прилози проучавању народне поезије'”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 1–4 (1984): 79–86.
- Арсеньев, Алексей Борисович. «Русская диаспора в Югославии». *Русская эмиграция в Югославии*. Ред. Алексей Борисович Арсеньев, Ольга Леонидовна Кириллова, Миодраг Сибинович. Москва: Российская академия наук, Институт славяноведения и балканистики: Кафедра славистики белградского университета, 1996. 46–99.

- Аћимовић Петронијевић, Владисав. „Рат на мору (Путовање на лађи ’Галији’)”. *Расковник*. III, 6 (1970): 50–56.
- Банашевић, Никола. „Прилози проучавању народне поезије, јод. I, св. 1.”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XV/1–2 (1935а): 228–231.
- Банашевић, Никола. „О важности проучавања мотива народне поезије”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 2 (1935б): 169–173.
- Банашевић, Никола. „Прилози проучавању народне поезије, књ. I, св. 2, књ. II, св. 1–2.”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVI/1 (1936а): 119–125.
- Банашевић, Никола. „О постанку и развоју косовског и Марковог циклуса”. *Српски књижевни гласник*. XVII, књ. XLVII, бр. 7 (1936б): 532–534.
- Банашевић, Никола. „О постанку и развоју косовског и Марковог циклуса II”. *Српски књижевни гласник*. XVII, књ. XLVII, бр. 8 (1936в): 611–622.
- Банашевић, Никола. „Један дантеовски мотив у нашој народној поезији”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 519–525.
- Барјактаревевић, Фехим. „Једна нова версија српскога мевлуда”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. X/1 (1930): 83–87.
- Барјактаревевић, Фехим. „Још један доказ за источно порекло наших легенда о потопу”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIV/1–2 (1934а): 193–194.
- Барјактаревевић, Фехим. „Насредин-хоџин проблем”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIV/1–2 (1934б): 81–152.
- Барјактаревевић, Фехим. „О нашим Мевлудима и о Мевлуду уопште”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/1 (1937): 1–37.
- Барјактаревевић, Мирко. „Савремени проблеми етнологије Југославије”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 7 (1963): 527–531.
- Бећировић, Комнен. „Казивање о извору и нараштајима на извору Мораче”. *Расковник*. VIII, 27 (1981): 69–96.

- Бован, Владимир. „Пруочавање улоге народних певача у српскохрватској народној епизици”. *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*. 9 (1979): 333–350.
- Бован, Владимир. „Лазаричке народне песме на Косову и у Метохији у прошлости и у садашњости”. *Расковник*. VIII, 30 (1981): 85–104.
- Богдановић, Недељко. „Народна имена из сврљишког краја”. *Расковник*. VIII, 28 (1981): 92.
- Богичевић, Јован. „Из путописа Г. К. Дриша”. *Гласник Истџорискоџ друшћива у Новом Сагу*. III/3 (1930): 464–466.
- Божић, Драгиша. „Казивања чика-Веље Миливојчевића”. *Расковник*. II, 6 (1969): 46–48.
- Бојовић, Станоје. „Црногорски оро”. *Расковник*. VIII, 27 (1981а): 47–48.
- Бојовић, Станоје. „Синоними за глагол ударити”. *Расковник*. VIII, 29 (1981б): 67.
- Боројевић, Рајка. „Драгачевска задруга жена (поводом двадесетогодишњице рада)”. *Расковник*. V, 16 (1972): 127–128.
- Браун, Едвард. „Општи опис Угарске”. *Гласник Истџорискоџ друшћива у Новом Сагу*. VI/3 (1933): 334–351.
- Браун, Едвард. „Пут од Беча у Аустрији до Ларисе у Тесалији (наставак)”. *Гласник Истџорискоџ друшћива у Новом Сагу*. VII/1–3 (1934): 285–304.
- Будимир, Милан. „Будимир, Вергилијева златна грана и наш фолклор”. *Прилози за књижевностџ, језик, истџорију и фолклор*. V/1–2 (1925): 160–179.
- Будимир, Милан. „Pathissus – Тиса”. *Гласник Истџорискоџ друшћива у Новом Сагу*. II/1 (1929): 1–15.
- Будимировић, Душан. „Из старих књига и часописа”. *Гласник Истџорискоџ друшћива у Новом Сагу*. IV/2 (1931): 334–339.
- Витошевић, Драгиша, Добрица Ерић (прир.). *Орфеј међу шљивама: анџолооџија савремених српских џесника са села*. Крагујевац: Светлост, 1963.
- Витошевић, Драгиша. „Шта је то с нашим језиком?”. *Расковник*. I, 1 (1968а): 63.

- Витошевић, Драгиша. „О још једној злоупотреби”. *Расковник*. I, 1 (1968): 64–65.
- Витошевић, Драгиша. „’О језику, роде, да ти појем...’”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969а): 52–54.
- Витошевић, Драгиша. „У зачараном кругу (Село и култура)”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969б): 79.
- Витошевић, Драгиша. „Старице у девојачком колу. О лажним народним песмама, поново”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969в): 90–91.
- Витошевић, Драгиша. „Од гусала до модерног стиха”. *Расковник*. II, 3 (1969): 86–87.
- Витошевић, Драгиша. „Од туђица – до псовки. Две крајњости нашег савременог књижевног(!) језика”. *Расковник*. II, 6 (1969/1970): 81–82.
- Витошевић, Драгиша. „Закопано благо и змајеви”. *Расковник*. III, 7 (1970а): 129–130.
- Витошевић, Драгиша. „Село без књиге”. *Расковник*. III, 7 (1970б): 132–133.
- Витошевић, Драгиша. „О забраву и немару, поново. Славни Жак Бонсержан и непознати Бранко Милановић”. *Расковник*. V, 13 (1972а): 25–26.
- Витошевић, Драгиша. „Да ли је вуковски дух – мртав?”. *Расковник*. V, 15 (1972б): 115–134.
- Витошевић, Драгиша. „Расковничар”. *Расковник*. VI, 21 (1975): 155–156.
- Витошевић, Драгиша. „Хаџи-Тодор Димитријевић”. *Расковник*. VII, 23 (1980а): 112–113.
- Витошевић, Драгиша. „Устанак”. *Расковник*. VII, 23 (1980б): 129.
- Витошевић, Драгиша. „Да ли су писци заборавили село?”. *Расковник*. VII, 24 (1980в): 146–148.
- Витошевић, Драгиша. „Похвала прегаоцима”. *Расковник*. VIII, 29 (1981): 95–100.
- Влаховић, Петар. „Три антитузбалице народне поезије ослободилачког рата”. *Народно сиваралаштво – Folklor*. 3–4 (1962): 209–212.

- Влаховић, Петар. „Вагра и штафета у југозападној Србији и северо-источној Црној Гори”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 78–80 (1981): 22–26.
- Влаховић, Петар. „Допринос др Ника Симова Мартиновића проучавању нашег народног стваралаштва”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 1 (1983): 1–29.
- Влаховић, Петар. „Уз научно дело академика Душана Недељковића”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 1–4 (1984): 9–18.
- Војводић, Момир. „Три српска сердара (Народна јуначка песма из Мораче)”. *Расковник*. VII, 24 (1980): 11–15.
- Војводић, Момир. „Бој на Косову (По казивању златоустог Ђира Радовића из Доње Мораче)”. *Расковник*. VIII, 30 (1981): 3–18.
- Војиновић, Милица. „Ђорђе Рајковић”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. X/2 (1937): 80–212.
- Вуковић, Ђорђевије. „За једну историју књижевне периодике”. *Књижевна историја*. XVI, 62 (1983): 355 – 370.
- Вукосавлев, Сава. „Массовая рабочая песня в Србији”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 17–19 (1966): 1352–1355.
- Вучинић Варга, Дара. „Српска народна песма Косовске Митровице о социјалној револуцији”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 66–68 (1978): 37–43.
- Вучинић Варга, Дара. „Раднички фолклор ’Трепче’”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 72–73 (1979): 32–35.
- Вучић, Зоран. „Песници из подземља”. *Расковник*. VII, 25 (1980а): 134–142.
- Вучић, Зоран. „Расковничка посела”. *Расковник*. VII, 26 (1980б): 140–141.
- Вучић, Зоран. „Песничко „подземље”. *Расковник*. VIII, 27 (1981а): 160–162.
- Вучић, Зоран. „Још један разговор о ’Рокерима с Мораву’”. *Расковник*. VIII, 27 (1981б): 169.
- Вучић, Зоран. „Три живота ’Расковника’”. *Расковник*. XXVI, 100 (2000): 167–173.

- Геземан, Герхард. „Реч унапред”. *Прилози њроучавању народне њоезије*. I, 1 (1934): 1.
- Геземан, Герхард. „О Бановићу Страхињи”. *Прилози њроучавању народне њоезије*. II, 2 (1935): 145–156.
- Георгијевић, Крешимир. „Д-р Јован Радонић, Сlike из историје и књижевности”. *Гласник Истѡориској друшћива у Новом Саду*. XII/3–4 (1939): 422–477.
- Глушчевић, Зоран. „Изузетан културни прегалац”. *Расковник*. V, 15 (1975): 93–100.
- Голубовић, Загорка. „Интердисциплинарни приступ и однос антропологије и етнологије”. *Етнологија и анѡројологија: сћање и ѡерсѡекћиве*. Ур. Драгана Радојичић и Љиљана Гавриловић. Београд: Етнoлошки институт САНУ, 2005. 67–75.
- Грачева, Алла Михайловна. «Ляцкий Евгений Александрович». *Русская литература XX века. Прозаики, поэты, драматурги*. Биобиблиографический словарь. Ред. Николай Николаевич Скатов. Санкт Петербург – Москва: ИРЛИ РАН (Пушкинский Дом), ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2005. 492–493.
- Грковић, Милица. „Неке напомене о именима Срба (II)”. *Расковник*. VI, 21 (1975): 105–112.
- Грујић, Радослав. „Брачни нереди из прве половине 18 века”. *Гласник Истѡориској друшћива у Новом Саду*. I/1 (1928a): 122–124.
- Грујић, Радослав. „Како су рађале српске жене почетком 18 века”. *Гласник Истѡориској друшћива у Новом Саду*. I/1 (1928b): 124.
- Грујић, Радослав. „Како су се подизале бракоразводне парнице у првој половини XVIII века”. *Гласник Истѡориској друшћива у Новом Саду*. II/1 (1929a): 94–95.
- Грујић, Радослав. „Мушицкова акција против Вукова издања народних пословица”. *Гласник Истѡориској друшћива у Новом Саду*. II/1 (1929b): 101–103.
- Грујић, Радослав. „Из писама Николе Димитријевића, епископа темишварског 1737, 1738 и 1739 године”. *Гласник Истѡориској друшћива у Новом Саду*. III/3 (1930): 468–470.
- Данојлић, Мића. „Као ружан сан”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969): 75–77.

- Деретић, Јован. *Историја српске књижевности*. Београд: Просвета, 2004.
- Десница, Бошко. „Ропство Јанковић Стојана (Историска основа Вукове песме, III, бр 25.)”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. II/2 (1922): 196–200.
- Десница, Бошко. „Личности и прилике из прошлости Приморја”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. X/1 (1930): 77–82.
- Деспотовић, Селимир. „Зрнзов. Ујудурма Триве Тривунчевића”. *Расковник*. V, 16 (1972): 66.
- Димитријевић, Коста. „Иван Лацковић”. *Расковник*. VI, 19 (1975): 117–128.
- Димитријевић, Рашко. „Непосредност и свежина”. *Расковник*. I, 1 (1968): 45–46.
- Динић, Михаило. „Сремски бан”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. III/2 (1930): 270–272.
- Динић, Михаило. „Урица ’од Срима баница”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. V/1 (1932): 63–65.
- Динић, Михаило. „Dragutin Kostić, Miloš Kopilić – Kobilić – Obilić”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 2 (1935a): 269–270.
- Динић, Михаило. „J. Š–č, Miloš Kobilić – Hrvat?”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 2 (1935b): 276.
- Допуђа, Јелена. „Осврт на проблем класификације народних игара”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 8 (1963): 632–635.
- Ђенић, Љубиша. „Нешто треба мењати”. *Расковник*. II, 4 (1969): 96–97.
- Ђоковић, Милојко. „Летописац Златибора”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969): 92–94.
- Ђоковић, Милојко. „Из наше куће (са последњег састанка уредништва)”. *Расковник*. II, 5 (1969): 107–109.
- Ђоковић, Милојко. „Збориште, позориште или поприште? (Колико је Конгрес културне акције Србије искористио прилику коју је имао)”. *Расковник*. IV, 14 (1971/1972): 77–79.

- Ђорђевић, Десанка. „Пријем академика Душана Недељковића у његовом родном месту Исакову на Дан устанка”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 72–73 (1979): 86–89.
- Ђорђевић, Драгутин. „Влашко ’мртвачко коло’”. *Расковник*. III, 7 (1970): 87–88.
- Ђорђевић, Милош. „Гуслар у савременом немачком роману”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 612–616.
- Ђорђевић, Тихомир. „Објашњење народних пословица”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. I/2 (1921a): 224–230.
- Ђорђевић, Тихомир. „О. Стјепан Грчић, *Sinjске народне pjesme i pričanja*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. I/1 (1921b): 131–132.
- Ђорђевић, Тихомир. „Опростно писмо”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. II/1 (1922): 80–81.
- Ђорђевић, Тихомир. „N. Haxley Roller. *Notes on some South Slav beliefs and festivals*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VII/1–2 (1927a): 335–336.
- Ђорђевић, Тихомир. „Vejsil Ćurčić, *Starinsko oružje*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VII/1–2 (1927b): 336–342.
- Ђорђевић, Тихомир. „Шаулић Новица, *Српске народне pjesme I*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XI/1–2 (1931): 243–250.
- Ђорђевић, Тихомир. „The Frazer Lectures 1922–1932”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XII/2–3 (1932a): 285–287.
- Ђорђевић, Тихомир. „О. Стјепан Грчић. *Kotarske narodne pjesme*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XII/1 (1932b): 158.
- Ђорђевић, Тихомир. „О. Стјепан Грчић, *Kraljević Marko (po guslaru B. Dotnjaku)*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XII/2–3 (1932в): 285.
- Ђорђевић, Тихомир. „Неколике арбанашке народне песме”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIII/1–2 (1933): 28–43.

- Ђорђевић, Тихомир. „Српски Етнографски Зборник, књига I, Расправе и грађа, уредио Веселин Чајкановић”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XIV/1–2 (1934а): 271–272.
- Ђорђевић, Тихомир. „Из арбанашког народног предања”. Прилози проучавању народне поезије. I/1–2 (1934б): 187–200.
- Ђорђевић, Тихомир. „Шест прилога”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XV/1–2 (1935а): 191–197.
- Ђорђевић, Тихомир. „Лоше одело као заштита од урока”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XV/1–2 (1935б): 47–55.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (I)”. Прилози проучавању народне поезије. II/1–2 (1935в): 24–29.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (II)”. Прилози проучавању народне поезије. II/1–2 (1935г): 206–216.
- Ђорђевић, Тихомир. „Кувада”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XVI/2 (1936а): 199–213.
- Ђорђевић, Тихомир. „Сима Тројановић”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XVI/2 (1936б): 414–415.
- Ђорђевић, Тихомир. „Новица Шаулић, Српске народне јесме, књига I, свеска 4”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XV/1–2 (1936в): 187.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (III)”. Прилози проучавању народне поезије. III/1–2 (1936г): 43–50.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (IV)”. Прилози проучавању народне поезије. III/1–2 (1936д): 202–211.
- Ђорђевић, Тихомир. „André Mazon, Documents, contes et chansons slaves de l'Albanie du sud”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XVII/1 (1937а): 182–183.
- Ђорђевић, Тихомир. „Наср-един хоџа и Арнаути”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XVII/2 (1937б): 270.
- Ђорђевић, Тихомир. „Џемс Џорџ Фрезер, Злајна Грана”. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. XVII/2 (1937в): 350–351.

- Ђорђевић, Тихомир. Допуна уз текст Х. Поленаковића „Мијачка варијанта народне приповетке о шарану”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/2 (1937г): 275.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (V)”. *Прилози истраживању народне поезије*. IV/1–2 (1937д): 54–66.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (VI)”. *Прилози истраживању народне поезије*. IV/1–2 (1937ђ): 211–216.
- Ђорђевић, Тихомир. „Полагање самртника на земљу”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938а): 468–474.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (VII)”. *Прилози истраживању народне поезије*. V/1–2 (1938б): 73–79.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (VIII)”. *Прилози истраживању народне поезије*. V/1–2 (1938в): 193–199.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (IX)”. *Прилози истраживању народне поезије*. VI/1–2 (1939а): 53–60.
- Ђорђевић, Тихомир. „Белешке из наше народне поезије (X)”. *Прилози истраживању народне поезије*. VI/1–2 (1939б): 190–194.
- Ђорђевић, Тихомир. „Из наших народних пословица”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIX/1–2 (1940а): 153–156.
- Ђорђевић, Тихомир. „Наср-един хоџа у Босни”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIX/1–2 (1940б): 153.
- Ђорђевић, Тихомир. „Порођајни демони у веровању нашега народа (‘бабице’)”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIX/1–2 (1940в): 8–26.
- Ђорђевић, Тихомир. „*Hrvatske narodne pjesme*, knjiga osma, uredio Dr. Nikola Andrić”. XIX/1–2 (1940г): 217–218.
- Ђорђевић, Часлав, Богдан Баштовановић. „Сплаварење и сплавари”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 75–82.
- Ђорђевић Белић, Смиљана. *Посрпфолклорна ејска хроника. Жанр на ираници и иранице жанра*. Београд: Институт за књижевност и уметност, Чигоја штампа, 2016.

- Ђорђевић Белић, Смиљана. *Фиџура ђуслара. Хероизирана биођрафија и невидљива ђрадиција*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2017.
- Ђорђевић Белић, Смиљана, Јеленка Пандуревић. „Фолклор Народноослободилачке борбе (НОБ-а): изазов постсоцијалистичке и постјугословенске хуманистике”. *Књижевна историја*. LIII, 174 (2021): 163–185.
- Ђукић, Трифун. „Наставак”. *Прилози ђроучавању народне ђоезије*. III, 1 (1936): 115–116.
- Ђеравчић, Момчило. „О новинама Д. Давидовића и Д. Фрушића”. *Гласник Истђориској ђрушћива у Новом Сађу*. X/3 (1937): 340–348.
- Ђивановић, Ворђе. „Konstanty Wiskowatyj, *Poglosy historii polskiej w epice jugoslawianskiej*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVI/1 (1936): 155–159.
- Ђигалов, Александр Јурьевич. «Взгляд на Слово о полку Игореве из русской Праги». *Вестник Тверского государственного университета. Серия Филология*. 6 (2013): 273–280.
- Ђирмунский, Виктор М. *Эпическое творчество славянских народов и проблемы сравнительного изучения эпоса*. Издательство Академии наук СССР. Москва, 1958.
- Ђагора, Јово. „Култ вукова у Црној Гори”. *Расковник*. VIII, 27 (1981): 49–50.
- Ђаградка, Мирослав. «Сергей Есенин в Чехии». *Зборник Мајице срђске за славистику*. 50–51 (1996): 233 – 239.
- Ђлатановић, Момчило. „Врањске народне песме ослободилачког рата и Револуције”. *Народно стваралашћиво – Folklor*. 53–56 (1975): 37–45.
- Ђлатановић, Момчило. „Нека питања законитости развитка савременог народног стваралаштва”. *Народно стваралашћиво – Folklor*. 65 (1978): 22–31.
- Ђлатановић, Момчило. „Фолклорни ансамбл памучног комбината у Врању”. *Народно стваралашћиво – Folklor*. 72–73 (1979): 36–40.
- Ђлатановић, Момчило. „Хађи-Тодор Димитријевић као фолклорист (1889–1977)”. *Расковник*. VII, 23 (1980): 95–100.

- Златановић, Момчило. „И на шајку петокрака (Партизанске народне песме)”. *Расковник*. VIII, 28 (1981a): 5–6.
- Златановић, Момчило. „Лирске народне песме из јужне и источне Србије. Уводне напомене”. *Расковник*. VIII, 30 (1981b): 143–156.
- Иванић, Душан. „Вукова школа у Српском књижевном јаснику (1901–1914)”. *Својина „Српској књижевној јаснику”*. Ур. Синиша Тутњевић, Марко Недић. Нови Сад – Београд: Матица српска, ИКУМ, 2003. 97–103.
- Иванов, Вјачеслав. „О редоследу животиња у обредним фолклорним текстовима”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 109–114.
- Илијин, Милица. „Шетна кола”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 5 (1963): 355–359.
- Илијин, Милица. „Професор Недељковић и ’Народно стваралаштво’”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 1–4.
- Исаиловић, Васа. „О Иришкој слепачкој академији”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. II/1 (1929): 95–96.
- Јанић, Ђорђе. „Повратак месечини”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969): 69–73.
- Јанић, Ђорђе. „Попевка завичају”. *Расковник*. II, 3 (1969): 70–72.
- Јанић, Ђорђе. „Куде си била, море”. *Расковник*. III, 10 (1970): 96–100.
- Јанић, Ђорђе. „Чудне шале”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 106–109.
- Јанковић, Љубица С. „Рад академика Душана Недељковића у Етнографском институту Српске академије наука и уметности”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 5–10.
- Јанкулов, Борислав. „Преисторијско доба Војводине. I Камено доба”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. VII/1–3 (1934): 1–63.
- Јанкулов, Борислав. „Преисторијско доба Војводине. Бакарно доба Војводине”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. VIII/2 (1935a): 165–198.
- Јанкулов, Борислав. „Преисторијско доба Војводине. II Бронзано доба”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. VIII/3 (1935b): 341–359.

- Јанкулов, Борислав. „Преисторијско доба Војводине. Бронзано доба (наставак)”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. IX/1 (1936а): 1–18.
- Јанкулов, Борислав. „Преисторијско доба Војводине. Бронзано доба”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. IX/3: (1936б): 241–256.
- Јанкулов, Борислав. „Преисторијско доба Војводине. Железно доба”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. X/2 (1937а): 121–141.
- Јанкулов, Борислав. „Последњи изданци преисторијских статуета”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. X/3 (1937б): 312–313.
- Јанкулов, Борислав. „Халштатско доба”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. X/4 (1937в): 379–412.
- Јанкулов, Борислав. „Железно доба Војводине. Порекло латенске културе”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. XII/3–4 (1939): 257–284.
- Јанкулов, Борислав. „Халштатска и латенска налазишта у Војводини”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. XIII/3–4 (1940): 225–250.
- Јаћимовић, Миодраг. „Лична мушка и женска имена у првој половини XIX века у селима Качерске књежине”. *Расковник*. VIII, 28 (1981): 85–91.
- Јевтовић, Лала. „Солунци причају”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969а): 29–40.
- Јевтовић, Лала. „Куд се деде безазлених благо”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969б): 77–79.
- Јевтовић, Лала. „Да ли је наша етнологија на странпутици?”. *Расковник*. II, 6 (1969/1970): 108–111.
- Јевтовић, Лала. „’Исповедам се само цвећу...’”. *Расковник*. III, 8 (1970а): 67–70.
- Јевтовић, Лала. „Две сељанке”. *Расковник*. III, 10 (1970б): 68–76.
- Јевтовић, Лала. „’Не сећам се ни имена свога...’”. *Расковник*. IV, 13 (1971): 75–79.

- Јевтовић, Лала. „Леле, куку, а оно – дете...”. *Расковник*. V, 16 (1972а): 62–64.
- Јевтовић, Лала. „’Руке ширим, у лице га љубим’”. *Расковник*. V, 17 (1972б): 79–80.
- Јевтовић, Лала. „Мајка – Рајка”. *Расковник*. VI, 20 (1975а): 153–156.
- Јевтовић, Лала. „Култура села, преображај и питања”. *Расковник*. VI, 21 (1975б): 139–144.
- Јевтовић, Лала. „Како се сељак ограђује (одломак из већег рада)”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 113–116.
- Јевтовић, Лала, Драгиша Божић и Миливоје Трнавац. „Из причања старих ратника”. *Расковник*. V, 15 (1972): 55–57.
- Јелачић, Алексеј. „Евг. Ляцкий, Слово о Полку ИіоревѢ, Праце slovan-skeho ustavu, XII, Праг, 1934, стр. 233 и мапа” (приказ). *Руски архив*. 8. 30–31 (1935): 277–280.
- Јелизаренкова, Татјана, Владимир Топоров. „Трита у бунару: ведска варијанта архаичне схеме”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 115–119.
- Јеремић Ристо. „Порекло становништва у Земуну”. *Гласник Истїорскої друшїтва у Новом Саду*. X/4 (1937): 442–448.
- Јеремић, Ристо. „Прилози проучавања хајдучије у Срему од 1762 до 1810”. *Гласник Истїорскої друшїтва у Новом Саду*. XIII/1–2 (1940): 142–156.
- Јованић, Алексије. „Повлачење. Сећање из рата 1915–1918”. *Расковник*. V, 18 (1972): 45–55.
- Јованић, Гвозден. „Књига у селу”. *Расковник*. II, 6 (1969/1970): 105–107.
- Јовановић, Мирослав. *Руска емирација на Балкану 1920–1940*. Београд: Чигоја штампа, 2006.
- Јовашевић, Драгољуб. „Фестивал у ужичкој републици 1941”. *Народно стїваралашїво – Folklor*. 20 (1966): 1468–1470.
- Јовашевић, Драгољуб. „Сусрети са проф. Душаном Недељковићем у Устанку 1941. и бризи о фолклору”. *Народно стїваралашїво – Folklor*. 78–80 (1981): 48–50.
- Јовић, Бојан. „’Стари’ и ’нови’, ’стари’ и ’млади’ – неки аспекти односа традиционално/модерно у Срїском књижевном іласнику”. *Сїо іодина „Срїскої књижевної іласника”*. Ур. Синиша Тутњевић,

- Марко Недић. Нови Сад – Београд: Матица српска, ИКУМ, 2003. 73–83.
- Јовић, Душан. „О значају Даничићевог рада за нашу науку и културу”. *Расковник*. VI, 22 (1975): 113–116.
- Јововић, Милена. „У поход Косову”. *Расковник*. V, 17 (1972): 6–7.
- Јојкић, Василије. „Један опис Турије из 1859”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. V/1 (1932): 104–107.
- Кавецић, Радоје. „’Како си како ми живиш?...’ Стара војничка писма”. *Расковник*. VII, 25 (1980а): 69–74.
- Кавецић, Радоје. „Стара војничка писма. ’...KÖNEN SIE ALLAJNE DAS FELD BEARBEITEN OHNEN MICH...’ (...Могосте ли сами поље да обрадите без мене...)”. *Расковник*. VII, 26 (1980б): 90–96.
- Кавецић, Радоје. „Стара војничка писма. ”Тешко мени без вас моји родитељи””. *Расковник*. VIII, 27 (1981): 110–114.
- Караклајић, Ђорђе. „Анкетна акција Радио–Београда о традицији песама Револуције”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 66–68 (1978): 113–118.
- Карановић, Зоја и Татјана Вујновић. „Српска фолклористика у публикацији *Народно стваралаштво – Folklor*”. *Савремена српска фолклористика I*. Ур. Зоја Карановић и Јасмина Јокић. Нови Сад: Филозофски факултет, 2013. 151–179.
- Караџић, Вук Стефановић. „Предговор”. *Српске народне пјесме I. Сабрана дела Вука Караџића*. Књ. 4. Пр. Владан Недић. Београд: Просвета, 1975, 553–583.
- Каровски, Лазо. „Македонската народна песна за Тито”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 57–64 (1976/1977): 9–16.
- Каровски, Лазо. „XXV конгрес на Сојузат на здруженијата на фолклористите на Југославија”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 69–70 (1979): 64–67.
- Каровски, Лазо. „Извори народне пјесме о Титу”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 74–76 (1980): 26–30.
- Кецман, Милорад. „Трагом традиције песама Револуције”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 66–68 (1978): 119–125.

- Килибарда, Новак. „Сакупљање незабиљежених народних пјесама и прича у никшићком крају”. *Расковник*. V, 16 (1972): 97–100.
- Кићовић, Мираш. „Јован Хацић као историчар”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. I/1 (1928): 72–91.
- Кнежевић, Милан. „Преља на месецу”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 155–174.
- Ковачевић, Божа. „Помен Краљевића Марка код банатских Румуна”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. II/2 (1929): 250.
- Ковачевић, Божидар. „Враз и народна песма”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XII/2–3 (1932): 169–170.
- Ковачевић, Војислав. „Савремени приказ насеља Надаља”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. III/2 (1930): 279–283.
- Ковачевић, Иван. *Историја српске етнологије II. Правци и одломци*. Београд: Српски генеалогски центар, 2001.
- Ковачевић, Иван. „Из етнологије у антропологију (Српска етнологија у последње три деценије 1975–2005)”. *Етнологија и антропологија: сјање и њерсејектине*. Ур. Драгана Радојичић и Љиљана Гавриловић. Београд: Етнологски институт САНУ, 2005. 11–19.
- Ковић, Милош. „Политичка улога Српског књижевног гласника (1901–1914)”. *Сто година „Српског књижевног гласника”*. Ур. Синиша Тутњевић, Марко Недић. Нови Сад – Београд: Матица српска, ИКУМ, 2003. 363–378.
- Колаковић, Вера. „Исповест једног сељака”. *Расковник*. VI, 20 (1975): 75–80.
- Контић, Миладин. „Покајање (Лелекачи и тужбалице)”. *Расковник*. VIII, 27 (1981): 44–46.
- Костадиновић, Радомир. „Замрлост културног рада у заосталим селима”. *Расковник*. II, 6 (1969): 111–112.
- Костић, Драгутин. „Старост народног епског песништва нашег”. Сепарат прештампан из *Јужнословенског филолога*. Књ. 12. Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1933.
- Костић, Драгутин. „Разликовање народних епских песама”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 1 (1935а): 30–34.

- Костић, Драгутин. „Неколико бележака о народној традицији (Поводом чланка г. проф. Ст. Станојевића)”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 2 (1935б): 156–168.
- Костић, Драгутин. „*Сербский эйос*. Переводы Н. Гальковского и Н. Кравцова. Редакция, исследование и комментарии Н. Кравцова, Москва-Ленинград, Academia, 1933. г. 652 с., в. 8” (приказ). *Руски архив*. 8. 30–31 (1935в): 270–275.
- Костић, Драгутин. „Новији прилози проучавању народне поезије”. *Српски књижевни гласник*. XVII, књ. XLVII, бр. 3 (1936а): 196–209.
- Костић, Драгутин. „Најновији прилози проучавању народне поезије II”. *Српски књижевни гласник*. XVII, књ. XLVII, бр. 4 (1936б): 264–280.
- Костић, Драгутин. „Најновији прилози проучавању народне поезије III”. *Српски књижевни гласник*. XVII, књ. XLVII, бр. 5 (1936в): 356–375.
- Костић, Драгутин. „Најновији прилози проучавању српске поезије”. *Српски књижевни гласник*. XVII, књ. LXVIII, бр. 3 (1936г): 211–223.
- Костић, Драгутин. „Одговор”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936д): 150–153.
- Костић, Драгутин. „Ђачка песмарица из доба Бранкова школовања у Карловцима”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. X/1 (1937а): 64–73.
- Костић, Драгутин. „Вуча Џенерал и син му Велимир”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. X/2 (1937б): 213–220.
- Костић, Драгутин. „Три песме о ’паденију Србије год. 1813’ у песмарици војвођанских ђака”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. X/4 (1937в): 453–459.
- Костић, Драгутин. „Откуд Змај-Огњаном Вуку тај надимак (Der Zuname ’Zmaj’ des Vuk Grgurević)”. *Прилози проучавању народне поезије*. VI, 1 (1939): 95–98.
- Кошутић, Владета. „Лира земаљска и вечна”. *Расковник*. I, 1 (1968): 47–51.

- Кошутић, Владета. „Туђа коза пунија лоја”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969): 47–52.
- Кошутић, Владета. „Грбаљ непознат и непризнат”. *Расковник*. II, 6 (1969/1970): 51 – 55.
- Кошутић, Владета. „Говор огрубљен и осиромашен”. *Расковник*. III, 7 (1970a): 93–96.
- Кошутић, Владета. „Прегршт ријечи из Босанске крајине”. *Расковник*. III, 8 (1970b): 89–91.
- Кошутић, Владета. „Лика старог лика”. *Расковник*. IV, 11 (1971): 103–105.
- Кошутић, Владета. „Стари ратници говоре”. *Расковник*. V, 17 (1972a): 41–62.
- Кошутић, Владета. „Најлепше ја сас своје ноге кад одиш”. *Расковник*. V, 17 (1972b): 75–78.
- Кошутић, Владета. „Томанија, мудрица сврљишка”. *Расковник*. VI, 20 (1975a): 71–74.
- Кошутић, Владета. „Животно дело Владана Недића”. *Расковник*. VI, 21 (1975b): 133–138.
- Кошутић, Владета. „Кална, рудник народословља”. *Расковник*. VII, 24 (1980a): 63–71.
- Кошутић, Владета. „Изреке и лепорекости из околине Калне”. *Расковник*. VII, 24 (1980b): 87–90.
- Кошутић, Владета. „Ајдучки и лирски оставци. Записи из сокобањскога и сврљишкога краја”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 3–7.
- Кравцов, Николай. *Сербский эпос*. Москва: Academia, 1933.
- Крстајић, Ранко. „Вук на вука неће ка’ чоек на чоeka (казивања Радована Бећировића – Требјешког)”. *Расковник*. VIII, 27 (1981): 105–109.
- Крстић, Бранислав. „Значење завршних стихова песме Бановић Страхиња (Die Schlussverse des Liedes von Banović Strahinja)”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 2 (1935): 241–242.
- Крстић, Бранислав. „Старост окултних мотива у нашим народним песмама (Das Alter der okkulten Motive im Volkslied)”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936): 116–117.

- Лазић, Живојин. „Из ратног дневника”. *Расковник*. V, 17 (1972): 55–56.
- Лакићевић, Драган. „Народна предања у обради”. *Расковник*. VII, 23 (1980a): 106–108.
- Лакићевић, Драган. „Песма је горостас – говорио је Владан Недић (Запис о петогодишњици смрти)”. *Расковник*. VII, 25 (1980b): 149–152.
- Лакићевић, Драган. „Ружни бисери нове ’народне’ поезије (прилог пручавању ’народног’ некуса)”. *Расковник*. VII, 26 (1980v): 117–122.
- Лакићевић, Драган. „О казивачу и песми”. *Расковник*. VIII, 30 (1981): 18–19.
- Лалевић, Миодраг. „Јаша Продановић: *Наша народна књижевност*”. *Прилози проучавању народне поезије*. I, 1 (1934a): 139–140.
- Лалевић, Миодраг. „Драг. Костић: *Сйаростй народној ејској йеснишйива нашеј*”. *Прилози проучавању народне поезије*. I, 2 (1934b): 269–271.
- Лалевић, Миодраг. „Сима Пандуровић: Један значај народне поезије”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 2 (1935): 277.
- Лалевић, Миодраг. „Однос и везе бугаршлица и тужбалица”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936): 50–73.
- Лалевић, Миодраг. „Бугаршлице и уметничка песма”. *Прилози проучавању народне поезије*. IV, 2 (1937): 174–199.
- Лалевић, Миодраг. „Две антологије народног песништва”. *Прилози проучавању народне поезије*. V, 2 (1938): 294–300.
- Латковић, Видо. „Једна руска студија о нашим народним песмама”. *Прилози проучавању народне поезије*. I, 2 (1934): 263–269.
- Латковић, Видо. „(Две студије г. Олесницког о личности Ђерзелез Алије)”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 1 (1935a): 123–126.
- Латковић, Видо. „Стјепан Бановић: ’Kad je živio Tomić Mihovil?’”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 1 (1935b): 140.
- Латковић, Видо. „Драг. Костић: Песма о верном слуги (Прилог проучавању народног епског песништва)”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936): 137–202.

- Латковић, Видо. „Крешимир Георгијевић: Српскохрватска народна песма у пољској књижевности”. *Прилози проучавању народне поезије*. V, 1 (1937): 149–151.
- Левинтон, Георгиј. „Нека општа питања изучавања свадбеног обреда”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 95–102.
- Лесковац, Младен. „Михаило Витковић”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. VIII/1 (1935): 21–49.
- Лесковац, Младен. „Четири нештампана писма Ст. М. Љубише”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VI/1 (1936): 133–135.
- Липовац, Јован. „Из живота попа Вука Поповића (1809–1876)”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. IV/1 (1931): 133–135.
- Лукић, Радомир. „Ружне појаве, али и рђава културна политика!”. *Расковник*. VII, 25 (1980): 128–129.
- Љацка, Вида. „Ђорђе Поливка”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIII/1–2 (1933): 244–245.
- Љацки, Евгеније Александрович. „Историјска песма и ’биљина’”. *Руски архив*. 8. 32–33 (1935): 48–61.
- Љацки, Евгеније Александрович. „Неколико тумачења мога гледишта на *Слово о њуку Игорову* (’Повест о кнежевима Игору, Свјатославу и историјској судбини руске земље’)”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVI/1 (1936): 1–8.
- Љацки, Евгеније Александрович. „Аналогије у постанку руских историских песама и бугарштица”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 495–499.
- Љубинковић, Ненад. „Старо и ново у обликовању епске легенде о Титу”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 57–64 (1976/1977): 17–30.
- Марган, Владимир. „Грађа за топономастику Војводине”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. XIII/3–4 (1940): 251–259.
- Маретић, Томо. „Још неколико речи о Ивану Сењанину”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. X/2 (1930): 245–246.

- Маринковић, Радован. „Викалице (борба против града)”. *Расковник*. V, 16 (1972): 78–79.
- Маринковић, Радован. „Примери драгачевског говора”. *Расковник*. VI, 22 (1975): 89–90.
- Маринковић, Радован, Славко Николић. „Казивања из Драгачева”. *Расковник*. V, 16 (1972): 82–85.
- Мариновић, Никола. „Три Вукова следбеника... и једно питање”. *Расковник*. II, 5 (1969): 95–99.
- Мариновић, Никола. „То је било најлепше и најтеже”. *Расковник*. III, 7 (1970): 140–141.
- Маричић, Драгомир. „Под старим храстом”. *Расковник*. IV, 11 (1971): 89–92.
- Марјановић, Душан. „Проблем Ђерзелез Алије”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936): 90–101.
- Марковић, Благоје. „Из народнога говора Врачана”. *Расковник*. III, 10 (1970): 79–80.
- Марковић, Љубомир. „Владимир Тошић”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 126–128.
- Марсенић, Тихомир. „Из народних говора васојевићког краја”. *Расковник*. VI, 19 (1975а): 104–112.
- Марсенић, Тихомир. „Из народних говора васојевићког краја (наставак)”. *Расковник*. VI, 20 (1975б): 119–120.
- Марсенић, Тихомир. „Из народних говора васојевићког краја (III)”. *Расковник*. VI, 21 (1975в): 113–118.
- Марсенић, Тихомир. „Из говора васојевићког краја (IV)”. *Расковник*. VI, 22 (1975г): 90–92.
- Мартиновић, Нико. „Раднички фолклор Црне Горе”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 12 (1964): 891–898.
- Мартинович, Нико. «Рабочая песня и рабочий фольклор в Югославии». *Народно стваралаштво – Folklor*. 17–19 (1966): 1369–1380.
- Матић, Светозар. „Белешке о српској црквеној драми”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. IV/3 (1931): 460–462.

- Матић, Светозар. „Сремске песме у Вуковој збирци”. *Прилози љроучавању народне љоезије*. I, 1–2 (1934): 146–164.
- Матић, Светозар. „Једна стара народна песма из Срема”. *Гласник Истљориској друшћива у Новом Саду*. VIII/3 (1935): 447–448.
- Матић, Светозар. „’Аднаћ Ђурка из бијеле Сенте””. *Гласник Истљориској друшћива у Новом Саду*. IX/2 (1936): 181.
- Матић, Светозар. „Драгутин Костић: Тумачења друје књије ’Срјских народних љјесам’ Вука Сћ. Караџића”. *Прилози љроучавању народне љоезије*. V, 2 (1937): 308–313.
- Матић, Светозар. „Белешка о епској импровизацији”. *Прилози љроучавању народне љоезије*. VI, 1 (1939): 70–75.
- Матицки, Миодраг. „Прилози љроучавању народне љоезије (1934–1939)”. *Научни сасћјанак славистћја у Вукове дане*. 9, 1979: 361–367.
- Матицки, Миодраг. „Необична српска презимена”. *Расковник*. VII, 23 (1980): 23–26.
- Матицки, Миодраг. „Четврти живот Расковника”. *Књижевна истљорија*. XXXIII, 113–115 (2001): 187–189.
- Матицки, Миодраг. „Трагом утврћивања српске књижевне традиције”. *Сћо љодина „Срјској књижевној љласника”*. Ур. Синиша Тутњевић, Марко Недић. Нови Сад – Београд: Матица српска, ИКУМ, 2003. 45–51.
- Меденица, Радосав. „Хасанајиница у народу”. *Прилози љроучавању народне љоезије*. I, 1 (1934а): 135–136.
- Меденица, Радосав. „Др. Светислав Стефановић: Сћјудије о народној љоезији”. *Прилози љроучавању народне љоезије*. I, 1 (1934б): 140–141.
- Меденица, Радосав. „Магазин сјеверне Далмације 1934”. *Прилози љроучавању народне љоезије*. I, 1 (1934в): 278–279.
- Меденица, Радосав. „Урош Џонић: Свети Сава у народним и уметничким песмама”. *Прилози љроучавању народне љоезије*. II, 1 (1935а): 133–134.
- Меденица, Радосав. „Тих. Р. Ђорђевић: Свети Сава и Хасан-паша”. *Прилози љроучавању народне љоезије*. II, 1 (1935б): 134–135.

- Меденица, Радосав. „Сава Р. Тохољ: *Наша народна ејика*”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. II, 1 (1935в): 136–138.
- Меденица, Радосав. „Д. Вушовић: Значење завршних стихова у народној песми ’Бановић Страхиња’”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. III, 1 (1936а): 157.
- Меденица, Радосав. „Д. Костић: Значење завршних стихова у народној песми ’Бановић Страхиња’”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. III, 1 (1936б): 157.
- Меденица, Радосав. „Бранислав Крстић: Још нешто о завршним стиховима песме ’Бановић Страхиња’”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. III, 1 (1936в): 157.
- Меденица, Радосав. „Др. Никола Банашевић: *Циклус Марка Краљевића и одјеци француско-йталијанске вишешке књижевности*”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. III, 2 (1936г): 300–304.
- Меденица, Радосав. „Драг. Костић: Најновији прилози проучавању народне поезије”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. III, 2 (1936д): 318.
- Меденица, Радосав. „Н. Банашевић: О постанку Маркова циклуса”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. III, 2 (1936ђ): 318.
- Меденица, Радосав. „Никола Вулић: Бановић Страхиња”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. IV, 1 (1937а): 160.
- Меденица, Радосав. „Драг. Костић: Завршно о завршним стиховима у Вукову Бановићу Страхињи”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. IV, 2 (1937б): 323.
- Меденица, Радосав. „Др. Крешимир Георгијевић: Муркова Хасанагиница”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. V, 2 (1938а): 302–303.
- Меденица, Радосав. „Новица Шаулић: Српске народне пјесме, књ. I”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. V, 2 (1938б): 303.
- Меденица, Радосав. „Dr. Matthias Murko: Das original von Goethes ’Klaggesang von der eden Fraven des Asan Aga’ (Asanaginica) in der Literatur un im Volksmunde durch 150 Jahre”. Прилози *йроучавању народне йоезије*. VI, 1 (1939а): 126–136.

- Меденица, Радосав. „Новица Шаулић: Вук Лопушина”. *Прилози љроучавању народне ѿезије*. VI, 1 (19396): 144–145.
- Мелетински, Јелезар. „Питање примене структурно-семиотичког метода у фолклористици”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 49–67.
- Мерковић, Лазар. „Стваралаштво Балинта Вујкова”. *Расковник*. V, 15 (1972): 104–106.
- Мечанин, Радмила. „Белешка записивача”. *Расковник*. VII, 23 (1980а): 21–22.
- Мечанин, Радмила. „Не ваља се... (Народна варовања из Драгачева)”. *Расковник*. VII, 26 (1980б): 30–36.
- Миленкович, Тома. «Общество русских ученых в Югославии 1920–1941». *Русская эмиграция в Югославии*. Ред. Алексей Борисович Арсеньев, Ольга Леонидовна Кириллова, Миодраг Сибинович. Москва: Российская академия наук, Институт славяноведения и балканистики: Кафедра славистики белградского университета, 1996. 136–147.
- Милетић, Чедомир. „Стрељање у Рогојевцу”. *Расковник*. IV, 12 (1971): 33–47.
- Миллер, Всеволод Федорович. *Экспурсы в область русского народного эпоса*. I–VIII. Москва, 1892.
- Милосављевић, Радојко. „Песме из Ресаве”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 12.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Непризната писменост”. *Расковник*. I, 2 (1968/1969): 43–45.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „О једном занемарено народном стваралаштву”. *Расковник*. II, 5 (1969): 79–82.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Из шумарског речника”. *Расковник*. II, 6 (1969/1970): 79–80.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Пример младих Ваљеваца”. *Расковник*. III, 7 (1970а): 130–132.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Може ли се, бар унеколико, надокнадити пропуштена прилика?”. *Расковник*. III, 8 (1970б): 109–111.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Пештерац премешта торове и тови овнове”. *Расковник*. III, 9 (1970в): 93–94.

- Милошевић Бревинац, Милорад. „Нешто речи из рашког говора”. *Расковник*. III, 9 (1970г): 109–111.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Ношња и понашање”. *Расковник*. III, 10 (1970д): 106–109.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Речи и пословице из личног говора”. *Расковник*. IV, 11 (1971а): 153–155.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Гозба паса”. *Расковник*. IV, 11 (1971б): 157–159.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „И по начину говора сељаци процењују школована човека”. *Расковник*. IV, 12 (1971в): 64–65.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Савремене наше шаренице на селу”. *Расковник*. IV, 13 (1971г): 99–101.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Самоникли културни захвати на селу”. *Расковник*. IV, 14 (1971/1972): 73–76.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Дивљине и питомине”. *Расковник*. V, 15 (1972а): 77–82.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Народни светлокази”. *Расковник*. V, 15 (1972б): 83–88.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Путовање – школовање”. *Расковник*. V, 17 (1972в): 102–105.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Проба”. *Расковник*. V, 17 (1972/1973а): 79–81.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Осврт на ’шабачку чивију””. *Расковник*. V, 18 (1972/1973б): 109–111.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Кратак осврт на јавно мњење села”. *Расковник*. VI, 19 (1975а): 77–92.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Снаша у улози куме (Предавање имена)”. *Расковник*. VI, 20 (1975б): 116–118.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Престиж”. *Расковник*. VI, 21 (1975в): 93–104.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Социолошки вид заштите човекове средине на селу”. *Расковник*. VI, 22 (1975г): 123–139.
- Милошевић Бревинац, Милорад. „Украшавање грађевина на селу”. *Расковник*. VII, 23 (1980а): 75–77.

- Милошевић Бревинац, Милорад. „Преображај рубља на селу”. *Расковник*. VII, 25 (1980б): 75–78.
- Милошевић Ђорђевић, Нада. „Павле Поповић и изучавање народне књижевности”. *Народна књижевност. Сабрана дела Павла Појовића*. Књ. III. Ур. Нада Милошевић Ђорђевић. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2000. 127–133.
- Милутиновић, Никола. „Д-р Јован Савковић. *Српска интелекцијација у Војводини пре и после рата*”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. IV/1 (1931): 160.
- Миљковић, Бранислав. „Љубомир Стојановић: *Живот и рад Вука Стеф. Караџића*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. I/1 (1921): 139.
- Минић, Војислав. „О смрти, болу и поносу”. *Расковник*. IV, 14 (1971/1972): 67–70.
- Мирковић, Лазар. „Опросно писмо”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. III/1–2 (1923а): 231–236.
- Мирковић, Лазар. „Хришћанско-етички и хеортолошки елеменат у две народне песме”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. III/1–2 (1923б): 141–149.
- Мирковић, Лазар. „Богојављенске народне песме”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VI/2 (1926): 202–205.
- Мирковић, Лазар. „Из ризница фрушкогорских манастира”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. II/1 (1929): 176–193.
- Мирковић, Никола. „Место рођења Ђерзелез Алије (Der Geburtsort des Đerzelez Alija)”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936): 117–118.
- Митић, Србољуб. „Косовски круг”. *Расковник*. V, 15 (1972): 3–7.
- Митић, Србољуб. „СТИШКЕ ПСОВКЕ, КЛЕТВЕ И БЛАГОСЛОВИ”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 14–22.
- Митровић, Ранко. „Тежачка казивања”. *Расковник*. II, 5 (1969): 49–51.
- Михајловић, Велимир. „’Ти га имаш – ја се њиме служим’. Народна загонетка (име)”. *Расковник*. IV, 11 (1971): 183–186.
- Младеновић, Оливера. „Сценско извођење партизанских игара”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 1 (1962): 21–26.

- Младеновић, Оливера. „Коло као основни облик игре Јужних Словена”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 7 (1963): 503–508.
- Младеновић, Оливера. „Милица Илијин”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 69–70 (1979): 61–64.
- Младеновић, Оливера. „Професор Душан Недељковић – главни и одговорни уредник часописа ’Народно стваралаштво’”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 1–4 (1984): 19–26.
- Младеновић, Оливера, Миодраг Стојановић. „Свечани скуп фолклориста Југославије у част академика Душана Недељковића”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 72–73 (1979): 1–20.
- Младеновски, Симо. „Тито во македонската народна поезија”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 46 (1973): 1–10.
- Момировић, Петар. „Народ као чувар и заштитник споменика културе (Поводом оснивања ’Покрета за чување старина’)”. *Расковник*. IV, 13 (1971): 82–87.
- Недељковић, Душан: „Прилог проучавању законитости развитка нашег народног певања у периоду народне револуције, ослободилачког рата и изградње социјализма Југославије”. *Зборник радова, књ. LXVIII. Етнографски институти, књ. 3*. Ур. Душан Недељковић. Београд: Српска академија наука, 1960. 39–167.
- Недељковић, Душан: „Прва етапа прелажења колективног у индивидуално и обратно у народном стваралаштву и критеријум овог прелажења”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 2 (1962б): 98–108.
- Недељковић, Душан: „Друга етапа прелажења колективног у индивидуално и обратно у народном стваралаштву и критеријум овог прелажења”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 3–4 (1962в): 186–197.
- Недељковић, Душан. „Трећа етапа прелажења колективног у индивидуално и обратно у народном стваралаштву и критеријум овог прелажења”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 5 (1963а): 328–343.

- Недељковић, Душан. „Законита напредност наше народне песме”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 6 (1963б): 408–412.
- Недељковић, Душан. „Динамичка структура препорода савременог народног стваралаштва народа Југославије са нарочитим обзиром на улогу и значај радничког фолклора”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 7 (1963в): 494–502.
- Недељковић, Душан. „Проблеми развитка данашњег радничког фолклора”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 12 (1964): 869–890.
- Недељковић, Душан. „Још један од извора и путева настанка партизанске песме ’Крајински смо млади партизани’”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 20 (1966): 1444–1455.
- Недељковић, Душан. „Васил Хаџиманов”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 35–36 (1970): 172–187.
- Недељковић, Душан. „Полигенетски карактер стваралачког преображаја народних песама револуције”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 37–38 (1971): 16–28.
- Недељковић, Душан. „Народни песник о другу Титу”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 57–64 (1976/1977): 1–8.
- Недељковић, Душан. „Песме манифести у народном стваралаштву и поезији наше револуције и највише моралне вредности и категорички императиви нашег времена”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 78–80 (1981а): 1–12.
- Николић, Ненад. „Концепције српске и југословенске књижевности Павла Поповића”. *Зборник Мајице српске за књижевности и језик*. LVII/2 (2009): 267–295.
- Николић, Радојко. „Народне речи из чачанског краја”. *Расковник*. IV, 13 (1971): 71–73.
- Николић, Радојко. „Верни другови”. *Расковник*. V, 16 (1972): 57–62.
- Николић, Радојко. „Мотив књиге на надгробницима” *Расковник*. VI, 19 (1975а): 93–100.
- Николић, Радојко. „Представа жене над надгробницима”. *Расковник*. VI, 20 (1975б): 107–116.

- Николић, Радојко. „Надгробни дозиви”. *Расковник*. VI, 22 (1975в): 71–84.
- Николић Стојанчевић, Видосава. „Илинденска епопеја и наша народна песма ослободилачке борбе и револуције”. *Народно сиваралашиво – Folklor*. 26–27 (1968): 133–152.
- Опачић, Станко Ђаница. „О народним нарицаљкама са Кордуна”. *Расковник*. IV, 11 (1971): 149.
- Опачић, Станко. „Пост. Прича старог граничара Симе Ђакића са Ђакић пољане (Кордун)”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 88–89.
- Опачић, Станко. „Народна бајања са Кордуна”. *Расковник*. VIII, 29 (1981): 20–22.
- Оровић, Саво. „Две епске народне песме ослободилачког рата”. *Народно сиваралашиво – Folklor*. 2 (1962): 93–97.
- Павић, Оливера, Александар Антић. „Змију у главу или – змије у главама?”. *Расковник*. V, 15 (1972): 135–137.
- Павићевић, Светислав. „Ако је заостало, није пропало”. *Расковник*. III, 10 (1970): 103–106.
- Павићевић, Слободан. „Да л’ су лири струне потргане. Уз разговор о новим ’народним’ песмама”. *Расковник*. II, 3 (1969а): 83–86.
- Павићевић, Слободан. „Црвени јасен сна”. *Расковник*. II, 5 (1969б): 75–78.
- Павловић, Драгољуб. „Павле Поповић као научник и књижевни историчар”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XXV/3–4 (1959): 197–208.
- Павловић, Миливоје. „Вукова награда без вуковског духа”. *Расковник*. II, 4 (1969): 99–100.
- Павловић, Миливоје. „’Да те не стигне што је мене стигло’ (Из књиге ’Печалбари’ Д. Манића Форског)”. *Расковник*. VII, 23 (1980а): 60–70.
- Павловић, Миливоје. „Целати против Његоша”. *Расковник*. VII, 25 (1980б): 125–128.
- Палавестра, Предраг. „Павле Поповић и историјска критика у српској књижевности”. *Научни сасијанак слависта у Вукове дане*. Св. 9. Београд: МСЦ, 1979. 235–251.

- Палавестра, Предраг. „Српски књижевни јласник и српска грађанска мисао”. *Стој година „Српској књижевној јласника”*. Ур. Синиша Тутњевећ, Марко Нећић. Нови Сад – Београд: Матица српска, ИКУМ, 2003. 25–29.
- Пандуревић, Јеленка, Саша Кнежевић. „Иструли ми дуња у фиоци. Усменопоетско наслеђе и карика која недостаје”. *Савремена српска фолклористика VI*. Ур. Данијела Петковић и Бошко Сувајћић. Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Центар за културу „Вук Караћић” у Лозници, 2019. 97–120.
- Паунић, Драгутин. „Уметност бити Богосав Живковић”. *Расковник*. V, 15 (1972): 107–112.
- Пејовић Беговић, Јованка. „Сећања (Из животописа ’Испаћена жена’)”. *Расковник*. II, 5 (1969): 41–45.
- Пејчић, Хривстоје. „Синоними за глагол ’напио се’ (Из говора Лужнице и Горњег Понишавља)”. *Расковник*. VIII, 29 (1981): 65–66.
- Пековић, Ратко. „За неимаре или за пензионере?”. *Расковник*. II, 4 (1969): 97–98.
- Пековић, Слободанка. „О клетви”. *Расковник*. III, 8 (1970): 100–102.
- Петковић, Данијела. „Фолклор на страницама *Руској архива*”. *Часопис „Руски архив” (1928–1937) и култура руске емиграције у Краљевини СХС/Југославији*. Ур. Весна Матовић и Станислава Бараћ. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2015. 351–364.
- Петковић, Данијела. „Драгутин Костић као проучавалац усмене традиције”. *Савремена српска фолклористика IV*. Ур. Бошко Сувајћић. Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 2017. 83–99.
- Петковић, Данијела. „Тихомир Ђорђевић у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор*”. *Савремена српска фолклористика VI*. Ур. Данијела Петковић и Бошко Сувајћић. Београд – Тршић: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска

- библиотека „Светозар Марковић”, Центар за културу „Вук Караџић” у Лозници, 2019. 33–46.
- Петковић, Данијела. „Фолклор НОБ-А, Револуције и социјалистичке изградње на страницама *Народної сїваралашїва – folklor*”. *Књижевна историја*. LIV, 176 (2022): 69–87.
- Петров, Александар. „Српски књижевни јласник и процеси осавремењавања и онесавремењавања у књижевности”. *Сїо јодина „Српскої књижевної јласника”*. Ур. Синиша Тутњевић, Марко Недић. Нови Сад – Београд: Матица српска, ИКУМ, 2003. 53–72.
- Петровић, Радмила. „Милица Стојадиновић Српкиња и Драга Дејановић о женама”. *Гласник Истїорискої грушїва у Новом Саду*. III/1 (1930): 80–97.
- Петровић, Соња. „Теренско истраживање фолклора – перпетуирајући процес”. *Гласник Еїноїрафскої инсїиїшїуїа*. 58. 2 (2010): 40–55.
- Пидал, Рамон Менендес. „Југословенски и западноевропски епски певачи”. *Расковник*. VII, 23 (1980а): 81–95.
- Пидал, Рамон Менендес. „Југословенски и западноевропски епски певачи (II)”. *Расковник*. VII, 24 (1980б): 91–106.
- Пијановић, Петар. *Српска култура 1900–1950*. Београд: Службени гласник, 2014.
- Пјевовић, Обрен. „Ратниково писмо”. *Расковник*. III, 8 (1970): 61–63.
- Подворник, Соња. „О даљем развитку ’Косовке девојке’”. *Народно сїваралашїво – Folklor*. 57–64 (1976/1977): 155–160.
- Подољски, Михаило. „Глигорије Возаровић”. *Гласник Истїорискої грушїва у Новом Саду*. V/1 (1932): 24–38.
- Поленакровић, Харалампие. „Мијачка варијанта народне приповетке о шарану”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/2 (1937а): 275.
- Поленакровић, Харалампие. „Неколико још примера о писању крвљу у нашој књижевности (*Das Schreiben mit Blut*)”. *Прилози јроучавању народне јоезије*. IV, 1 (1937б): 129–132.

- Поливка, Јиржи. „Две приповетке о метаморфози спола у околини Солуна”. *Прилози за књижевности, језик, историју и фолклор*. VII/1–2 (1927): 1–22.
- Поповић, Богдан. *Огледи из књижевности и уметности I*. Београд: издање С. Б. Цвијановића, 1914.
- Поповић, Богдан. „О ’последњим стиховима’ песме ’Бановић Страхинца’”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936): 1–13.
- Поповић, Владета. „Педесетогодишњица прве научне публикације Сер Џемса Фрезера и библиографија његових радова”. *Прилози за књижевности, језик, историју и фолклор*. XIV/1–2 (1934): 215–216.
- Поповић, Владета. „Енглеz Јеремија Милс у својим путним белешкама 1736, о Хрватској, ’Рашанима’ и Мађарима”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. VIII/1 (1935): 99–101.
- Поповић, Владета. „Сер Џон Бауринг”. *Прилози за књижевности, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 554–564.
- Поповић, Дака. „Новосадске бостанције”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. VI/1–2 (1933): 248–251.
- Поповић, Душан. „О мартолозима у турској војсци”. *Прилози за књижевности, језик, историју и фолклор*. VIII/1–2 (1928): 213–229.
- Поповић, Душан. „Белешке из 16 века о становању нашег народа у земуницама у Срему”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. II/1 (1929а): 90–92.
- Поповић, Душан. „Лаза Харамбаша”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. II/3 (1929б): 414–419.
- Поповић, Душан. „О Банату и становништву Баната”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. IV/2 (1931): 194–207.
- Поповић, Душан. „Иларион Руварац о етничком саставу наше чаршије”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. V/2 (1932а): 280–283.
- Поповић, Душан. „Становништво Барање крајем 17 века”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. V/3 (1932б): 358–374.

- Поповић, Душан. „Из прошлости наше чаршије”. *Гласник Историјског друштва у Новом Сагу*. VIII/1 (1935): 1–9.
- Поповић, Душан. „Насељавање Војводине”. *Гласник Историјског друштва у Новом Сагу*. XII/1 (1939а): 21–32.
- Поповић, Душан. „Словаци у мађарским пословицама”. *Гласник Историјског друштва у Новом Сагу*. XII/1 (1939б): 72–75.
- Поповић, Павле. „Уводна реч” *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. I/1 (1921): I–VI.
- Поповић, Павле. „Owen Meredith (first Earl of Lytton), *Serbski pesme, or National songs of Serbia*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. II/1 (1922а): 106–109.
- Поповић, Павле. „Народне умотворине. Српске народне приче. Из збирке народних приповедака Новице Шаулића. Књ. I. св. I.”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. II/1 (1922б): 100–101.
- Поповић, Павле. „Љуб. Стојановић: *Живот и рад Вука Стефа Караџића*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. IV/1–2 (1924): 301–307.
- Поповић, Павле. „Вук Стеф. Караџић, *Одабране стихове*. Пробрао Љуб. Стојановић”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VI/1, (1926): 115.
- Поповић, Павле. „Сећања на Љубомира Стојановића”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XI/1–2 (1931): 30–44.
- Поповић, Павле. „Новица Шаулић. *Српске народне приче*. Књ. I, св. 3”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XII/2–3 (1932): 283–285.
- Поповић, Павле. „Krešimir Georgijević. *Novija hrvatska komedija (Od Ilirskog pokreta do kraja XIX veka)*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIV/1–2 (1934): 241.
- Поповић, Павле. „Драг. Костић, *Три песме о њагенију Србије год. 1813’ у њесарици војвођанских ђака*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/2 (1937а): 297–298.
- Поповић, Павле. „*Јуџословенски историјски часопис*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/2 (1937б): 287–289.

- Поповић, Павле. „Један заборављен чланак Вуков”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIX/1–2 (1940): 1–7.
- Поповић Николић, Данијела. *На свейом месју и око њега: фолклор у слојевима културе*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета, 2022.
- Поповић Николић, Данијела, Снежана Божић. „Реч Компартије у партизанској епској хроници”. *Књижевна историја*. LIII, 174 (2021): 207–229.
- Првуловић, Борислав. „Нови народни обичаји у нишком крају”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 65 (1978): 12–21.
- Пријић, Стево. „Страшно око. Сјећања ратника Лазара Екмечића из Прибиловаца”. *Расковник*. VII, 25 (1980): 55–66.
- Продановић, Јаша. „Бановић Страхиња и његова љуба”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936): 26–32.
- Путилов, Борис. «Дорогой и многоуважаемый академик, профессор, доктор Душан Неделькович!». *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 15–18.
- Раденковић, Љубинко. „Лирске народне песме и басме (Из рукописних збирки Момчила Златановића)”. *Расковник*. VII, 23 (1980а): 27–29.
- Раденковић, Љубинко. „Момчило Златановић”. *Расковник*. VII, 23 (1980б): 30–31.
- Раденковић, Љубинко. „’Ти песму да појеш, а ја да те слушам’ (Момчило Златановић о свом раду и народном песништву)”. *Расковник*. VII, 23 (1980в): 32–36.
- Раденковић, Љубинко. „Библиографија М. Златановића (Избор)”. *Расковник*. VII, 23 (1980г): 36–38.
- Раденковић, Љубинко. „Драгутин М. Ђорђевић – Педесет година записивања сведочанстава о народу”. *Расковник*. VII, 24 (1980д): 43–44.
- Раденковић, Љубинко. „’Гледао сам како људи граде ковчег...’ (Драгутин М. Ђорђевић о свом раду и народном животу)”. *Расковник*. VII, 24 (1980ђ): 44–46.
- Раденковић, Љубинко. „Библиографија Д. М. Ђорђевића (Избор)”. *Расковник*. VII, 24 (1980е): 47–48.

- Раденковић, Љубинко. „Неколико шаљивих причица (Из записа Драгутина М. Ђорђевића)”. *Расковник*. VII, 24 (1980ж): 48–50.
- Раденковић, Љубинко. „Примери новијих записа народног стваралаштва из часописа ’Развитак’”. *Расковник*. VII, 25 (1980з): 33–36.
- Раденковић, Љубинко. „Парастос Етнографском музеју”. *Расковник*. VIII, 30 (1981а): 110.
- Раденковић, Љубинко. „Владимир Бован”. *Расковник*. VIII, 30 (1981б): 41–42.
- Раденковић, Љубинко. „О народном стваралаштву на Косову. За ’Расковник’ говори Владимир Бован”. *Расковник*. VIII, 30 (1981в): 43–48.
- Раденковић, Љубинко. „Библиографија радова Владимира Бована. Избор”. *Расковник*. VIII, 30 (1981г): 49–22.
- Раденковић, Љубинко. „Судбина нашег народног блага”. *Расковник*. VIII, 30 (1981д): 113–116.
- Раденковић, Љубинко. „Слово уз педесету свеску ’Расковника’”. *Расковник*. XIII, 50 (1987/1988): 3–5.
- Раденковић, Љубинко. „Четврт века ’Расковника’”. *Расковник*. XIX, 73–74 (1993): 3–5.
- Раденковић, Љубинко. „Стоти број ’Расковника’”. *Расковник*. XXVI, 100 (2000): 3–6.
- Радишић, Ђорђе. „’Буна против дахија’ и ’врабац’ у Ужицу”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 37–38 (1971): 36–41.
- Радовановић, Миљана, Драгослав Антонијевић. „Фолклористика Југославије у решавању проблема савременог фолклора Југославије”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 7 (1963): 531–538.
- Радојевић, Милан. „Обезвређеност речи”. *Расковник*. IV, 14 (1971а): 57–58.
- Радојевић, Милан. „Ружне и лепе речи”. *Расковник*. IV, 14 (1971б): 58–59.

- Радојичић, Ђорђе Сп. „Хагиолошки прилози о последњим Бранковићима”. *Гласник Истјориској друшћива у Новом Саду*. XII/3–4 (1939): 285–312.
- Радојичић, Никола. „Два Вукова писма Копитару”. *Прилози за књижевности, језик, истјорију и фолклор*. V/1–2 (1925): 223–225.
- Радојичић, Никола. „Историјске студије Стевана Стратимировића”. *Гласник Истјориској друшћива у Новом Саду*. II/3 (1929): 317–364.
- Радојичић, Никола. „Шеснаест рана Кнеза Лазара”. *Гласник Истјориској друшћива у Новом Саду*. III/1 (1930a): 104–105.
- Радојичић, Никола. „О имену Буњеваца”. *Гласник Истјориској друшћива у Новом Саду*. III/2 (1930b): 268–270.
- Радојичић, Никола. „О историскоме методу Илариона Руварца”. *Гласник Истјориској друшћива у Новом Саду*. V/2 (1932a): 163–219.
- Радојичић, Никола. „Да ли је Иларион Руварац први устао против лажног величања Срба?”. *Гласник Истјориској друшћива у Новом Саду*. V/3 (1932b): 444–448.
- Радојичић, Никола. „Читуља Ђорђу Стратимировићу”. *Гласник Истјориској друшћива у Новом Саду*. X/4 (1937): 474–480.
- Рајовић, Љубиша. „Прилог познавању горњовасојевићког говора. Лексика из Коњуха”. *Расковник*. VIII, 27 (1981a): 132–134.
- Рајовић, Љубиша. „Прилог познавању горњовасојевићког говора (II)”. *Расковник*. VIII, 28 (1981b): 93–94.
- Рајовић, Љубиша. „Прилог познавању горњовасојевићког говора (III)”. *Расковник*. VIII, 29 (1981c): 68.
- Растегорац, Иван. „Просто речено...”. *Расковник*. III, 10 (1970): 63–68.
- Ревякина, Алина Александровна. «Ляцкий Евгений Александрович». *Русское зарубежье. Золотая книга эмиграции. Первая треть XX века*. Энциклопедический биографический словарь. Ред. Валентин Валентинович Шелохаев. Москва: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1997. 377–378.

- Родић, Миливој. „Народне пјесме о доктору Младену Стојановићу, 'човјеку какви ће људи тек бити'”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 69–70 (1979): 22–31.
- Родић, Миливој. „Томо К. Ђукић – народни пјесник револуције”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 78–80 (1981): 41–47.
- Родић, Миливој. „Хумористичне и сатиричне пјесме из Народно-ослободилачке борбе”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 2–4 (1983): 83–88.
- Руварац, Димитрије. „Опросно писмо”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. II/2 (1922): 264–265.
- Седакова, Ирина Александровна, Светлана Михайловна Толстая. «Загадка». *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*. Том 2. Ред. Никита Ильич Толстой. Москва, 1999: 233–237.
- Селесковић, Момчило. „Вук Караџић и Georg Heinrich Pertz”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/1 (1937): 81–89.
- Серенсен, Асмус. *Прилози историји развоја српској јуначкој њесништва*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина, Матица српска, 1999.
- Симовић, Драган. „'Стране речи и фразе – сметња самоуправљању'”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 134–135.
- Симовић, Милош. „Исповест о чобановању и љубави”. *Расковник*. III, 8 (1970): 64–67.
- Симоновић, Радивој. „Срби у Баји”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. V/1 (1932): 14–23.
- Симоновић Пашћан, Нада. „Ђорђе Стефановић Којанов”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. VI/3 (1933): 379–382.
- Симончић, Јошко. „Законспирисани зацрти”. *Расковник*. V, 18 (1972/1973): 83–90.
- Скок, Петар. „Топономастика Војводине”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. XII/1 (1939): 1–20.
- Стајић, Васа. „Цинцари у Новом Саду”. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*. IX/3 (1936): 257–283.

- Стајић, Васа. „Исидор Путник сарадник Лукијана Мушицког и Михаила Витковића”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. X/2 (1937): 226–230.
- Станић, Раденко. „Са разних говорница. Непосредна реч”. *Расковник*. V, 16 (1972): 93–94.
- Станић, Раденко. „Непосредна реч”. *Расковник*. VI, 22 (1975): 67–70.
- Станишић, Стојиљко. „Народне песме за децу”. *Расковник*. VII, 26 (1980): 11–12.
- Станкић, Миладин. „Удружење Кораћичана”. *Расковник*. II, 5 (1969): 106–107.
- Станојевић, Станоје. „Наша прва реч”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. I/1 (1928): 1–9.
- Станојевић, Станоје. „Ко је Вуче џенерале”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. II/1 (1929): 89–90.
- Станојевић, Станоје. „О Филипу Маџарину”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. IV/2 (1931): 302–304.
- Станојевић, Станоје. „Српске песме о мађарским краљевима”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. V/1 (1932): 66.
- Станојевић, Станоје. „Неколико бележака о народној традицији”. *Прилози проучавању народне поезије*. II, 1 (1935): 1–7.
- Станојевић, Станоје. „Још о старини наше народне традиције”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936а): 32–35.
- Станојевић, Станоје. „Н. Банашевић: Циклус Марка Краљевића и одјеци француско-италијанске вишешке књижевности”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936б): 155–156.
- Станојевић, Станоје. „Једна бугарска расправа о Старини Новаку”. *Прилози проучавању народне поезије*. IV, 1 (1937): 148–149.
- Стевановић, Павле. „Извор једне народне приповетке”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 595–601.
- Степановић, Живадин. „Годишњи обичаји некад и сад у Горњој Сабанти”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 71 (1979): 131–144.

- Стојадиновић, Мића. „Помодарски називи”. *Расковник*. VII, 25 (1980): 132–133.
- Стојановић, Љубомир. „Млади Вук”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. I/1 (1921): 1–11.
- Стојановић, Љубомир. „Реља од Пазара”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. II/1 (1922): 88.
- Стојиљковић, Добринка. „Чувено некад у Топлици”. *Расковник*. V, 16 (1972): 67–68.
- Стојичић, Ђоко. „Изреке на слово 'С'”. *Расковник*. IV, 14 (1971/1972): 54–55.
- Стојичић, Ђоко. „Сјај разговора (II) – Изреке на слово 'Н'”. *Расковник*. V, 15 (1972а): 74–76.
- Стојичић, Ђоко. „Сјај разговора (III). Како и зашто скупљам народне изреке”. *Расковник*. V, 17 (1972б): 67–68.
- Стојичић, Ђоко. „Изреке на слово 'И'”. *Расковник*. V, 17 (1972в): 68.
- Стојичић, Ђоко. „Народне изреке – трајна лепота мудрости и чаролија говора”. *Расковник*. VIII, 28 (1981): 95–102.
- Тешић, Момчило. „Из 'Календара народних обичаја' – Крстовдан”. *Расковник*. VII, 23 (1980а): 22–23.
- Тешић, Момчило. „Из 'Календара народних обичаја'”. *Расковник*. VII, 24 (1980б): 39–42.
- Тешић, Момчило. „Из 'Календара народних обичаја'”. *Расковник*. VII, 25 (1980в): 25–29.
- Тешић, Момчило. „Из 'Календара народних обичаја' (IV)”. *Расковник*. VII, 26 (1980г): 37–38.
- Тешић, Момчило. „Година 1941. Сећања.”. *Расковник*. VIII, 28 (1981): 45–66.
- Толстој, Никита. „Неколико напомена о словенској демонологији”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 103–108.
- Томановић, Васо. „Једно Вуково писмо”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIV/1–2 (1934): 186–188.
- Томановић, Васо. „Још о Бановићу Страхини”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 1 (1936): 113–115.

- Томић, Јован. „О Сењанину Иву (једно писмо његово и коментар)”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VIII/1–2 (1928): 1–11.
- Топоров, Владимир. „О једној врсти симболичких текстова. Читање крста”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 72–88.
- Тохољ, Сава. „Закључивање о старости епских песама по њиховој садржини”. *Прилози ироучавању народне поезије*. II, 1 (1935): 227–237.
- Требјешанин, Радош. „Облици дечјег народног стваралаштва Народнослободилачке борбе и Револуције Јабланице и Пусте Реке”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 137–147.
- Тривунац, Милош. „Бановић Страхиња”. *Прилози ироучавању народне поезије*. III, 2 (1936): 177–189.
- Тутуновић Драган. „С асвалта у кукурузишта (записано као сећање)”. *Расковник*. V, 17 (1972): 111–112.
- Ђопић, Бранко. „Како смо пропјевали. Револуција и поезија”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 37–38 (1971): 1–5.
- Ђоровић, Владимир. „Мотиви у предању о убиству цара Уроша”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. I/2 (1921): 190–202.
- Ђоровић, Владимир. „Glasnik dubrovačkog učenog društva Sv. Vlaho, knj. I”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. IX/1–2 (1929): 208–210.
- Ђоровић, Владимир. „Љубомир Стојановић”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XI/1–2 (1931): 1–29.
- Ђоровић, Владимир. „Јован Томић”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XII/2–3 (1932): 71–100.
- Ђоровић, Владимир. „Драгутин Костић, Кад је рођен Марко Краљевић?”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVI/1 (1936a): 177.
- Ђоровић, Владимир. „Српска омладина у Сегедину од 1843–1864 године”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. IX/4 (1936b): 394–406.

- Ђоровић, Владимир. „Остоја Рајаковић Угарчић”. *Прилози њроучавању народне њоезије*. V, 1 (1938): 53–56.
- Ђулибрк, Светозар. „Социолошки проблеми у научном делу професора Недељковића”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 11–13.
- Ђупић, Драго. „О испитивању народних говора Црне Горе”. *Расковник*. VIII, 27 (1981): 115–131.
- Уљјанкина, Татьяна Ивановна. «Русская академическая эмиграция в Сербии: обзор довоенного периода 1919–1938 гг.». *Российско-сербские связи в области науки и образования: XIX – первая половина XX в.* Ред. Эдуард Израилевич Колчинский и Александр Петрович, Санкт Петербург: Нестор-История, 2009. 56–76.
- [Уредништво]. „Реч на почетку”. *Расковник*. I, 1 (1968): 3–4.
- [Уредништво]. „Тужна је то прича. Наша штампа о селу”. *Расковник*. II, 4 (1969а): 90–91.
- [Уредништво]. „Из народне ризнице”. *Расковник*. II, 5 (1969б): 69–70.
- [Уредништво]. „Крупне, шупље речи”. *Расковник*. III, 7 (1970а): 97–98.
- [Уредништво]. „Три питања – три одговора. Обрен Н. Пјеовић”. *Расковник*. III, 8 (1970б): 117–120.
- Уредништво. „Пописујемо народна имена”. *Расковник*. III, 9 (1970в): 173–180.
- Уредништво. „Нашим читаоцима”. *Расковник*. IV, 12 (1971а): б. п.
- [Уредништво]. „Херцеговина буковог пања”. *Расковник*. IV, 13 (1971б): 43–69.
- [Уредништво]. „Програм расковничких делатности”. *Расковник*. IV, 13 (1971/1972): 105–118.
- [Уредништво]. „Драгачево ружом ограђено”. *Расковник*. V, 16 (1972а): 69–85.
- [Уредништво]. „Премије Расковнику (и око премије)”. *Расковник*. V, 16 (1972б): 130–131.
- [Уредништво]. „’Јефимијини дани’ са расковничарима (али без Јефимије)”. *Расковник*. V, 17 (1972в): 122–123.
- [Уредништво]. „Покрет за чување старина – умро”. *Расковник*. V, 17 (1972г): 123.

- [Уредништво]. „Расковничко састајалиште”. *Расковник*. V, 17 (1972д): 124.
- [Уредништво]. „Завод за проучавање културног развитка СР Србије о ’Расковнику””. *Расковник*. V, 17 (1972ђ): 6. п.
- [Уредништво]. „Саопштење уредништва”. *Расковник*. V, 18 (1972/1973): 77–78.
- [Уредништво]. „Програм часописа ’Расковник””. *Расковник*. VI, 19 (1975а): 147–148.
- [Уредништво]. „Захвалност пријатељима ’Расковника””. *Расковник*. VI, 19 (1975б): 156.
- [Уредништво]. „Из емисије ’Село весело””. *Расковник*. VI, 20 (1975в): 97–98.
- [Уредништво]. „Без лепог језика нема лепог општења међу људима””. *Расковник*. VII, 23 (1980а): 71–74.
- Уредништво. „Сакупљајмо народно благо!”. *Расковник*. VII, 23 (1980б): 132–134.
- [Уредништво]. „Бисер грана за друга Тита (Руковет народних песама о Јосипу Брозџу Титу)”. *Расковник*. VII, 24 (1980в): 9–10.
- Уредништво. „Сакупљајмо стара војничка писма! (и дневнике, бележнике, итд.)”. *Расковник*. VII, 24 (1980г): 153.
- [Уредништво]. „’Кој млад умре, најбоље згоди””. *Расковник*. VII, 24 (1980д): 72–75.
- [Уредништво]. „Њиово је да пођину, и тако, и тако””. *Расковник*. VII, 24 (1980ђ): 76–84.
- Уредништво. „Народно благо из ’Аутобуса у пола шест””. *Расковник*. VII, 26 (1980е): 143.
- [Уредништво]. „Расковник”. *Расковник*. VIII, 27 (1981): 3–42.
- Уредништво. „Историја се понавља (Поводом најновијих напада на ’Расковник”)”. *Расковник*. XIX, 31 (1982а): 191.
- [Уредништво]. „Признање”. *Расковник*. XIX, 34 (1982б): 121.
- Уређивачки одбор *Руској архива*. „Наши циљеви”. *Руски архив*. 1 1. (1928): III–IV.
- Успенски, Борис. „Утицај језика на религиозну свест”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 89–94.

- Филиповић, Миленко. „Мијат Томић (Mijat Tomić)”. *Прилози њроучавању народне њоезије*. II, 2 (1935): 239–241.
- Филиповић, Миленко. „Olive Lodge, *Džamutra, or the Bridegroom, Some Marriage Customs in the villages Around Tetovo in Serbien Macedonia or Southern Serbia*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/1 (1937a): 180–182.
- Филиповић, Миленко. „Три збирке приповедака из Јужне Србије”. *Прилози њроучавању народне њоезије*. IV, 1 (1937b): 155–157.
- Цветковић, Срђан. „Број и структура оптужених домаћих ратних злочинаца и колаборациониста према фонду Државне комисије и њена инструментализација”. *Архив. Часопис Архива Србије и Црне Горе*. 2 (2004): 81–96.
- Церетелли, Николай Михайлович. *Русская крестьянская иѡрушка*. Москва: Academia, 1933.
- Цивјан, Тајјана. „Семантика просторних и временских показатеља”. *Расковник*. IX, 31 (1982): 68–71.
- Чажкановић, Веселин. „De argumento et fontibus proverbii Serbici 4 Vuk”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. I/1 (1921a): 65–70.
- Чажкановић, Веселин. „Из наших народних пословица”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. I/2 (1921b): 203–211.
- Чажкановић, Веселин. „Kasumović Dr. Ivan, *Hrvatske i srpske narodne poslovice spram grčkih i rimskih poslovice i krilatice*”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. II/2 (1922a): 284–288.
- Чажкановић, „Kasumović Dr. Ivan, Još jedna rukovet naših paralela k rimskim i grčkim posloviceма i poslovičnim izričajima”, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. II/2 (1922b): 288–289.
- Чажкановић, Веселин. „Божићна слама”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. III/1–2 (1923): 123–132.
- Чажкановић, Веселин. „Каскалов дућан”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. V/1–2 (1925a): 241.
- Чажкановић, Веселин. „Schneeweis Dr. Edmund, *Die Weinachtsbrauche der Serbo-Kroaten*”, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. V/1–2 (1925b): 318–322.

- Чајкановић, Веселин. „Objectus pectorum”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VI/1 (1926а): 49–53.
- Чајкановић, Веселин. „Новица Шаулић, Српске народне приче, из збирке народних приповедака, књига прва, свеска II”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VI/2 (1926б): 329–331.
- Чајкановић, Веселин. *Гласник Етнографској Музеја у Београду*. Књига прва”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. IX/1–2 (1929): 202–206.
- Чајкановић, Веселин. „Светац на десном рамену”. *Прилози проучавању народне поезије*. II/1–2 (1935): 20–24.
- Чајкановић 1936: В. Чајкановић, Веселин. „По греху родитељ”. *Прилози проучавању народне поезије*. III/1–2 (1936): 192–202.
- Чајкановић, Веселин. „De nucibus in romanorum nuptiis usurpatis”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/1 (1937а): 94–101.
- Чајкановић, Веселин. „Егхутриџмос”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/2 (1937б): 249–252.
- Чајкановић, Веселин. „Edmund Schneeweis, Slavische Sagen aus der Čehoslovakischen Republik, ausgewählt und herausgegeben”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVII/2 (1937в): 351–352.
- Чајкановић, Веселин. „Poetae Serborum epici quid et de interitu et de renovatione mundi sibi finxerint”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 475–494.
- Чајкановић, Веселин. „Прича о човеку који је преварио смрт”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIX/1–2 (1940): 142–149.
- Чвркић, Јелена. „Прича о Живојину Џимбишу”. *Расковник*. V, 18 (1972): 56–60.
- Челебија, Евлија. „Из путописа Евлије Челебије”. *Гласник Историјској друштва у Новом Сагу*. V/1 (1932): 79–86.
- Чубриловић, Васо. „Сењанин Иво”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 526–545.

- Шаулић, Новица. „Тајна Марка Краљевића (Das Geheimnis des Kraljević Marko)”. *Прилози проучавању народне поезије*. IV, 1 (1937): 261–264.
- Шевић, Милан. „Змајеви сватови”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. III/1 (1930а): 122–123.
- Шевић, Милан. „Српски песници на мађарском језику”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. III/3 (1930б): 359–389.
- Шијаковић, Миодраг. „Скупљати свуда и увек народно благо”. *Расковник*. II, 4 (1969): 87–89.
- Шмаус, Алојз. „Има ли бугарштина у Ерлангенском рукојису?”. *Прилози проучавању народне поезије*. III, 2 (1936): 211–221.
- Шмаус, Алојз. „Гавран гласоноша”. *Прилози проучавању народне поезије*. IV, 1 (1937а): 1–20.
- Шмаус, Алојз. „Доситеј Обрадовић и народна песма”. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*. X/1 (1937б): 48–53.
- Шмаус, Алојз. „Курипешаћев извештај о Косовском боју”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 509–518.
- Анић, Никола. „Sa pesmom o drugu Titu u Narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 74–76 (1980): 1–9.
- Антонијевић, Драгослав. „Das charakteristische Repertoire eines Arbeitersängers epischer Volkslieder in Serben”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 17–19 (1966): 1345–1351.
- Assmann, Jan. *Kulturno pamćenje. Pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*. Zenica: Vrijeme, 2005.
- Баришић, Ранко. „Štafeta omladine naroda i narodnosti Jugoslavije”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 78–80 (1981): 29–34.
- Бондџић, Драгомир. *Београдски универзитет 1944–1952*. Београд: Институт за савремену историју, 2004.
- Бошковић Студи, Маја. „Kako je partizan Nidžo ubio kugu”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 331–333.

- Bošković Stulli, Maja. „Narodna poezija naše oslobodilačke borbe kao problem savremenog folklornog stvaralaštva”. *Usmena književnost*. Ur. Maja Bošković Stulli. Zagreb: Školska knjiga, 1971. 317–355.
- Cronia, Arturo. „Preromanticismo italiano – Alberto Fortis – Poesia popolare serbo-croata”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 546–553.
- Čubelić, Tvrtko. „Partizanska narodna pjesma kao primjer angažirane poezije”. *Kultura i umjetnost u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj*. Ur. Ivan Jelić, Dunja Rihtman Augustin, Vice Zaninović. Zagreb: Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske: Izdavačko poduzeće „August Cesarec”, 1975. 167–182.
- Desnica, Boško. „Једно писмо Matije Ilijanovića Stojanu Jankoviću”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. IV/1–2 (1924): 88–91.
- Desnica, Boško. „Glagolske matice (Parohijske crkve Sv. Marije u Novigradu pod Velebitom)”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VI/2 (1926): 206–218.
- Desnica, Boško. „Nekoliko podataka o peraštanskim hajducima i o harambaši Bajju Pivljaninu”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. VII/1–2 (1927): 179–188.
- Fabijanić, Radmila. „Pripremanje VII međunarodnog kongresa antropologa i etnografa”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 3–4 (1962): 282–283.
- Gezeman, Gerhard. „Beleška o kritici teksta i stila kratke priče”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 577–579.
- Hrovatin, Radoslav. „Problemi istraživanja radničke pesme u Sloveniji”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 12 (1964): 908–913.
- Huart, Charles. „Notes sur une pesma moderne”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 49–53.
- Piljin, Milica. „Radničko kolo”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 9–10 (1964): 658–661.
- Janjić, Jovan. „Prilog bibliografiji radova o narodnom stvaralaštvu revolucije i drugu Titu u njoj”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 57–64 (1976/1977): 280–302.

- Janjić, Jovan. „Prilog bibliografiji radova o narodnom stvaralaštvu revolucije i drugu Titu u njoj II”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 65 (1978): 94–99.
- Janjić, Jovan. „Prilog bibliografiji radova o narodnom stvaralaštvu revolucije i drugu Titu u njoj III”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 71 (1979): 201–205.
- Jaćoski, Voislav. „NOB i Tito u albanskoj narodnoj pesmi”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 46 (1973): 11–28.
- Jaćoski, Voislav. „Albanci Jugoslavije o Titu u svojoj narodnoj pesmi”. *Народно стваралаштво – Folklor*. (1976/1977): 31–41.
- Kuljić, Todor. *Kultura sećanja. Teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*. Beograd: Čigoja, 2006.
- Maretić, Toma. *Naša narodna epika*. Beograd: Nolit, 1966.
- Mazon, André. „Claude Fauriel et les chansons de quete serbes en Sorbonne”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XVIII/1–2 (1938): 458–467.
- Meljnikova Papouškova, Nadežda. „Zagonetke i odgonetke”. *Руски архив*. 5. 20–21 (1932): 130–141.
- Meljnikova Papouškova, Nadežda. „O starim i novim ruskim igračkama”. *Руски архив*. 7. 26–27 (1935): 152–168.
- Meljnikova Papouškova, Nadežda. „Današnjica i ruska skaska”. *Руски архив*. 8. 30–31 (1935): 145–156.
- Mihajlović, Vladimir. „Borislav Jankulov, kultura sećanja i тумčenje praistorije: rasiološki pristup prošlosti”. *Култура сећања на војвођанском иростору*. Ур. Момир Самарџић. Нови Сад: Филозофски факултет, 2017. 71–99.
- Nazor, Ante. „O stvaraocima naših narodnih revolucionarnih pjesama”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 3–4 (1962): 204–208.
- Nazor, Ante. „O razvitku folkloru u radničkim sredinama Hrvatske”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 12 (1964): 899–907.
- Nazor, Ante. „Nekoliko napomena uz narodnu поезiju NOR-a”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 29–32 (1969): 129–135.
- Nedeljković, Dušan. „Problem narodnog stvaralaštva danas”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 1 (1962a): 1–4.

- Nedeljković, Dušan. „Pojava, karakter i smisao Titove štafete – štafete mladosti”. *Народно сиваралашиџво – Folklor*. 78–80 (19816): 35–40.
- Nedeljković, Dušan i Milica Ilijin. „Zaključci simpozijuma o radničkom folkloru”. *Народно сиваралашиџво – Folklor*. 12 (1964): 949–950.
- Nikolić, Ilija. „Narodno pevanje u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije (1941–1945)”. *Народно сиваралашиџво – Folklor*. 53–56 (1975): 16–36.
- Pešić, Radmila, Nada Milošević Đorđević. *Narodna književnost*. Beograd: IRO „Vuk Karadžić”, 1984.
- Petrović, Radmila. „IX kongres Saveza udruženja folklorista Jugoslavije”. *Народно сиваралашиџво – Folklor*. 5 (1963): 372–375.
- Plana, Šefćet. „Tito i revolucija u albanskom narodnom pevanju”. *Народно сиваралашиџво – Folklor*. 74–76 (1980): 10–25.
- Rihtman Auguština, Dunja. „Folklor kao komunikacija u NOB-u”. *Kultura i umjetnost u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj*. Ur. Ivan Jelić, Dunja Rihtman Auguština, Vice Zaninović. Zagreb: Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske: Izdavačko poduzeće „August Cesarec”, 1975. 151–165.
- Rodić, Milivoj. „O tipologiji partizanskih narodnih pjesama”. *Народно сиваралашиџво – Folklor*. 1–4 (1984): 49–55.
- Samšišák, Jan. „Prof. Naděžda Melniková – Papoušková”. 2015. <<https://www.solcuvstatek.cz/cs/lide/prof.-nadezda-melnikova-papouskova/>> 24. 5. 2023.
- Sikimić, Biljana. *Etimologija i male folklorne forme*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 1996.
- Stanonik, Marija. „Vbeseditev motivov o tovarišu Titu u neznamem slovenskem NOB pesništvu 1941–1945”. *Народно сиваралашиџво – Folklor*. 69–70 (1979): 3–15.
- Stanonik, Marija. „Inverzija Matijaževga mita u himniko tovarišu Josipu Brozu – Titu”. *Народно сиваралашиџво – Folklor*. 74–76 (1980): 31–36.
- [Uredništvo]. „II. Internationales Symposium zur Erforschung des Arbeiterliedes. Velenje (Jugoslawien) 12. – 14. IX. 1965.

- Resolution". *Народно стваралаштво – Folklor*. 17–19 (1966): 1429–1431.
- Vaillant, André. „Serbo-croate Davori”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. XIII/1–2 (1933): 77–80.
- Vlahović, Breda. „Prilog proučavanju vatre u običajima u Sloveniji danas”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 78–80 (1981): 27–28.
- Vojvodić Bajić, Воја. „Kako su u Lici nastajale narodne pjesme revolucije”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 37–38 (1971): 6–15.
- Žganec, Viktor. „Folklor sela i grada”. *Народно стваралаштво – Folklor*. 1 (1962): 5–8.

РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА

А

Абрашитова, Марија Овсејевна (Абрашитова, Мария Овсеевна)
– 56, 121

Аднаћ, Ђурка – 44, 142

Азбелев, Сергеј Николајевич (Азбелев, Сергей Николаевич) – 43, 121

Алигијери, Данте (Alighieri, Dante) – 12

Андрејев, Леонид Николајевич (Андреев, Леонид Николаевич) – 50

Андрејевић/Андрејић, Томислав Сењанин – 86, 121

Андрић, Никола – 22, 130

Анић, Никола – 165

Антић, Александар – 109, 149

Антонијевић, Драгослав – 61, 65, 66, 68, 72, 73, 75, 121, 155, 165

Аранитовић, Данило – 32, 121

Арсењев, Алексеј Борисович (Арсењев, Алексей Борисович) – 59,
121, 144

Асан ага – 143

Асман, Јан (Assmann, Jan) – 70, 164

Аћимовић Петронијевић, Владислав – 90, 122

Б

Бајза, Јожеф (Bajza, Jozsef) – 45

Бакушински, Анатолиј Васиљевич (Бакушинский, Анатолий Васи-
љевич) – 58

- Банашевић, Никола – 12, 14, 23, 25, 30, 31, 33, 122, 143, 158
 Бановић, Стјепан – 139
 Бановић, Страхиња – 33, 126, 138, 143, 152, 154, 159, 160
 Бараћ, Станислава – 150
 Баришић, Ранко – 72, 165
 Барјактаревевић, Фехим – 11, 16, 19, 20, 22, 24, 122
 Барјактаровић, Мирко – 71, 122
 Бартрам, Николај Дмитријевич (Бартрам, Николай Дмитриевич)
 – 58
 Бауринг, Џон (Bowring, John) – 15, 152
 Баштовановић, Богдан – 104, 130
 Белић, Александар – 32
 Белов, Димитриј Иванович (Белов, Дмитрий Иванович) – 55
 Берић, Павле – 45
 Бећировић, Комнен – 93, 122
 Бећировић, Радован Требјешки – 99, 138
 Бјелински, Висарион Григорјевич (Белинский, Виссарион Григо-
 рьевич) – 50
 Блок, Александар Александрович (Блок, Александр Александров-
 вич) – 55
 Бован, Владимир – 57, 100, 101, 123, 155
 Богдановић, Недељко – 94, 123
 Богичевић, Јован – 38, 123
 Божић, Драгиша – 90, 123, 134
 Божић, Снежана – 78, 154
 Бојовић, Станоје – 94, 101, 123
 Бонсержан, Жак (Bonsergent, Jacques) – 124
 Бонџић, Драгомир – 74, 165
 Боројевић, Рајка – 101, 103, 123, 134
 Бошковић Стули, Маја (Бошковић Stulli, Маја) – 64, 65, 70, 165, 166

Бранковић, Вук – 43
Бранковићи – 43, 156
Браун, Едвард (Brown, Edward) – 40, 42, 123
Будимир, Милан – 12, 38, 123
Будимировић, Душан – 44, 123

В

Вајан, Андре (Vaillant, André) – 12, 169
Велимир, син Вуче Ценерала – 137
Вергилије Марон, Публије (Vergilius Maro, Publius) – 12, 123
Версајев, Викентиј Викентијевич (Вересаев, Викентий Викентьевич) – 50
Видаковић, Милован – 12
Висковати, Константин (Wiskowatyj, Konstanty) – 131
Витковић, Михаило – 45, 140, 158
Витошевић, Драгиша – 81–83, 86, 89, 93, 95–100, 102, 103, 105–111, 119, 123, 124
Влаховић, Бреда – 72, 169
Влаховић, Петар – 66, 68, 72–74, 124, 125
Возаровић, Глигорије – 45, 151
Војводић, Момир – 85, 86, 125
Војводић Бајић, Боја – 70, 169
Војиновић, Милица – 45, 125
Волфрад, најамник – 43
Враз, Станко – 12, 136
Вујков, Балинт – 101, 144
Вујновић, Татјана – 63, 76, 77, 135
Вукосавлев, Сава – 63, 64, 125
Вулић, Никола – 34, 143

Вучинић Варга, Дара – 68, 125
 Вучић, Зоран – 82, 100, 107, 108, 110, 111, 125
 Вушовић, Данило – 34, 143

Г

Гавриловић, Андра – 31, 32
 Гавриловић, Љиљана – 126, 136
 Галковски, Николај Михајлович (Гальковский, Николай Михайлович) – 137
 Геземан, Герхард (Gesemann, Gerhard) – 12, 27, 32, 33, 35, 57, 126, 166
 Георгијевић, Крешимир – 32, 46, 126, 140, 143, 144, 153, 164, 165
 Гете, Јохан Волфганг (Goethe, Johann Wolfgang) – 33, 143
 Гилфердинг, Александар Фјодорович (Гильфердинг, Александр Фёдорович) – 31
 Глушчевић, Зоран – 102, 126
 Гогољ, Николај Васиљевич (Гоголь, Николай Васиљевич) – 50
 Голубовић, Загорка – 40, 126
 Гончаров, Иван Александрович – 50
 Горки, Алексеј Максимович (Алексей Максимович Горький) – 50
 Грачева, Ала Михајловна (Грачева, Алла Михайловна) – 50, 126
 Грковић, Милица – 94, 126
 Грујић, Радослав – 40, 45, 126
 Грчић, О. Стјепан – 20, 128

Д

Давидовић, Димитрије – 45, 131
 Даничић, Ђура – 102, 135
 Данојлић, Мића – 105, 126
 Деда Љуба – 93

Дејановић, Драга – 39, 151
Дењшин, Алексеј Иванович (Деньшин, Алексей Иванович) – 58
Деретић, Јован – 17, 21, 22, 127
Десница, Бошко – 11, 127, 166
Деспотовић, Селимир – 91, 127
Дивковић, Матија – 12
Димитријевић, Коста – 91, 127
Димитријевић, Никола – 126
Димитријевић, Рашко – 83, 84, 127
Димитријевић, Хаџи-Тодор – 102, 124, 131
Динић, Михаило – 34, 35, 43, 44, 127
Домњак, Божо – 128
Допуђа, Јелена – 72, 127
Достојејски, Фјодор Михајлович (Достоевский, Фёдор Михайлович) – 50
Дриш, Герхард Корнелијус (Von Driesch, Gerhard Cornelius) – 123

Ђ

Ђенић, Љубиша – 101, 102, 127
Ђерзелез, Алија – 34, 139, 146
Ђоковић, Милојко – 101, 107, 109, 127
Ђорђевић, Десанка – 73, 75, 128
Ђорђевић, Драгутин – 100, 101, 128, 154, 155
Ђорђевић, Милош – 12, 128
Ђорђевић, Тихомир – 10–12, 14–20, 22–24, 32, 113, 128–130, 142, 150
Ђорђевић, Часлав – 104, 130
Ђорђевић Белић, Смиљана – 71, 78, 83, 88, 99, 130, 131, 193
Ђукић, Томо – 157
Ђукић, Трифун – 34, 131

Е

- Екмечић, Лазар – 154
Енгелс, Фридрих (Friedrich, Engels) – 75
Ерић, Добрица – 81, 83, 110, 111, 123

Ж

- Жганец, Виктор – 72, 169
Жеравчић, Момчило – 45, 131
Живановић, Ђорђе – 13, 14, 131
Живковић, Богосав – 150
Жигалов, Александр Јурјевич (Жигалов, Александр Юрьевич) – 54,
131
Жирмунскиј, Виктор Максимович (Жирмунский, Виктор Макси-
мович) – 65, 131

З

- Загора, Јово – 94, 131
Заградка, Мирослав – 55, 131
Заниновић, Вице – 166, 168
Здравко, барјактар – 68
Зечевић, Даринка – 121
Златановић, Момчило – 67, 68, 70, 73, 88, 100–102, 131, 132, 154
Змај Огњани Вук / Змај Огњени Вук / Гргуревић Вук 34, 137

И

- Иванић, Душан – 24, 132
Иванов, Вјачеслав Иванович (Иванов, Вячеслав Иванович) 101, 132

Игор, кнез – 50, 51, 53, 54, 131, 134, 140
Илешић, Фран – 16
Илијановић, Матија – 166
Илијин, Милица – 72, 73, 75, 121, 132, 147, 166, 168
Исаиловић, Васа – 44, 132

Ј

Јанић, Ђорђе – 97–99, 105, 132
Јанковић, Љубица – 73, 132
Јанковић, Стојан – 127, 166
Јанкулов, Борислав – 41, 42, 132, 133, 167
Јањић, Јован – 69, 166, 167
Јаћимовић, Миодраг – 94, 133
Јаћоски, Воислав – 69, 167
Јевдокимов, Иван Васиљевич (Евдокимов, Иван Васильевич) – 58
Јевтовић, Даница Лала – 90, 91, 97, 101, 104, 105, 109, 119, 133, 134
Јелачић, Алексеј – 49, 53, 54, 133
Јелизаренкова, Татјана Јаковљевна (Елизаренкова, Татјана Яковлевна) – 101, 134
Јелић, Иван – 166, 168
Јеремић, Ристо – 38, 44, 134
Јесењин, Сергеј Александрович (Есенин, Сергей Александрович) – 55
Јефимија – 109, 161
Јованић, Алексије – 90, 134
Јованић, Гвозден – 106, 134
Јовановић, Јован Змај – 40, 165
Јовановић, Мирослав – 59, 134
Јовашевић, Драгољуб – 65, 70, 73, 134

Јовић, Бојан – 24, 134
 Јовић, Душан – 102, 135
 Јововић, Јеврем – 100
 Јововић, Милена – 110, 135
 Јојкић, Василије – 40, 41, 135
 Јокић, Јасмина – 135
 Југовићи, браћа – 34

К

Кавецкић, Радоје – 90, 111, 135
 Караклајић, Ђорђе – 72, 135
 Карановић, Зоја – 63, 76, 77, 135
 Караџић, Вук Стефановић – 10, 14, 16, 20, 28, 29, 44, 45, 57, 73, 82, 86,
 88, 94, 95, 98, 101, 102, 126, 127, 132, 135, 141–143, 146, 149, 153,
 154, 156, 157, 159, 163
 Каровски, Лазо – 69, 75, 135
 Касумовић, Иван – 19, 163
 Кесеџија, Муса – 43
 Кеџман, Милорад – 72, 135
 Килибарда, Новак – 89, 98, 100, 136
 Кирилова, Олга Леонидова (Кириллова, Ољга Леонидовна) – 121,
 144
 Кићовић, Миращ – 43, 136
 Кнежевић, Милан – 88, 136
 Кнежевић, Саша – 63, 150
 Кнез Лазар – 44, 110, 156
 Ковачевић, Божа/Божидар – 12, 39, 136
 Ковачевић, Војислав – 41, 136
 Ковачевић, Иван – 38, 40, 47, 136

- Ковић, Милош – 24, 136
Којанов, Ђорђе Стефановић – 45, 157
Колаковић, Вера – 91, 136
Колчинскиј, Едуард Израилевич (Колчинский, Эдуард Израилевич) – 161
Константиновић, Радомир – 95
Контић, Миладин – 104, 136
Копитар, Јернеј – 156
Костадиновић, Радомир – 98, 136
Костић, Драгутин – 14, 24, 25, 29–34, 43, 44, 49, 53, 116, 127, 136, 137, 139, 142, 143, 150, 153, 160
Кошутин, Владета – 81, 83, 84, 86, 90, 92–95, 102, 111, 119, 137, 138
Кравцов, Николај Иванович (Кравцов, Николай Иванович) – 30, 31, 52, 53, 137, 138
Краљевић, Марко – 34, 39, 42, 122, 128, 136, 143, 158, 160, 165
Кронија, Артуро (Cronia, Arturo) – 12, 166
Крстајић, Ранко – 91, 99, 138
Крстић, Бранислав – 24, 33, 34, 138, 143
Куљић, Тодор – 70, 167
Курипешић, Бенедикт – 12, 165

Л

- Лазин, Живојин – 90, 139
Лакићевин, Драган – 90, 98–100, 102, 105, 110, 139
Лалевић, Миодраг – 24, 29, 31, 33, 36, 139
Ласкарис, Михаило – 16
Латковић, Видо – 30, 31, 33, 34, 139, 140
Лацковић, Иван – 127
Левинтон, Георгиј Ахилевич (Левинтон, Георгий Ахиллович) – 101, 140

Лењин, Владимир Ильич (Ленин, Владимир Ильич) – 75

Лесковац, Младен – 12, 45, 140

Липовац, Јован – 45, 140

Лома, Александар – 111

Лопушина, Вук – 144

Лорд, Алберт Бејтс (Lord, Albert Bates) – 57

Лоџ, Олив (Lodge, Olive) – 163

Лукић, Радомир – 105, 106, 140

Љ

Љацка, Вида (Ляцка, Вида) – 14, 140

Љацки, Евгеније (Ляцкий, Евгений Александрович) – 12, 13, 49–54,
115, 126, 134, 140, 156

Љубинковић, Ненад – 67, 69, 111, 140

М

Мазон, Андре (Mazon, André) – 12, 17, 129, 167

Мајзнер, Милан – 16

Мандушић, Вук – 34

Манић, Драгослав Форски – 149

Мара, омладинка – 68

Марган, Владимир – 38, 140

Маретић, Томо – 13, 20, 29, 30, 140, 167

Маринковић, Радован – 86, 87, 94, 141

Мариновић, Никола – 91, 98, 101, 141

Марић, Растислав – 16

Маричић, Драгомир – 93, 141

Марјановић, Душан – 34, 141

- Марко, гуслар – 44
Марковић, Благоје – 101, 140
Марковић, Љубомир – 101, 140
Маркс, Карл Хајнрих (Marx, Karl Heinrich) – 75
Марсенић, Тихомир – 94, 141
Мартиновић/Мартинович, Нико Симов – 63, 64, 73, 125, 141
Матијаж, краљ – 168
Матић, Светозар – 24, 31, 33, 44, 57, 141, 142
Матицки, Миодраг – 9, 18, 35, 82, 89, 94, 142
Матовић, Весна – 150
Маџарин, Филип – 43, 158
Меденица, Радосав – 24, 27, 29–35, 121, 142–144
Мелетински, Јелеазар Мојсејевић (Мелетинский, Елеазар Моисеевич) – 101, 144
Мељникова Папоушкова, Надежда Филаретовна (Мельникова Папоушкова, Надежда Филаретовна) – 49, 54–59, 116, 167, 168
Мередит, Овен (Meredith, Owen) – 15, 153
Мерковић, Лазар – 101, 144
Мечанин, Радмила – 86, 89, 144
Милановић, Бранко – 124
Миленкович, Тома – 59, 144
Милетић, Чедомир – 90, 144
Миливојчевић, Чика-Веља – 123
Милер, Всеволод Фјодорович (Миллер, Всеволод Фёдорович) – 43, 52, 116, 121, 144
Миловановић, Лука – 45
Милосављевић, Радојко – 87, 144
Милошевић Бревинац, Милорад 89, 94, 97, 103–106, 119, 144–146
Милошевић Ђорђевић, Нада – 22, 146, 168
Милс, Јеремија (Mills, Jeremy) – 39, 152

Милутиновић, Никола – 39, 146
 Миљковић, Бранислав – 10, 146
 Миљковић, Бранко – 88
 Минић, Војислав – 98, 146
 Мирковић, Лазар – 11, 12, 20, 44, 146
 Мирковић, Никола – 34, 146
 Митић, Србољуб – 86, 110, 146
 Митров, Стјепан Љубиша – 140
 Митровић, Ранко – 92, 146
 Михајловић, Велимир – 94, 146
 Михајловић, Владимир – 41, 167
 Михајловић, Људмила – 21
 Младеновић, Добривоје – 111
 Младеновић, Оливера – 72–75, 146 , 147
 Младеновски, Симо – 69, 147
 Момировић, Петар – 108, 147
 Мурко, Матија – 31, 32, 35, 143
 Муромец, Иља (Муромец, Иљя) – 52
 Мушицки, Лукијан – 45, 126, 158

Н

Назор, Анте – 63, 64, 167
 Насредин/Наср-един, хоџа – 10, 11, 20, 122, 129, 130
 Недељковић, Душан – 61, 63–69, 72–76, 116, 117, 121, 125, 128, 132,
 134, 147, 148, 154, 161, 167, 168
 Недић, Владан – 102, 135, 139
 Недић, Марко – 132, 135, 136, 142, 150, 151
 Никитич, Добриња (Никитич, Добрыня) – 52
 Николић, Илија – 70, 168

Николић, Ненад – 22, 148, 149
Николић, Радојко – 94, 100, 148, 149
Николић, Славко – 87, 141
Николић Стојанчевић, Видосава – 67, 149
Ницо, партизан – 165

Њ

Његош, Петар II Петровић – 149

О

Обилић/Кобилић/Копилић, Милош – 34, 127
Обрадовић, Доситеј – 44, 165
Од Пазара, Реља – 10, 13, 159
Олесницки, Алексеј Акимович (Олесницкий, Алексей Акимович)
– 139
Опачић, Станко Ћаница – 90, 100, 149
Оровић, Саво – 68, 149
Орфеј – 83, 123
Оршански, Лав Григорјевич (Оршанский, Лев Григорьевич) – 58

П

Павић, Оливера – 109, 149
Павићевић, Светислав – 104, 105, 149
Павићевић, Слободан – 91, 100, 149
Павлићевић, Милорад – 99
Павловић, Драгољуб – 21, 22, 149
Павловић, Миливоје – 91, 96, 102, 149

- Павловић, Теодор – 46
Палавестра, Предраг – 7, 22, 149, 150
Пандуревић, Јеленка – 63, 71, 131, 150, 193
Пандуровић, Сима – 36, 139
Папоушек, Јарослав – 54
Пари, Милман (Parry, Milman) – 57
Паунић, Драгутин – 91, 150
Пејовић Беговић, Јованка – 91, 150
Пејчић, Христивоје – 94, 150
Пековић, Ратко – 102, 150
Пековић, Слободанка – 100, 150
Пеличић, Никола – 101
Перц, Георг Хајнрих (Pertz, Georg Heinrich) – 157
Петар Велики – 58
Петковић, Данијела – 11, 14, 16, 17, 25, 43, 53, 84, 150, 151, 195
Петров, Александар – 19, 24, 151
Петровић, Радмила – 39, 40, 45, 75, 121, 151, 168
Петровић, Соња – 57, 151
Петрович, Александар – 161
Петрович, Мојсије – 40
Пешић, Радмила – 22, 168
Пивљанин, Бајо – 166
Пидал, Рамон Менендес (Pidal, Ramón Menéndez) – 101, 151
Пијановић, Петар – 24, 151
Пјеровић, Обрен – 90, 151, 161
Плана, Шефћет – 69, 77, 168
Подворник, Соња – 68, 151
Подољски, Михаило – 45, 151
Поленаковић, Харалампије – 20, 24, 33, 130, 152
Поливка, Јиржи/Ђорђе (Polívka, Jiří) – 12, 14, 140, 152

Поповић, Богдан – 7, 18, 34, 152
Поповић, Владета – 15, 39, 40, 152
Поповић, Вук – 45, 140
Поповић, Дака – 41, 152
Поповић, Димитрије – 45
Поповић, Душан – 12, 37–41, 44, 152, 153
Поповић, Павле – 9–11, 14–16, 18–24, 113, 146, 148, 149, 153, 154
Поповић Николић, Данијела – 78, 82, 83, 154, 193
Првуловић, Борислав – 72, 154
Пријић, Стево – 90, 154
Продановић, Јаша – 33, 139, 154
Путилов, Борис Николајевич (Путилов, Борис Николаевич) – 75, 154
Путјата, војвода (Путята, воевода) – 52
Путник, Исидор – 45, 158
Пушкин, Александар Сергејевич (Пушкин, Александр Сергеевич)
– 50

Р

Раденковић, Љубинко – 81, 82, 84, 88, 07, 98, 101, 108, 110, 111, 119,
154, 155
Радичевић, Бранко – 137
Радишић, Ђорђе – 70, 154
Радовановић, Миљана – 75, 155
Радовић, Ђиро – 125
Радојевић, Милан – 96, 155
Радојичић, Драгана – 126, 136
Радојичић, Ђорђе Сп. – 43, 156
Радојчић, Никола – 15, 38, 44–46, 156
Радонић, Јован – 126

- Рајаковић Угарчић, Остоја – 161
 Рајковић, Ђорђе – 45, 126
 Рајовић, Љубиша – 94, 156
 Ракић, Вићентије – 12
 Растегорац, Иван – 91, 155
 Ревјакина, Алина Александровна (Ревякина, Алина Александровна)
 – 50, 54, 156
 Рибникова, Марија Александровна (Рыбникова, Мария Алексан-
 дровна) – 55
 Рихтман Аугуштин, Дуња – 71, 166, 168
 Родић, Миливој – 68, 69, 157, 168
 Руварац, Димитрије – 20, 157
 Руварац, Иларион – 45, 152, 156

С

- Савковић, Јован – 39, 146
 Савојски, Еуген (Von Savoyen, Eugen) – 43
 Самарџић, Момир – 167
 Самшињак, Јан (Samšićák, Jan) – 54, 168
 Света Марија – 165
 Свети Ђорђе – 52
 Свети Сава – 32, 142
 Свјатослав – 140
 Седакова, Ирина Александровна – 56, 157
 Селесковић, Момчило – 15, 157
 Сент-Бев, Шарл-Августин (Sainte-Beuve, Charles-Augustin) – 22
 Сењанин, Иван/Иво – 13, 20, 140, 160, 164
 Серенсен, Асмус (Soerensen, Asmus) – 29, 30, 157
 Сибиновић /Сибинович, Миодраг – 121, 144

- Сибиданин, Јанко – 29
Сикимић, Биљана – 56, 168
Симовић, Драган – 95, 157
Симовић, Милош – 91, 157
Симоновић, Радивој – 38, 157
Симоновић Пашћан, Нада – 45, 157
Симончић, Јошко – 96, 97, 157
Скатов, Николај Николајевич (Скатов, Николай Николаевич) – 126
Скерлић, Јован – 18
Скок, Петар – 38, 157
Спано, Пипо (Spano, Pippo) – 43
Сремац, Стеван – 12
Стајић, Васа – 38, 45, 158
Станић, Раденко – 92, 158
Станишић, Стојиљко – 87, 158
Станкић, Миладин – 106, 158
Станојевић, Станоје – 29–32, 34, 37, 43, 44, 137, 158
Станоник, Марија – 69, 168
Старац Милија – 33
Старина Новак – 34, 158
Стевановић, Петар – 12, 158
Степановић, Живадин – 72, 158
Стефан, краљ – 43
Стефановић, Светислав – 24, 29, 142
Стојадиновић, Милица Српкиња – 39, 45, 151
Стојадиновић, Мића – 96, 159
Стојановић, Љубомир – 10, 11, 13, 14, 146, 153, 159, 160
Стојановић, Миодраг – 73, 75, 147
Стојановић, Младен – 69, 157

Стојиљковић, Добринка – 94, 159
 Стојичић, Ђоко – 94, 100, 101, 159
 Стратимировић, Ђорђе – 44, 156
 Стратимировић, Стеван – 46, 155
 Ступица, Мира – 96
 Сувајџић, Бошко – 150
 Сурдучки, Стеван – 41

Т

Тешић, Момчило – 87, 90, 159
 Тешовић, Драгомир – 35
 Тито, Јосип Броз – 68, 69, 77, 87, 88, 109, 117, 135, 140, 147, 149, 162,
 165–168
 Толстаја, Светлана Михајловна (Толстая, Светлана Михайловна)
 – 56, 157
 Толстој, Лав Николајевич (Толстой, Лев Николаевич) – 50
 Толстој, Никита Илич (Толстой, Никита Ильич) – 101, 157, 159
 Томанија – 138
 Томановић, Васо – 15, 34, 159
 Томић, Јован – 11, 13, 14, 20, 160
 Томић, Мијат/Миховил – 34, 139, 163
 Топоров, Владимир Николајевич (Топоров, Владимир Николаевич)
 – 101, 134, 160
 Тохоль, Сава – 30, 31, 143, 160
 Тошић, Владимир – 101, 141
 Требјешанин, Радош – 68, 70, 73, 160
 Тривунац, Милош – 34, 160
 Тривунчевић, Трива – 127
 Трита – 134

Трнавац, Миливоје – 134
Тројановић, Сима – 14, 129
Тугенхолд, Јаков Александрович (Тугендхолд, Јаков Александрович) – 58
Турек, Едуард – 16
Тутњевић, Синиша – 132, 134, 136, 142, 150, 151
Тутуновић, Драган – 104, 160

Ђ

Ђакић, Сима – 149
Ђопић, Бранко – 70, 160
Ђоровић, Владимир – 11, 13, 14, 33, 45, 160, 161
Ђулибрк, Светозар – 73, 161
Ђупић, Драго – 94, 161
Ђурчин, Милан – 32
Ђурчић, Вејсил – 18, 128

У

Уљанкина, Татјана Ивановна (Уљянкина, Татјана Ивановна) – 59, 161
Урица, баница – 43, 127
Урош, цар – 11, 13, 160
Успенски, Борис Андрејевич (Успенский, Борис Андреевич) – 101, 162

Ф

Фабијанић, Радмила – 75, 166
Филиповић, Миленко – 17, 18, 24, 34, 35, 163
Форијел, Клод (Fauriel, Claude) – 167

Фортис, Алберто (Fortis, Alberto) – 12, 166
Фрејзер/Фрезер, Џејмс/Џемс Џорџ (Frazer, James George) – 15, 16,
128, 129, 151
Фрушић, Димитрије – 45, 131

Х

Хајарт, Чарлс (Hyart, Charles) – 68, 166
Харамбаша, Лаза – 44, 152
Хасанагиница/Асанагиница – 32, 142, 143
Хаџиманов, Васил – 73, 148
Хацић, Јован – 136
Хексли Ролер, Хенријета Нети (Huxley Roller, Henrietta Nettie) – 17,
128
Хекторовић, Петар – 29
Хроватин, Радослав – 64, 166

Ц

Цветковић, Срђан – 74, 163
Цвијић, Јован – 39
Церетели, Николај Михајлович (Церетелли, Николай Михайлович)
– 58, 163
Цивјан, Татјана Владимировна (Цивьян, Татьяна Владимировна)
– 101, 163

Ч

Чајкановић, Веселин – 11, 12, 15, 17–20, 23, 24, 42, 113, 129, 163, 164
Чвркић, Јелена – 90, 164
Челебија, Евлија (Çelebi, Evliya) – 43, 164

Челебија, Муса – 43

Чернишевски, Николај Гаврилович (Чернышевски, Николай Гаврилович) – 50

Чехов, Антон Павлович – 50

Чубелић, Твртко – 71, 166

Чубриловић, Васо – 13, 20, 164

Чушкин, Андреј Јаковљевич (Чушкин, Андрей Яковлевич) – 58

Ц

Ценерал, Вуча – 43, 137, 158

Цимбиш, Живојин – 164

Цонић, Урош – 21, 32, 142

Ш

Шаулић, Новица – 20, 34, 35, 128, 129, 143, 144, 153, 164, 165

Шевић, Милан – 40, 45, 165

Шелохаев, Валентин Валентинович – 156

Шијаковић, Миодраг – 89, 165

Шмаус, Алојз (Schmaus, Alois) – 12, 24, 27, 32, 33, 44, 165

Шневајс, Едмунд (Schneeweis, Edmund) – 16–18, 163, 164

НАПОМЕНА

Ова књига је резултат дугогодишњих интересовања аутора за фолклористику у српској периодици из времена пре и након Другог светског рата. У њен први део ушле су уобличене и проширене студије: „Фолклор на страницама *Прилога за књижевности, језик, историју и фолклор* између два светска рата”, *Научни састанак слависти у Вукове дане*, 48/2, Филолошки факултет, МСЦ, Београд, 2019, 85–100; „Полемички дискурс у *Прилозима проучавању народне поезије*”, *Полемике и избори. Литературознание. Културна антропологија*, том II, Факултет по славјански филологији, Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски”, Софија, 2024, 478–486; „Допринос *Гласника Историјској друштва у Новом Саду* фолклористичким истраживањима”, *Немирна књижевности, култура, идеологија*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2022, 115–126; „Фолклор на страницама ’Руског архива’”, *Часопис „Руски архив (1928–1937)” и култура руске емиграције у Краљевини СХС/Југославији*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2015, 351–364; „Фолклор НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње на страницама *Народної сваралаштва – Folklor*”, *Књижевна историја*, LIV, 176, 2022, 69–87. Велику захвалност дугујем рецензентима проф. др Данијели Поповић Николић, редовном професору Филозофског факултета Универзитета у Нишу, проф. др Јеленки Пандуревић, редовном професору Филолошког факултета у Бањој Луци, и др Смиљани Ђорђевић Белић, вишем научном сараднику Института за књижевност и уметност у Београду, због пажљивог

читања, подршке и афирмативног суда, а такође и својим колегама са Одељења за фолклористику Института за књижевност и уметност у Београду због охрабрења и одмене у заједничким пословима да би ова књига била уобличена.

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Данијела Петковић (р. Колунџић) ради у Институту за књижевност и уметност у Београду на пројектима посвећеним српском усменом стваралаштву, у Одељењу за фолклористику. Области њеног интересовања и проучавања су: теоријска истраживања епских песама, компаративно проучавање јужнословенских епских песама и руских биљина, фолклор у периодици, теренска истраживања. Објавила је више научних радова, од чега две монографије: *Тийолоџија епских њесама о женидби јунака*, 2008. г. и *Јунак и сиже епске њесме*, 2019. г. За истраживачки пројекат „Поетика биљина и српских епских песама” добила је награду „Проф. др Радмила Милентијевић”, а пројекат је реализовала у склопу постдокторског усавршавања у Санкт Петербургу 2015. г. на Одељењу руског фолклора у Институту руске литературе Руске академије наука. Такође је добила награду „Миле Недељковић” за најбољу књигу у 2019. години из области савремене српске фолклористике (етнологије и антропологије, етномузикологије и народне књижевности) – за књигу *Јунак и сиже епске њесме*.

Данијела Петковић
Институт за књижевност и уметност у Београду
ORCID 0000-0003-1866-7148

Научна монографија

Данијела Петковић
ОГЛЕДИ О ФОЛКЛОРУ У ПЕРИОДИЦИ XX ВЕКА

Издавач
Институт за књижевност и уметност, Београд

За издавача
Бојан Јовић

Лектура и коректура
Данијела Петковић

Ликовно решење корица
Владимир Љубинковић

На корицама
Белег – етно-кодови

Графичко уређење и дизајн слике на корицама
Лепосава Кнежевић

Тираж
150 примерака

Штампа
Службени гласник

ISBN 978-86-7095-338-3

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

050.488(497.11)"19"
39(497.11)"19"(046)

ПЕТКОВИЋ, Данијела, 1975-

Огледи о фолклору у периодици XX века / Данијела Петковић. - Београд : Институт за књижевност и уметност, 2024 (Београд : Службени гласник). - 195 стр. ; 21 см. - (Библиотека Српско усмено стваралаштво / [Институт за књижевност и уметност] ; књ. 15)

Тираж 150. - Белешка о аутору: стр. 195. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 121-169. - Регистар.

ISBN 978-86-7095-338-3

а) Књижевна периодика -- 20в -- Србија б) Фолклор
-- Мотиви -- Србија -- 20в -- У штампи

COBISS.SR-ID 153424649

